

РОСІЙСЬКА РУЛЕТКА – 2

Вітаю вас, дорогі читачі “Слова Просвіти”!

Ті, хто читали і пам'ятають сторінки мого щоденника “Російська рулетка” (ч. 20 від 17 травня), здогадалися, чому я так назвала свої сьогоднішні нотатки. Якщо є “Брат” та “Брат-2”, що миготять то на одному, то на іншому телеканалі, то чому б і мені не заглибитися в тему російського впливу на український інформаційний простір за прикладом братського серіалу, де “мочить хохлов” героїчно і красиво?

Різниця тільки в тому, що герой фільму “мочить по поняттям”, а я керуюсь аналітикою.

Отож, доки Україну забавляють Якубович “со товарищи”, розслабляючи і полощучи мізки населення, в Росії серйозні люди для серйозної мети готують солідні програми. Скажімо, московська “Независимая газета” створила експертну раду для оцінки становища російської діаспори в СНД та країнах Балтії. Експерти “НГ” визначали свою оцінку за такими параметрами:

1. Реальне становище російської діаспори в цілому.
2. Її громадянська і політична активність.
3. Представництво росіян в органах влади різних рівнів.
4. Стосунки з місцевою владою.
5. Стосунки з населенням.
6. Рівень правового захисту громадян Росії та етнічних росіян.
7. Відсутність міграційних настроїв (чи помічено тенденції до емігрування з країн проживання).
8. Відсутність правових актів, що порушують двосторонні угоди з Росією та угоди в рамках СНД.
9. Відсутність правових актів, що порушують міжнародні норми.
10. Офіційний статус російської мови.
11. Можливість отримання вищої освіти російською мовою в державних навчальних закладах.
12. Можливість працевлаштування (в тому числі — престижного) в державних закладах СНД та Балтії.
13. Можливість вивчати російську мову та російську літературу.
14. Наявність видань російською мовою, включаючи ЗМІ Росії (друковані та електронні).
15. Можливість вільного спілкування російською — в побуті, на роботі, в держав-

31 ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

них та недержавних закладах. Загальна атмосфера навколо російськомовних.

16. Можливість відвідувати Росію.

17. Зв'язок російської діаспори з Росією: можливість родинних, культурних, наукових, політичних контактів.

18. Зв'язок між російською діаспорою близького і далекого зарубіжжя (в тому числі і за “посередництва” Росії).

19. Рівень життя російського населення порівняно з титульним.

20. Становище російського бізнесу.

Оцінюючи життя росіян на колишніх територіях, суворого екзаменаційна комісія журі поставила по “одиниці” Азербайджану та Туркменістану, зате відповідність цьому тесту Придністров'я та Білорусі оцінені на “відмінно”. Цікаво, що життя і діяльність російської діаспори в Україні експертами “НГ” не оцінювались. Чи то не вважають близько 10-ти мільйонів росіян діаспорою, чи то оцінка їхнього становища в Україні улягає лише нашій, 12-бальній системі, найвищому балові, і не хотілося ображати білорусів та придністровців.

Та й незручно якось, повсякчас захищаючи “бідних і принижених” Україною росіян, говорити про те, що російською мовою навчаються третина учнів та студентів — (тих і тих по 2 мільйони), понад половину великотиражних газет та журналів в Україні — російськомовні та російські, майже стовідсотковий російський теле- і радіоэфір, стовідсотковий російський Інтернет, переважно російське книговидання, півтора десятка державнофінансованих театрів, російський бізнес преважує у нафтопереробній, металургійній, хімічній промисловості, не кажучи вже про повний і постійний контроль Росією енергетичної безпеки України.

Росіяни не лише вільно почувуються на нашій землі, мають однаковий з українцями побут і соціальний захист, але ще й вільно ігнорують національні духовні й культурні потреби автохтонів, не поспішають вивчати державну мову, мають свою російську православну церкву, створили і розвивають політичні партії та блоки (“Русский блок”, “Славянская партия”, “ЗУБР” та інші), в програмах яких декларують повне повернення в

лоно Росії, тобто, виступають проти державної незалежності і суверенності України, порушуючи цілу низку статей Конституції України, і не зазначаючи за це будь-яких переслідувань, — українська влада їм навіть пальчиком не киває і “але-ле”, — тобто “соромно!” не говорять...

Звичайно ж, я не говорю огульно про всіх росіян, що проживають в Україні, — більша частина їх є достойними її громадянами і патріотами.

Саме від них, з їхнього середовища мало б прозвучати запитання до російської влади, бодай у формулюванні байкаря-класика: “Не лучше ль на себя оборотиться?” У Росії, де за офіційними даними проживає 5,5 мільйонів українців, а за неофіційними — втричі більше, немає жодної української школи, жодного вузу, жодної української церкви, жодного театру, жодної бібліотеки, жодного каналу телебачення, газети, журналу!

А як ставиться російська влада до українців? Можливо, не покладаючи рук, дбає про їхні національні культурно-духовні запити? Оголосивши “рік України в Росії”, президент В. Путін, здається, навіть не подбав про письмове, документальне втілення цього оголошення, — принаймні, “на місцях” у російських губерніях про це не чували, а то й вважають провокацією “хохлов”. Зате скільки окриків чулося за ці роки з Москви з бажанням осадити, пригрозити, залякати: “Ми будемо захищати інтереси росіян на будь-якій території!” І захищають: чого тільки варта поведінка регента всіх антиукраїнських рухів, російського посла пана Черномірдіна під час останніх виборів! Вочевидь, цей пан, який любить підкреслювати, що він одружений з українкою, всю Україну вважає своєю тещою і пошановує її згідно із заповідями російської частівки: “мимо тещино дома я спокійно не хожу...”

Можна було б ще й ще наводити приклади “ставлення з повагою” російських владців до України та її громадян — від пітної лужковської лисини в Криму та до його ж таки, Лужкова, особливого міліцейського режиму щодо українців у Москві. Та не про те мова.

Російська Федерація,

Закінчення на с. 3

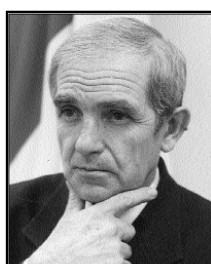
СВЯТО І БУДНІ

Першого червня — Міжнародний день захисту дітей. Це значить, що всі засоби масової інформації надрукують фотографії — щасливих і не дуже — дітей з різним кольором шкіри, з різних країн і континентів. Не відступаємо од цієї традиції й ми. На світліні Анатолія Скрипника — звичайні сільські діти з Черкащини. Як сто літ тому їхні прадіди, їдуть вони сьогодні на звичайному селянському возі, тримаючи в руках пиріжки і яблука, — звичайні сільські гостинці. Але в об'єктив дивляться зовсім інші, непрадідівські очі. Це очі людей третього тисячоліття. І дарма, що сфотографовані вони не біля комп'ютерів, не з дорогими іграшками (і шкода, що не з ними!)... Саме з них, звичайних сільських українських дітей, виростала наша епоха. Саме їм тримати її своєю працею і любов'ю. І хто там знає достеменно, які вони, колеса історії? Може, це і є просте дерев'яне колесо простого селянського воза. Принаймні, — у нас, в Україні.

Любов ГОЛОТА

Сьогодні в номері:

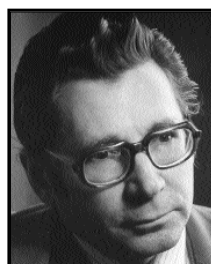
Юрій

стор. 5—6

Оксана ЗАБУЖКО:
“Державний приклад жлобства”

стор. 11

Павло

стор. 10

Ірина ШИНКАРУК:
Віч-на-віч

стор. 15

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибне на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу затьмарила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однойменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдвигляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдював його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сідав за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторі легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижницею не заходили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім таку гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було формально. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентів-композиторів несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво бдав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед дверима юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?"

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

СПІКЕРОМ ОБРАЛИ ЛИТВИНА

Прогнозований результат, після якого націонал-демократи в парламенті можуть вважати себе остаточно переможеними на виборах, матеріалізувався у вівторок обраним керівництвом Верховної Ради: спікер — Володимир Литвин, лідер фракції “Єдина Україна”, віце-спікер — Геннадій Васильєв (“Єда”), заступник — Олександр Зінченко (СДПУ(о)). За цю трійку проголосували 226 депутатів.

ГРАБЛІ ЯК НАЦІОНАЛЬНИЙ СИМВОЛ

Ще о 17-й год. 28 травня “єди” бракувало трьох голосів для голосування на користь їхнього пакету. Про це відверто заявляв і головний комуніст Петро Симоненко. Він же сказав, що за перший пакет його фракція не голосуватиме, пропонуючи свій: Мартинюк — Безсмертний — Турчинов (замість Тимошенко). Не судилося.

Обрали, чи то пак, призначили тих, кого обрали. У трійці заслуговує уваги особа “темної конячки” Г. Васильєва. Досі не особливо помітна фігура, яка, проте, вже встигла побувати у Верховній Раді попереднього скликання. Високопоставле-

ний працівник прокуратури, представник донецької команди “єди”. Варіації з Безсмертним-Мартинюком у минулотижневих пакетах працювали і на його користь, поки затягували час для голосування згаданих кандидатур.

Натомість нардепи від “Нашої України” вкотре переконали всіх у своєму вмінні наступати на ті самі граблі і невмінні вчитися бодай на власних помилках. “Єда” (читай — влада) зовсім не гралася в демократію під час виборів, не один тривожний дзвінок — щоб не сказати подзвін по надіях на перемогу “НУ” — лунав під час перших сесійних тижнів. Поки в “Нашій Україні” з наївністю не офітів у політиці роздумували про варіант “Литвин — спікер, прем’єр — Ющенко”, “єда” вербувала

нових членів фракції. Когось залякали (як экс-члена фракції соціалістів Гадяцького), когось банально купили — напередодні останнього голосування, як подекували в кулуарах, ставка за нардепо-голос зросла до 500000 доларів.

Нарешті, про, м’яко кажучи, нестабільність декотрих членів фракції Віктора Ющенка теж було

бюлетені за “єду”, у списку фракції нема — фракція проголосувала за їх виключення. Сумнівно, що депутати Щербань, Галієв, Сандлер, Ярославський, Буряк, Бондарчук і Довгий дуже переживають з цього приводу і довго залишатимуться позафракційними. І без того розпухла від “новонавернених” “єда” напевне поповниться за рахунок “чудової”

ристойно довго і пристрасно цілував його заступник Зінченко. Фінальний акорд демократії по-президентськи.

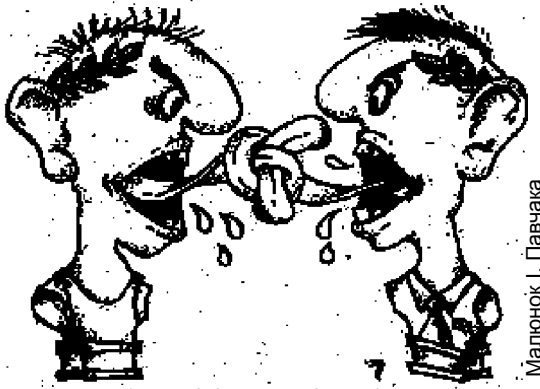
З парламентської трибуни Віктор Ющенко прокоментував його так:

— Верховна Рада України фактично перетворилася на підрозділ адміністрації Президента. Вчора до керівного органу парламенту пройшли люди, які представляють аутсайдерів виборчої кампанії, маргінальні політичні сили. Це означає, що два політичні холдинги — “За Єду!” та СДПУ(о) — фактично узурпували владу в країні. В руках цих політичних сил керівництво парламенту, уряд, місцева влада, їх офіційно підтримує Президент України.

Соціалісти, тим часом, заявили, що йдуть в опозицію, БЮТ готовий закликати народ до громадської непокори, протест комуністів був символічним — вони на знак скорботи пропонували завісити Конституцію чорним крепом.

Тим не менш, переможені вирішили тримати хвоста бубликом. Лідер “Нашої України” туманно натякнув, що буде робити все для покращення ситуації, хоч і не уточнив, що саме. Микола Томенко (“НУ”) висловився в тому дусі, що не розуміє “причин песимізму у сесійній залі”, бо навряд чи Литвину вдасться повноцінно керувати парламентом, остаточної більшості все одно нема і не буде. Одне слово, цілком можлива “спікеріада-2”. Але поки що поїзд “вибори спікера” поїхав. Пасажири, що не належать до “єди”, “приїхали” у глухий кут.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

Малюнок І. Павчака

відомо не з учора. Чого лише варті заклики екс-губернатора Сумщини Володимира Щербаня “молити” “нашоукраїнців” ще під час передвиборчої кампанії. Тим не менш, Щербань став нардепом саме за списком “НУ”. Тепер його, як і ще шістьох відступників, що взяли

сімки.

Інша провладна група — есдеки — не приховувала триумфального настрою задовго до голосування. Лідер СДПУ(о) Віктор Медведчук ще в понеділок хвалився журналістам, що “226 голосів ми вже маємо”, більш обережним був новообраний заступник голови Верховної Ради Зінченко: — Цифра 226 не є принциповою, вона такою була б, якби з’явився ще хоча б 20 голосів.

Але з’явилися саме 226.

ПІРРОВА ПЕРЕМОГА, АЛЕ ВСЕ Ж — ПЕРЕМОГА

Лідер соціалістів Олександр Мороз назвав згадану цифру “пірровою перемогою”, Президент Кучма цієї думки, звісно, не поділяв, привселюдно привітавши колишнього главу своєї адміністрації великим букетом квітів. Спікера неп-

КИМ ВІН БУВ РАНІШЕ?

Литвин Володимир Михайлович, доктор історичних наук, член-кореспондент НАНУ, народився 28 квітня 1956 року на Житомирщині. Українець, батько двох дітей.

Випускник істфаку Київського Національного університету, захистив кандидатську дисертацію “Діяльність комуністичної партії України з вдосконалення підготовки викладачів суспільних наук” (1984), відтак докторську — “Політична арена України: дійові особи та виконавці (суспільно-політичний розвиток України у другій половині 90-х років)” (1995).

Був помічником ректора, викладачем, старшим викладачем, доцентом історичного факультету КНУ. В 1989-91 — лектор-консультант, помічник секретаря ЦК КПУ. З серпня 1994-го — помічник Президента Кучми, в листопаді 1999-го — квітні 2002-го — глава президентської адміністрації.

НЕ МОЖНА ДОВІРЯТИ НІ ВЛАДІ, НІ КОМУНІСТАМ

Компартійний з’їзд відбувся 26 травня. Багато хто невдале голосування за пакет четвірки у Верховній Раді пояснював саме тим, що комуністична фракція намагалася відтягнути час, щоб не викликати вовка з лісу (критику однопартійців) перед з’їздом і повернутися до проблеми спікеріади уже по його закінченні.

На радість “єдунам” Литвина, альянс чотирьох із тріском провалився, розчистивши пропрезидентській фракції шлях до спікерського крісла.

Та хоч би як там було, а з усього видно: все, що діється у стінах Верховної Ради, задумується і керується певними силами поза цими стінами.

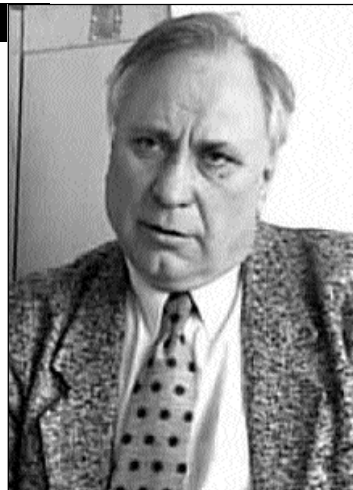
Тим часом комуністи (Мартинюк) спростували твердження, що внутріпартійна ситуація та партійний з’їзд якимось вплинули на хід голосування у Верховній Раді. На з’їзді справді не розгля-

далися ні питання лідерства в партії (були чутки, що на пост комуністичного вождя претендує відомий кримський необільшовик Грач), ні питання голосування фракції у Верховній Раді (це компетенція партійного пленуму та вищого керівництва). На порядку денному стояло одне питання — влиття до складу КПУ забороненої свого часу і недавно реабілітованої Конституційним судом, у якому сильне компартійне ядро, тієї компартії, яка була складовою частиною КПРС і яку очолював Станіслав Гуренко. Цей факт

ПОГЛЯД ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

залишився малопоміченим, хоча саме йому слід було б приділити достатню увагу. Адже, як виявляється, компартія, що була заборонена, насправді існувала в підпіллі. Тепер, як бачимо, вийшла з окопів. Перше, що вона зробила — об’єдналася з компартією Симоненка (а чи й поривала вона з нею коли-небудь?), виключила зі своїх рядів Кучму, Кравчука та Плюща (!?) і заявила претензії на повернення їй колишнього компартійного майна.

Усе це, на перший погляд, схоже на фарс — навряд чи комуністи будуть підтримані українською спільнотою, що вже давно переконалася в безперспективності комуністичного шляху, — та всі ці претензії можуть викликати суспільну напругу в державі, що, власне, і потрібно комуністам усіх мастей.

27.05.2002

«ЧОМ Я, МАМО, НЕ ДОРІС?..»

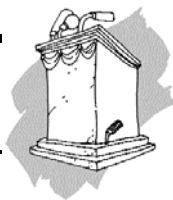
З усіх мистецтв найважливіше зовсім не кіно, хоч комуністичний класик переконував в іншому. Найважливішим слід вважати телебачення — принаймні, для політиків. Це воно робить з наших депутатів високих чоловіків, додаючи незазвичайно 10–20–50 сантиметрів зросту. А якщо хлопці ще й на трибуну стануть... Без неї український парламент симптоматично низькорослий.

З висоти ложі для преси на балконі це теж добре помітно — де-не-де, щоправда, самотньо височать постаті лідера “Нашої України” Віктора Ющенка чи Сергія Головатого (БЮТ). Більшість народних обранців можуть похвалитися зростом, нижчим за середній, у кращому випадку — просто середнім.

Те, що маленьким чоловікам подобаються високі жінки і просто — бути високо, відомо навіть зі шкільного курсу історії. Вона ж твердить, що всі великі чи бодай відомі політики були метр п’ятдесят на підборах і в капелюсі, — починаючи від Олександра Македонського, Яреми Вишневецького чи Наполеона і закінчуючи сучасними Кім Ір Сенгом або Ясіром Арафатом. Глава сусідньої держави, В. Путін, теж, до речі, зростом не вийшов. Тим часом володарям зросту 180 см і вище пробитися на вершину і залишитися в пам’яті нащадків щастило менше. І закінчували вони переважно погано — Петра І загнав у могилу сифіліс, Авраама Лінкольна — куля найманого вбивці. Німецький экс-канцлер Гельмут Коль ще живий, але його дружина покінчила життя самогубством, поки самому Гельмутові перемикали кісточки за “ліві” гроші тамтешніх християнських демократів. Інша справа, що країнам, якими керували довготелесі політики, за їхнього правління взагалі-то велоса не так уже й погано. Ну, були там різні ранки стрілецької страти, але ж переможених вояків армії американського Півдня на Аляску ешелонами не вивозили.

Їхні нащадки тепер казяться з жиру і вигадують щоразу витонченіші знущання для тих, кого призначають на керівні посади — без спортивної статури, о-отакеного зросту і з лисиною у боси навіть не пхайся. Інакше твоя, так би мовити, непрезентабельність, чого доброго, негативно позначиться на іміджі фірми. Ще клієнти подумують, що уся компанія така ж миршава, як її керівник, метр п’ятдесят на підборах. З лиця, як і зі зросту — воду не пити, але враховується і той фактор, що висока публіка менше схильна до інтриг на робочому місці — так психологи кажуть. З цим можна сперечатися, але суперечка з працедавцем — справа невдачна.

Наших людей з пігмеями ніколи не плутали, врешті, і прогулянка по Хрещатику засвідчує, що представники українського народу — переважно високі. Але народовладді повноваження чомусь традиційно делегують нижчим від себе на зріст. І мають традиційний результат. Хоча з цим, звичайно, теж можна сперечатися.

ВЕРХОВНА РАДА З ПИТАНЬ ВЕЛИКОГО БІЗНЕСУ

40% депутатів сьогоднішнього парламенту працювали у ньому і раніше, 12,3% складу Верховної Ради — працівники бізнесу. У Радах попереднього скликання підприємств було менше. Що манить людей з мобілками у будинок під куполом, якщо зарплата нардепа, яка зашкалює за 1000 грн., порівняно з їхніми прибутками —

“Нафтове”, “пивне” чи інше лобі у парламенті з’явилося не вчора. Інша справа, що вчора, тобто під час передвиборчої кампанії-2002, представники згаданого лобі допомагали фінансувати вибори “Нашій Україні” чи “Еді”, а сьогодні з’ясовують між собою стосунки не тільки у Верховній Раді. Недавно сварилися пивовари — президент концерну “Оболонь” і нардеп Олександр Слободян (“НУ”) звинуватив виробників пива “Сармат” у тому, що ті потихеньку скуповують акції “Оболоні”, прагнучи прибрати її до рук. “Сармат”, як відомо, контролюється донецькою групою, найбільше представників якої увійшли до фракції “Еді”.

Злиття влади і бізнесу в Україні давно відбулося. І хоч закон забороняє держслужбовцям займатися іншою, крім законотворчої, діяльністю, було б щонайменше наївним сподіватися, ніби вчорашні президенти фірм чи ди-

ректори заводів більше не перейматимуться виробництвом. Сидячи в парламенті, легше “проштовхнути” пільги в оподаткування, “вибити” кредити чи затримати виплати по вже взятих, на решті, пролобіювати потрібний закон для свого підприємства чи галузі. Приклади з недавньої історії відомі — чого варті позики банку “Україна” фірмі, очолюваній нардепом Людмилою Супрун (“Єдина Україна”).

Цього разу першість за кількістю небідних людей тримає та сама “Еда”.

Список зі 177 “багнетів” фракції вельми урожайний на президентів правлінь, директорів, банкірів тощо. Усіх представників великого бізнесу — понад 50, переважають, звичайно, донецько-дніпропетровські. Саме в “Єдину Україну” увійшли люди, що керують відомими промисловими гігантами. Як-от Іван Бастрига, президент БАТ “Запорізький алю-

мінієвий комбінат”, Володимир Бойко — Маріупольський металургійний комбінат, Геннадій Горлов — технічний директор “Запоріжсталі”, Олександр Колоніарі — директор по персоналу “Азовсталь”, Віталій Майко — завод “Буревісник”, Борис Райков, голова спостережної ради АТ “Азот”, Енвер Цкітшвілі, який очолює БАТ “Алчевський металокомбінат”, Валентин Ландик, президент АТ “Норд”. Список можна продовжувати, та окремого слова заслуговують “едуни”-банкіри: Олег Беспалов — АКБ “Прем’єр-банк”, Василь Горбаль — АБ “Укргазбанк”, Павло Матвієнко — банк “Національний кредит”, Сергій Тополов — президент “Індекс-банку”.

Друга за кількістю членів парламентська фракція може похвалитися значно скромнішою присутністю у своїх лавах володарів великих зарплат — набереться заледве два десятки. Серед них двоє банкірів і принаймні стільки

ж середньої руки олігархів — вже згадуваний Олександр Слободян і Євген Червоненко, почесний президент концерну “Орлан”.

У комуністів представників бізнесу троє — директор Кіровоградського ремонтно-механічного заводу Володимир Пузаков, гендиректор ЗАТ НВФ “Феррокерам” Сергій Челноков і директор СП “Агро-Поділля” Володимир Новак.

Фактично відсутні депутати — грошові донори в соціалістів та БЮТ.

Зате вони є — та ще й які! — в СДПУ(о). Імена Георгія Суркіса, Олександра Зінченка, Ігоря Плужникова та лідера фракції і партії Віктора Медведчука навіть непосвяченим у справи партійні скажуть чимало. І футбольний клуб “Динамо”, і телеканал “Інтер” не дарма вважаються прибутковими фірмами, а юридична практика Віктора Володимировича і, можливо, ще якісь грошові надходження дозволили йому свого часу придбати нерухомість не будь-де, а на Кіпрі.

Звичайно, можна сказати: а якщо це любов до Батьківщини і турбота про народ покликана їх у парламент? Сказати все можна, а повірити — важко. Бодай тому, що народ чомусь досі не їздить на роботу іномарками, не обідає виключно в ресторанах і не вирушає відпочивати на французьку Рів’єру, нарешті, не завжди отримує середньостатистичну зарплату. Цікаво, скільки днів удалося б протягти на неї середньостатистичному гендиректору?

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

КОНФЕРЕНЦІЯ

СЛОВ’ЯНСЬКА ЄД-НІСТЬ: УТОПІЯ ТА РЕ-АЛЬНІСТЬ

Конференція під такою назвою відбулася нещодавно в Севастополі. Ініціаторами виступили Севастопольське товариство “Просвіта” та Товариство білорусів м. Севастополя “Пагоня” ім. Максима Богдановича. Станіслав Гальчинський, виступаючи на конференції, говорив, зокрема, про неувялюваність існування суверенної України в теперішньому статусі. Натомість п. Ігор Лосів, доцент Кієво-Могилянської академії, наголосив: “Панславизм не є чимось особливим чи унікальним. Попередник його — пангерманізм — ганебно провалився. Зараз існує панарабізм. Але всі спроби арабів створити єдину державу провалюються. Російський панславизм за 200 років свого існування не знайшов ніякого відгуку в Росії. Інтерес до панславизму з’явився в Росії в XVIII ст. під час “весни народів”. Але панславизм не сприймається в інших слов’янських країнах, поза територією колишнього СРСР.

Шкода, що ми не можемо знайти ніякого іншого досвіду об’єднання України і Росії, окрім поглинення України Росією. Та як би не було тяжко, треба йти на європейський ринок”, — зробив свій висновок учений.

Майже два десятки виступів зводилося до одного: ми всі хочемо добра українському народу, але розуміємо його, це добро, порізно. На цій ноті конференція й фінішувала. На жаль, у ній не взяли участь представники “Руського блоку”, хоч і були запрошені.

Оксана РУМЯНЦЕВА,
м. Севастополь

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Закінчення. Початок на с. 1

член Ради Європи, яка зобов’язана виконувати конвенцію щодо захисту національних меншин у складі своєї держави, повністю її ігнорує і це найкраще видно на становищі українців у Росії.

Не вірите? Тоді дайте відповідь на двадцять запитань тесту російських експертів, замінивши “росіяни” на “українці”.

Результат оцінюйте зі знаком “мінус”. Матимете результат приблизно “-18”. (Якщо читати ще й за Цельсієм, то зрозуміло: все живе, національне — відмерзає).

Але матимемо, принаймні, два “плюси”. Перший. Російська імперія завжди жила українськими робочими руками та українським інтелектом. Радянська імперія не лише зберегла дореволюційний досвід та стиль, але ще й намагалася винищити багатомільйонний український народ, виварити, розмішати його у своєму пекельному казані — українцями “приростали” сибіри, цілини, тундра й тайга, туркменські пустелі і казахські степи, тюменські нафторозробки, різноадресні хімкомбінати і гідроелектростанції. Нині, коли Росії все більше загрожує зміна статусу слов’янської країни на азіатську, — приріст населення РФ головним відбувається за рахунок неслов’ян, почало змінюватися ставлення влади до прийшлих українців. Наші заробітчани з Росії вже не женуть, а “завлекають”. Ось і наказ Президента Путіна з’явився: приймати випускників

українських шкіл у російські вузи без обмежень. Хіба що одне, маленьке: мусиш поволі забути, що ти — українець, бо умови для цього створені — читай вище. Новий закон про російське громадянство не обмежуватиме бажання новоприбульців: досить буде прожити в Росії рік, і той, хто схоче мати громадянство РФ, його матиме. (До речі. Оскільки наявне в країнах СНД нове законодавство, що не допускає подвійного громадянства, більшість росіян стали громадянами цих держав. І майже стовідсотково — в

ж “Независимой газеты”, в Росії не існує точної статистики про кількість росіян у країнах СНД. Там часто оприлюднюють кількість цих людей, зазначаючи “російськомовне населення”. Скажімо, в Азербайджані проживає 150 тисяч етнічних росіян, а в Киргизії — 650 тисяч “російськомовних”. До 30% усього населення складають росіяни в Казахстані — 4,48 млн. чоловік, але, думаю, серед них є і українці, і білоруси, — ті підкорювачі цілини, яких було вивезено в 50-ті роки за комсомольськими путівками з рідних земель. Приблизні підрахунки свідчать: у країнах СНД (без України)

почути, в тому числі й від переписників, які часто “російськомовний” записували як росіянин, — ще не дав офіційних даних. Але з усього видно, що їх ждуть не лише в Україні, але й в Росії. Адже це чи не найбільший політичний козир, принаймні, його можна назвати не першим, але й не другим фактором при формуванні особливого інформаційного простору України. Всуціль російськомовний, він не несе жодних ознак в жодному ЗМІ, власне етнічних, російських ознак. Отже, виділити з нього бодай одну газету чи телепрограму, адресовану російській діаспорі, годі. Натомість ми

“шовіністів”, а й скажімо, В. Маканіну, О. Павлову, Ю. Кузнецову — відомим провідним нинішнім російським письменником. Бульварське оприлюднення творів Є. Євтушенка чи А. Вознесенського, як не крути, йшло під гаслом: поети з країни, яку ми втратили. “Втратили, але повернемо!” — суворо і загрозливо провіщає з тих же жовтих шпальт радянський маг часів перебудови Кашпировський. Останній міг би, озирнувшись довкола, переконатися: навіювання про єдину країну — “від Москви до самих до окраїн” — давно вже не його прерогатива. Цим займаються тисячі газет, теле- і радіоканалів, все частіше вдаючись до прямої мови.

Втім, це вже сюжети до “Російської рулетки-3”.

Любов ГОЛОТА

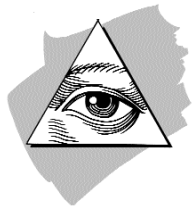
РОСІЙСЬКА РУЛЕТКА – 2

Україні. Значить, — не так їм погано у нашому домі?!). Російське громадянство закордонні заклади МЗС РФ своїм співвітчизникам, “неогромадянам” в інших державах надають не зволікаючи, а вартість “краснокожей паспорти” еквівалентна 5 долларам. Крім того, вже були випадки, коли громадянство РФ надавалося указом президента оперативного, для політичного захисту, — скажімо, В. Кононову, який був підданий у Латвії суду за участь у репресіях проти місцевого населення під час Великої Вітчизняної війни, або в трагічних випадках — так, як було представлене родичам загиблих на “Курську” моряків... Отже, до української робочої та інтелектуальної сили ставляться позитивно.

Другий “плюс”. За даними тієї

проживає близько 9 мільйонів 322 тисяч російськомовних. Скільки серед них етнічних росіян, а скільки тих, що намагалися ввійти в поняття радянської, а, отже, — російськомовної людини, невідомо. Як бачимо, цифра даних по СНД менша, ніж та, якою означають російську етнічну громаду у нас. А, власне, чи етнічну? Чи дійсно ті проросійські політичні партії, які тут, в Україні, промовляють від “11 мільйонів росіян” (до речі, ким і коли визначалася ця цифра?), цікавилися, скільки етнічних росіян мешкає у нашій державі? Російськомовних — так, але справді — росіян? Либонь, статистика українська щось знає, але поки що мовчить. Останній перепис населення, який відбувався з величезними порушеннями, з того, що вдалося дізнатися і

є свідками того, як “сорок тисяч ніжних братів” або “тьми і тьми” журналістів трудяться на ниві розорювання і розору національної України. Ми не бачимо на шпальтах газет облич українців — селян, вчителів, агрономів, учених, інженерів і т. д., ми не чуємо і не читаємо про і не дивимося на живе українське народне середовище і його наболілі проблеми, зате ми в повному курсі сімейних проблем А. Б. Пугачової та Крістіни Орбакайте, знаємо про кількість дітей і шлюбів ресторанного розряду співаків із Москви... Цікаво, що я, як не намагалася пригадати, не змогла відшукати прикладу про публікації, присвячені не лише Василю Белову чи Валентину Распутіну — відомим російським письменникам, що нині зажили в Москві стійкої слави

Продовження. Початок у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—18, 20, 21 (2002 р.)

Якщо сумління є мірою відповідальності, а почуття цноти, сором'язливості формують сумління, то весілля було певною кульмінацією в житті молодих людей, які піднімали до свого морального рівня в подружньому житті вже своїх спадкоємців. Життєві принципи наших пращурів, відшліфовані віками, були завжди в гармонії зі світом надовколишнім, зі світом кожного суцього, що і гарантувало їхню довготривалість, і що необхідно нам зберегти.

Отже, народження людини — оспіване, возвеличене, піднесене до абсолюту, до самого Бога. Крик новонародженого немовляти сповіщає про свою присутність на новому світі. Таїна народження — це таїна самого життя. З материнського лона, з материнських вод, зі світу внутрішнього мікросмосу дитя виходить у безмежний світ, у космос, і всі ті 9 місяців існування в материнському лоні, коли нова істота проходить стрімкі еволюційні етапи, аби оформитись у людську сутність, з величезною зовнішньою надчутливістю, новонароджене з перших хвилин зазнає нечуваного тиску макросвіту космосу, атмосферного тиску, тиску фізичного світу, світу звуків, світу пахощів, світу світла і темряви, світу кольорів, світу тиші, світу дотиків рук, поглядів, нових оболонок, пелюшок, сповитків...

“ХТО ДАВ УСТА ЧОЛОВІКОВІ?”

З перших хвилин народження або ж переходження зовнішнього у внутрішнє входить у легені повітря, а з ним входять тонкі енергії. Так, світ перевертається, зір вивертається і фокусується, і вже немовля бачить не лише янголів, для нас незримих, а й обличчя, вірніше, очі рідних. І передовсім — материнські...

Немовля непорочне, немовля чисте, немовля запахує, проте воно вже запрограмоване своїм генетичним кодом на певну расову та етнічну приналежність.

У нього вже сформований на відповідну мову артикуляційний апарат, звуки рідної мови відлунюють з перших хвилин, коли баба-повитуха промовляє до нього молитву, звуки — перші хвили, які огортають його. Це чутлива мембрана, яка озивається своїм єством на рідномовне так само, як і породілля-мати озивається душею на голос свого немовляти, розпізнаючи його голосок серед десятків інших. Власне, існує родова, а відтак і етнічна забарвленість голосу, яку чують різнонаціональні матері, що одночасно перебувають в палаті для породільниць. Біблійна історія з пророком Мойсеєм є найпереконливішою ілюстрацією цього. Нагадаю вам цю повторювану в Святому письмі історію. Про те, як “цар Єгипетський, — цитую другу книгу Мойсея за перекладами П. Куліша, — наказав бабам-повитухам єврейським (одна була на ім'я Сифра, друга на ім'я Пуя): як буватимете в єврейських жінок, дак придивляйтеся, коли син — убивайте, а дочка — нехай живе. Та побоялися баби-повитухи Бога, і не чинили так, як повелів їм цар Єгипетський, а лишали при житті хлоп'яток”. “І повелів Фараон усьому народові своєму словами: “Усякого сина, що народиться в євреїв, кидайте в ріку, а всяку дочку — доглядайте”. І був чоловік із дому Левійового, і взяв собі жінку Левіівну. І завагоніла й уродила сина; бачачи, яке воно гарне, таїлась із ним три місяці. А як несла було вже таїтися, зробила йому скринечку з рогожини, осмолила смолою та й поставила між осет уз беріг ріки”. “І спустилася дочка Фараонова купатися у ріці... І, вгледівши скриньку поміж осетом, послала рабину і взяла її. Відтуливши ж, бачить немовля в скриньці, плачуче хлоп'ятко... І принесли його до дочки Фараонової, і був їй за сина. І дала йому ім'я Мойсей, бо каже: з води взяла його”.

Я не буду переповідати всієї другої книги Мойсея, а лише зверну увагу на ту вельми суттєву обставину, як вихований при царському дворі Мойсей запізнав і народ свій, і Бога свого, коли він після втечі пасівці біля Божої Гори і в неопалимій купині побачив Бога і почув його голос: “Мойсею, Мойсею... Я Бог отця твого, Бог Авраамів, Бог Ісааків, і Бог Якова... І йди ж оце, пошлю тебе до Фараона, щоб ти вивів народ мій, сини Ізрайлеві з Єгипту”.

Так, жереб випав на того, хто і мови не знав до ладу: “Ой Господи. Не проречис-

тий я ні здавна, ні з того часу, як почав єси глаголити рабові твому. Ні. Покволий у мові і тугоязкий”. Цей діалог є надзвичайно важливим. І каже Господь Мойсеєві: “Хто дав уста чоловікові? Або хто сотворив німого, чи глухого, чи видючого, чи сліпуючого? Хіба не я, Господь? Оце ж іди, і я буду в устах твоїх, і навчатиму тебе, що тобі промовляти”.

Господь Бог вкладає в уста наші з перших днів рідну мову. Так, ми запрограмовані ще в утробі материнській на неї, тому каже Господь Мойсеєві: “Я буду в устах твоїх”. Тому і через тисячі літ євангеліст підтвердить: “В почину всього було Слово, і Слово було Бог...” Рідна мова перебуває в нас, як передзнання, як генетичний код, як космічне явище... Рідне слово відкривається Мойсеєві. Цим словом він формує націю, цим словом він випробовує її впродовж 40 років мандрювань в пошуках землі обітваної, тобто Батьківщини, тобто свого надійного підґрунтя... де перетнеться Логос із Космосом.

версальною мовою і нею розмовляла значна частина населення”. Він же і зазначає: “Мова Христа була прекрасна”... І цілком логічно виникає запитання: а якою мовою звертався Ангел Гавріїл до Діви Марії у галілейському місті Назарет, промовляючи: “Радій, благодатная, Господь із тобою. Ти благословенна між жонами”. І додає: “Не бійся, Маріє, бо в Бога благодать ти знайшла. І ось ти в утробі зачнеш, і Сина народиш, і даси йому ймення Ісус. Він же буде Великий, і Сином Всевишнього званий”. А Марія озвалася до Ангела... Я не буду переповідати цього визначального для майбутнього людства діалогу: звертаю увагу лише на сам факт спілкування, аби виокремити з нього мовний аспект. Спілкування відбувалося **рідною** мовою. І тут важливість полягає не лише в спокрепній спорідненості, а й у духовній, тобто мовній. Пригадуєте з Євангелія історію, коли одна жінка, побачивши Ісуса, вигукнула: “Блаженна утроба, що носила Тебе”. На що Ісус відповів їй: “Блаженні ті, що

свого, це споневаження самого Бога. “Коли я молюся чужою мовою, то хоч дух мій молиться, та розуміння моє залишається без плоду. Що мені робити? — питає святий апостол Павло в посланні до коринфян. І відповідає: — Буду молитися духом та молитимусь і розумінням”. Це **розуміння** і цей **дух** входять в немовля з перших хвилин його земного виміру, коли над ним нахилиється його рідна ненька, приспівуючи: “Ой ходить сон коло вікон, А дрімота коло плота. Питається сон дрімоти: — Де ми будем ночувати? — Де хата тепленька, Дитятко маленьке, — Там ми будем ночувати, Мале дитя колихати...”

ДУХОМ ТА РОЗУМІННЯМ

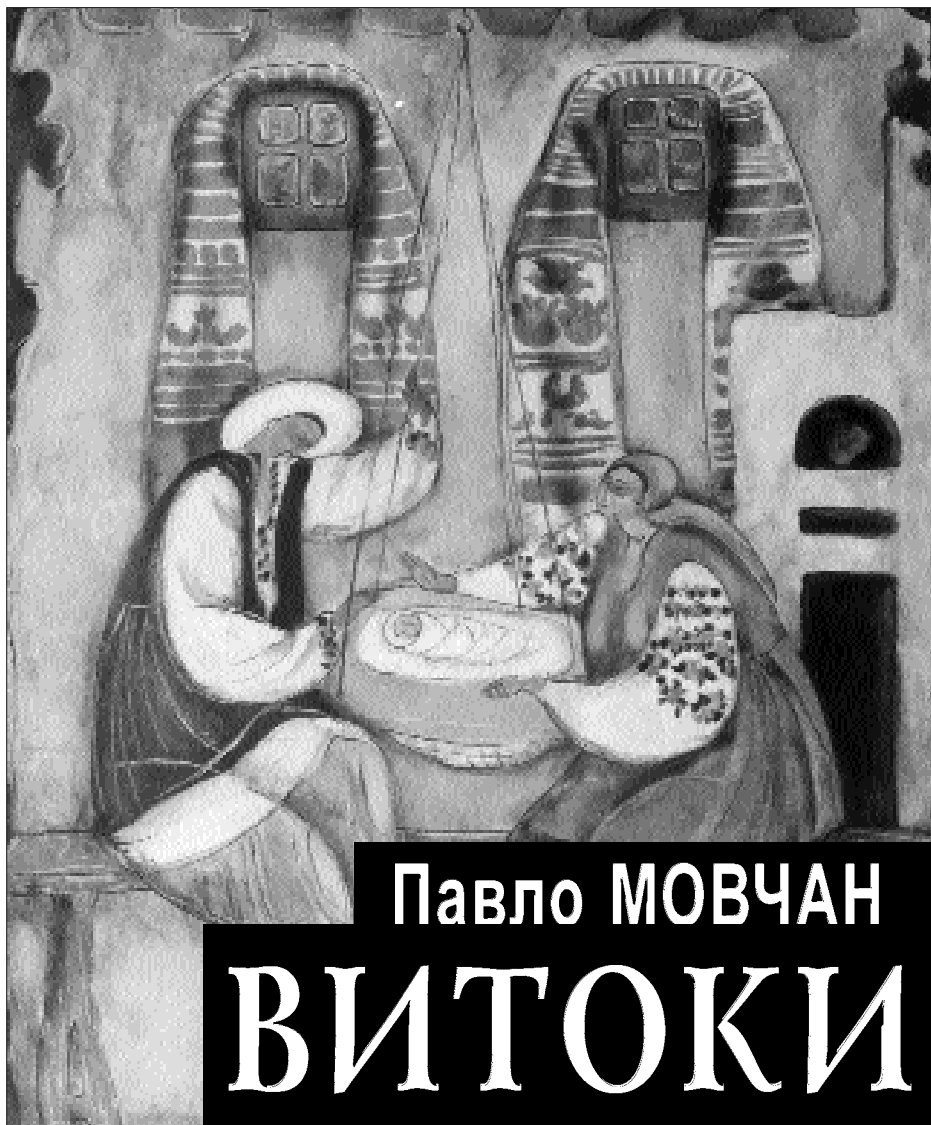
Нам необхідно молитися духом та розумінням, тобто рідною мовою, коли молитви йдуть із глибини серця, коли Господь нас **чує** і **допомагає**. І слово рідне переходить з вуст в уста від матері до немовляти, від батька до сина, від ніжно-пестливих інтонацій до категоричних, як заповіді Божі: “Шануй батька твого і матір твою — і добро тобі буде, і довго житимеш на землі; не вбивай; не чини перелюбу; не кради; не свідчи неправдиво проти ближнього твого; не жадай нічого того, що належить ближньому твоєму”.

Слово субординоване завдяки суфіксації: малий, маленький, малесенький, манюнький, манюсенький, манюнечкий, манюсюсінський, манюсюсінючий, преманюсюсенький і т.д. Мова достосовувалася до діток, до різних вікових категорій дитячих: одна для тих, що лише повзають, для тих, хто робить перші кроки, для тих, хто вже самостійно відчиняє двері, для тих, хто вже виходить за поріг свого дому... Але найвражаючим феноменом української мови є те, що існувала та й існує подосі окрема дитяча мова, зі своїм двоскладовим словником: ки-ця, мо-ня (молоко), ки-ка (м'ясо), пи-па (вода), жи-жа (вогонь), па-па (хліб), ко-па (картопля), ля-ля, ця-ця, дю-дя (холод), сю-ся (гуска), цю-ця (собачка), ке-тя (цукерка). Цю дитячу мову дуже швидко дитина опановує, поступово наближаючись до найтяжчого звукового бар'єру-літери — звуку “р”... Кожен з нас може пригадати, як тяжко давався цей звук.

Тому і привчали нас до забавлянки з самого малечку: “Сорока-ворона на припічку сиділа”... Там літера “р” бринить як вервечка.

Ця паралельна адаптована дитяча мо-

вні шари української мови на еволюцію префіксам, які, походження. дитячої української мови найближчий оточуючого (тка), ми-ня (курка), бу-є особливе ться схопи-і не спро-

Павло МОВЧАН ВИТОКИ

МАТИ І ДИТЯ

“Ой ну люлі, люлі, Налетіли гулі, Та сіли на люлі, Сіли на воротах В червоних чоботях. Ворітечка скрип, скрип, Мале дитя спить, спить. Цитьте, гулі, не гудіть, Мале дитя не будіть, Бо дитятко маленьке, Воно спати раденьке; А дитятко буде спати, Та не буде плакати. А, а, а”. Ці слова наймиліші, і вони виповнюють житло лагідністю та урочистістю, ніжністю і цнотливістю. Поскрипує металевий гак під своєю локтем, бринять вервечки, похитується колиска, дитя дослухається до рідного голосу, який входить у глибину його єства. Рідний голос, поєднаний з рідними звуками, з рідною мовою, голос неньки йде з глибини серця... Це як молитва до Бога. Дитя і мати, мати і дитя... Що може бути святішим, чистішим і неперевершеним у своїй нерозривності і сполученості... Вічний сюжет, що абсолютизувався в образі Пречистої Богоматері, яка тримає на руках Сина Божого... І кожна мати, яка тримає немовлято на руках, підноситься до цього абсолюту. Ми не знаємо достеменно, яких колискових пісень співала Діва Марія малому Ісусу у Віфлеємі чи Єгипті. Але ми достоту знаємо, що Ісус говорив рідною арамейською мовою, що була поширена по всій Галілеї, хоча він знав і старовірську мову, якою були написані книги Старого Заповіту. Дослідник Біблії Генрі Геллей стверджує, що “Христос напевно знав грецьку мову, бо в ті часи вона була уні-

слухають Божого Слова і його бережуть”. Слухають і бережуть... Потрібно повторювати десятки разів “слухають” і “бережуть”...

Зрозуміла річ, що до поняття Божого входить і така категорія, як “рідність”... Немовлята слухають колискові забавлянки, примовки. Вони слухають з року в рік. З віку у вік: “Ой люлечки, люлі. Налинули гулі. Та й сіли на люлі. А люлечка хить, хить. А синочок спить...” Цим колисковим тисячі років. Мелодія їхня незмінна і поширена на весь масив розселення українців від Дону до Сяну. Можна було б звернути увагу на звукосполучення, на численні алітерації, на звуконаслідування, можна було б зупинитися на асонансах цих творів, можна було б, слідом за В. Проппом, розглянути структуру їхню, “кумулятивність персонажів, педагогічну навантаженість, дієслівність форм, обмеженість епітетів, проаналізувати ритмічність, милозвучність...” Мене ж цікавить аспект зовсім інший: “І Слово було Бог”... Тобто природа самого Слова, в зв'язку з чим я і апелюю до Святого письма. Ісус сказав, що зерно Царства небесного є Слово Боже. Душа може народитися для Царства Божого тільки із сім'ї цього Царства, тобто Слова Божого. “Не хлібом самим буде жити людина, але **кожним словом**, що походить з уст Божих...”

Забуття рідної мови, відкидання від неї, зречення її, — це в метафізичному аспекті ще значніше, аніж просто зрада роду

можні вловити, бо воно завелике, воно крутиться, воно гладеньке, воно — завоююче довершене в своїй формі... Його потім пофарбують в червоний колір, його розпишуть і воно стане писанкою з таємничими візерунками, з мовою знаків та кольорів, що йдуть до нас із далеких віків. Золоте яєчко, писане яєчко, в ньому, як і в мові та фольклорі, закодовані доісторичні знання. І до них потрібно підібрати ключі, аби розпізнати основи української ментальності. Словник дитячої мови не вельми великий за обсягом, але він був містком до мовного материка. Його обсяг був зумовлений не лише ошадливістю, а й спроможністю малятка опановувати цей масив, масив рідної мови. “Пізнання нашої мови, нашої мови, — як зазначають дослідники дитячого фольклору Г. Довженок та К. Луганська, — іде паралельно з формуванням основ дитячого світогляду”. Два різновеликі світи оточують дитину: світ надовколишній і світ мови. І їх необхідно поєднати. Ця точка схрещення чи ідентифікації відбувається в свідомості. Саме з тих хвилин починає формуватися і національний світогляд, і національний характер, коли відбувається ототожнення слова і предмету. Для чіткішої фіксації в свідомості того чи іншого об'єкту застосовується прийом повторювання: “Летіла пчоло коло чола — бумц! Летіла оса коло носа — бумц! Летіла мушка коло вушка — бумц! Летів жук, в оцо — бух!”.

Далі буде.

Структура Української Повстанської Армії була збудована за територіально-ієрархічним принципом на підставі чітких організаційно-статутних положень. Уся територія, на якій діяла УПА, була розділена на регіони діяльності (військові округи — ВО). Кожна округа мала командира військової округи, політичного референта і господарчого референта.

На території відповідної округи діяла група, тобто потужне військове з'єднання, що за кількістю відповідало стрілецькій дивізії. Наприклад, на теренах Житомирської області протягом серпня-листопада 1943 року діяла група "Тютюнник". Шефа військового штабу групи призначав командир ВО.

У складі групи діяло кілька загонів (полків), кожен з яких мав по кілька куренів (у перекладі на сучасну структуру — батальйонів), що складалися із сотень. Сотня була основною, найбільш оптимальною бойовою одиницею — достатньо чисельною для нанесення відчутних ударів і протистояння великим підрозділам ворога, а водночас не настільки великою, щоб це стояло на перешкоді мобільності та оперативності виконання поставлених завдань.

У кожній сотні налічувалося по кілька сот чисельністю 30-40 бійців; чота мала в своєму складі в середньому по три рої. Для виконання розвідувальних і диверсійних завдань створювалися також бойки.

Бойка — найменша бойова група бійців ОУН-УПА — складалася із кількох осіб: 3-5, зрідка — до 10, тобто за максимальною чисельністю відповідала роєві. Деякі бойки перебували на напівлегальному становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

лі, на обійсті; уночі — час від часу — участь у бойових операціях.

Така організація партизанської боротьби виникла в конкретних умовах гітлерівської, а потім московсько-більшовицької окупації, тобто в умовах, коли Українці, перебуваючи у ворожому оточенні, змушені були приховувати своє прагнення побудувати самостійну Українську Державу.

Совецька комуністична (а по суті — сталінська, тобто фашистська) пропаганда від 1943 року і аж дотепер змальовувала борців за волю України у найчорніших фарбах, приписуючи бійцям ОУН-УПА найогидніші вчинки, яких ті ніколи не здійснювали.

Благородні слова — бандерівець, самостійник, націоналіст — були перетворені на ідеологічний кухні ЦК ВКП(б) у Москві на лайку, використовували ці слова для означення "врагов совєтської влади"; тієї влади, у якій насправді ніхто не слухав порад (совєтов) народу, бо все вирішувалося за вказівкою "наймудрішого вождя".

Саме за його вказівкою було створено в системі НКВС загони "ястребів", котрі діяли у формі і під виглядом бійців УПА, відзначаючи свої "бойові дії" нечужими звірствами проти мирного населення західних областей України.

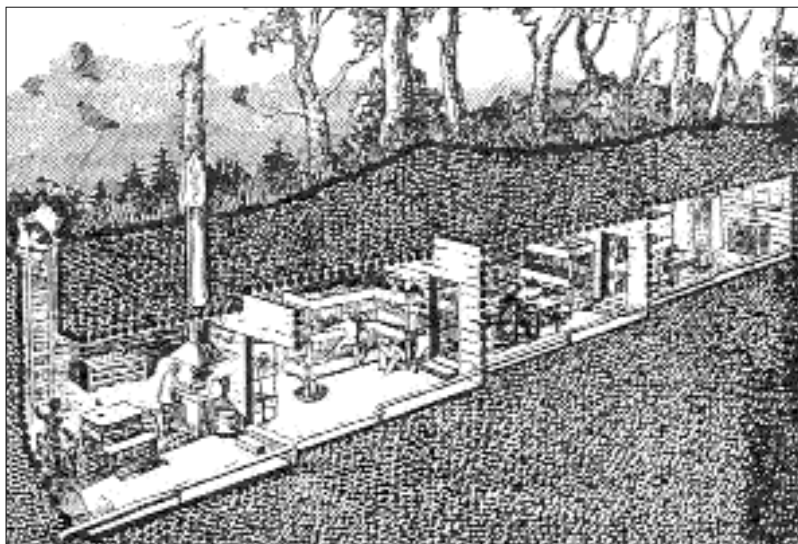
До будь-якого села, хутора, оселі, запліт дозрівалих у зв'язках із бандерівцями, вривалися серед білого дня озброєні "ястреби" і вчиняли жорстоку криваву розправу, не жаліючи навіть дітей.

Продовжуючи активну партизанську боротьбу проти московсько-більшовицьких окупантів у себе вдома і не бажаючи наражати на небезпечальності становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

Криївка, бойка, схрон... Мало хто з сучасних юнаків вживає цих визначень, а тим більше, достосовує їх до власної особи. Навіть у нинішньому Українському війську досвід діяльності бойок із застосуванням схронів не є предметом практичного засвоєння.

А шкода, бо цей досвід, чого доброго, може ще стати у нагоді в Україні, так само, як був широко ви-

РЕТРОСПЕКТИВА І ПЕРСПЕКТИВА СХРОНУ

Підземний бункер-шпиталь на горі Хрещатій. Збудований чотою Юрія Борця-Чумака 1946 року

наприкінці 1945 року приймає рішення про масове будівництво схронів.

Якщо **криївка** (від слів *укритися, сховатися*) влаштовувалася як тимчасове укриття, переважно на поверхні, то **схрон** мав знаходитися під поверхнею землі і використовувався як місце тривалого, стаціонарного розташування підрозділів, штабів, госпіталів, друкарень тощо. **Схрони** — це свідчення і форма боротьби титульної Нації проти чужоземних загарбників, окупантів. **Схрони** — це, значною мірою, символ Нації, переконливий до-

каз її нескореності, самовідданості, високого рівня організованості і дисципліни в лавах ОУН-УПА.

Невеликі **схрони** (найчастіше — для бойок, зв'язкових, розміщення провіанту і амуніції) звичайно являли

Чумак же далі роздумував над тим, що має сказати воякам. Багато з них уже мали за собою чотири роки служби в УПА, і підхід до них, як до новаків, був би помилковим, а то й неправильним.

Про ідею говорити їм немає потреби, бо це такі хлопці, котрі у разі поранення дострілять себе, щоб не потрапити до рук ворога й під тортурами не зрадити друзів.

...Маючи практику в будівництві бункерів, а до того перебуваючи раніше в підземному шпиталі, Чумак хотів спорудити цей шпиталь якнайвишідніше (...). Тут можна було розмістити людей. Під цим оглядом (...) терен сотні Громенка мав куди краще забезпечення, бо посідав десятки готових бункерів.

Борець Юрій. У вирі боротьби. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 128-131.

собою одноповерхові приміщення на 5-6 осіб, заглиблені на кілька метрів нижче поверхні землі. Будувалися й "двокімнатні" (інколи — глибокі двоповерхові) схрони, а також невеликі бліндажі неглибокого заглиблення на кільканадцять осіб.

Протягом 1945-1946 років у Прикарпатті і Карпатах було збудовано близько двохсот підземних схронів, а серед них і великі бункери. Прикладом зазначених може слугувати підземний бункер-шпиталь на 19 ліжок для поранених, з підсобними приміщеннями, операційною, кухнею і туалетом, водогonom і каналізацією, що його збудувала чота Юрія Борця-Чумака ранньої осені 1946 року на горі Хрещатій.

Місце для цього шпиталю було обрано командуванням після докладного аналізу тенденцій і оцінки перспектив ведення військових операцій. Гора Хрещата, що на території сучасної Польщі, в Бещадах, недалеко від місця, де сходяться кордони України, Польщі і Словаччини. Її висота — 997 метрів. У семи кілометрах від неї — містечко Душатин на березі річки Ослави, яка впадає у повноводий Сян.

Основна проблема схронів, а особливо, бункерів — збереження конспіративності за умов переміщення людей у районі їх розташування. Маскування підходів і входу, локалізація небажаних свідків і свідчень (димів від кухні, звуків, запахів тощо), дотримання секретності під час передавання інформації — усе це вимагає не тільки організаційної вправності і дисципліни, а й відпрацювання певних навичок поведінки.

Особливих навичок вимагало користування схронами в зимовий період, коли вже випав

сніг. Проте бійці УПА настільки майстерно володіли технологією конспірації і маскування, що це давало їм можливість користуватися так званими зимовиками, тобто схронами на зимовий період, не припиняючи партизанських дій.

Ця публікація — лише невеличка данина шани сотням тисяч безіменних бійців, які свідомо віддали своє життя за волю України, воюючи в рядах Української Повстанської Армії. Їх високий патріотизм і самозречення в ім'я Бога і Української Державності є чи не єдиним прикладом масового героїзму Української Нації в ХХ столітті.

Але річ не тільки у героїзмі в минулому, вартує гідного вшанування з боку вдячних нащадків. Судячи з повзучої деукраїнізації і багатоаспектної російсько-імперської експансії в Україну, тема **схрону**, очевидно, не тільки не втратила своєї актуальності, а й стає дедалі важливішою на порядку денному існування Української Держави.

Бо від того, що Москва веде "мирну", а не відкрити війну проти України, вона не перестала бути війною; загарбання, яке відбувається на наших очах, не перестало бути загарбанням, а окупаційній військи на території України не змінили своєї антиукраїнської доктрини.

Зрештою, очевидні антиукраїнські акценти у задемонстрованому 10 травня 2002 року по телеканалу "1+1" сучасному російському фільмі "Брат-2", в якому один з головних героїв називає всіх Українців бандерівцями (не в справжньому, а в лайливому московсько-імперському розумінні цього поняття) — характерне тому підтвердження.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ДОКУМЕНТИ

...Війна провадиться в інтересах імперіалістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи... Війну провадять партійні кліки за те, щоб могли вдержатися на поверхні політичного життя...

Воєнна хуртовина не минула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багатств. Розстрілами тисяч невинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освободження" червоні московські імперіалісти — більшовики.

В українського селянина насильно вивирали його просянкуту кров'ю і потом землю й увесь доробок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, а лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки.

...Московський імперіаліст, незважаючи ні на що, не хоче розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожерний сатрап Сталін висилає на наші землі

ХТО МИ І ЧОГО ХОЧЕМО

банди грабіжників, бандитів. І останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають "герої" — "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Щоправда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом...

Вроджена ненависть Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їхній нижчий культурний і духовний рівень. Бо таке обходження можна було побачити лише у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" тільки наражають населення на помсту з боку німців, але в жодному разі його не боронять. Вони нищать кращих синів України — самостійників.

...Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не злікві-

дують останнього свідомого українця — самостійника.

...Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й більшовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усіма безхребетниками і прихвостнями московського або німецького імперіалізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти! **ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!**

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі дбати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український народ був господарем, а не наймитом на своїй землі...

З відозви штабу групи "Озе-

ро" УПА до українського населення із закликом до боротьби проти окупантів за українську державу. Травень, 1943 р.

ДІІ ВІДДІЛУ УПА
загону "02" — групи "Озеро" в районі Житомирської області (фрагмент звіту від 27 грудня 1943 р.)

...Стан Червоної Армії. Світська армія здеморалізована, голодна, обдerta до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси і інші виряд. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жадливий спосіб поведуться з рядовиками, що бійці падали з утоми, а командири купали їх ногами і казали: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на чет-

вертий день переводять мобілізацію від 16 до 55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих у відділі НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокойно, а тепер довольно з вас. Ви должны ити на передовую фронта, чтобы испулить долг, наложенный на нас Советским Союзом".

...Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що більшовики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Червоні на постійно забирають усе, говорять: "Ми воюемо, нам усе можна".

*** Літопис УПА**, Нова серія, Том 2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи і матеріали, НАН України та ін., Київ-Торонто, 1999, с. 577-579, 650-652.

БРИЛІ, ШОЛОМИ, ЛАНЦИ ЧИ КРАВАТКИ: ВПАСТИ НА ДЗЕН ЧИ НА ФЛІРТ?

Очевидно, що одяг оцінюється конкретно ситуацією. У купальному костюмі навряд чи доцільно відвідувати оперний театр, як і приходити у вечірній сукні чи костюмі на збіговисько пан-

ків чи хіппі. З іншого боку, багато що визначають підліткові захоплення і світогляд. Абсурдність сьогодення "свободи" полягає в тому, що юні створіння зневажають усілякі там етикетки, пра-

Зовнішній вигляд, одяг — часто є формою протесту, вираженням життєвої позиції або, зрештою, звичайним бажанням "пограти у вар'ята". Тому не дивуйтеся, коли побачите "надто сучасно" і не надто доречно зодягнену молоду людину. Побажайте їй доброго здоров'я...

У підлітків поняття "зустрічатися за одягом" — інакше, ніж у дорослому світі. Воно ж, як правило, — позасоціальне і відображає певний стиль, "імідж" людини. Дітиська "нових українців" полюбують, наприклад, різні "бомжовські" штучки, "панти", "викрутаси" альтернативи й андеграунду, часто тим протиставляючись несправедливості Бога-Грошей. Але умовність такого іміджу впирається в уміння батьків переконати дитя у найвищості і найсправедливішості своїх ідеалів. Спрацює батьківський авторитаризм, з іншого боку — "твердолобистість" дітей. Коли ж вдається дитину переконати, що твої гроші і стиль життя — чесні, осяяні талантом та Божим провидінням, коли входиш у нормальний кон-

такт з нащадком — немає проблем. Юний "сноб" стане у всьому наслідувати "предків", одягаючись як падишах, або — як скромний і геніальний буржуа...

Діти пролетарів теж часто "косять" під альтернативників-неформалів, але — з іншої причини. Вони просто ненавидять світоустрій, який довів їх до "болота", і одягом (як і поведінкою) демонструють протест цьому. Або ж кидаються у раціональне русло і готові на будь-які жертви та протистояння, щоб стати схожими на юних буржуа, у всьому їх наслідують, прагнучи не справедливості, а місця під сонцем.

А ще юні серця і голови захопилися усілякими, уже згаданими, світоглядними течіями. Неформалами можна називати усіх — від "толкієністів" до "скін-хедів" (бритоголових). Одяг і зовнішній вигляд, зрозуміло, найперше ідентифікують їх: а'ля лицарські, гоблініські, тролівські обладунки і лахміття послідовників Толкієна; прикиди (зачіски) "колесом" панків; металеві аксесуари (ланци та інші) на тілі металістів і рокерів,

одяг яких обмежується фантазією чорної шкіри; голена голова та мілітарні вибрики в одязі скін-хедів; пацифістський образ із довгим, розпущеним волоссям хіппі, що полюбують прості, натуральні тканини із неясним забарвленням... Усе це — загадані різновиди протесту й "оригінальності" підлітків (менше — дорослих).

Є ще діти суспільства, тобто "нормальні" люди. Багато серед них з інтелігенції, основна маса — вихідці із так званого "середнього класу". Це підлітки та молоді люди, які відразу зробили ставку на свій "талант і працю". Саме тут ситуація обумовлює стиль і настрій одягу, саме тут одяг може найкраще виявити свободу і характер людини.

Мода і кумири у світі кіно й шоу-індустрії — теж аргумент стилістики моді. Особливо для юних панянок, що прагнуть якнайбільшій увазі й симпатії юнаків, керуючись матеріальним, але сильним материнським інстинктом. Жертви невинного флірту і романтики закоханої часто готові посадити на голодну пайку

Фото О. Ващенко

батьків, пожертвувати усім, створюючи у погоні за "модю" образ добра, краси, любові та щастя. Немалі гроші батьків (якщо такі є, звичайно) ідуть у кишені славетних і бульбашкових модельєрів, виробників одягу та парфумів, у салони природної та хірургічної краси. Молоді панки (наголос на останньому складі) прагнуть, у свою чергу, виглядати принцями-спадкоємцями, але зовнішність для них — річ не першорядна. (Недарма ж народна приказка глаголить, що чоловік має бути трохи красивішим за мавпу). У наших парубків на першому місці — високі технології (ПК, ігрові галяуцінації, світова павутина, мобілка і пляшка пива), ще — спортивна конфігурація тіла, брита голова, десяток доларів у кишені, філософія (вчасно впасти на "дзен"),

знання кількох іноземних мов і кількох конфігурацій кохання.

Панни (наголос на першому складі) — інша справа. Удень — "максі", ввечері — "міні", в процесі — "дудочки", після — "кльош". Ім'я якоїсь "зірки" під серцем чи на задній кишені вражає, ще більше — приколи і стобби, кредо — написи на одязі. Останній кайф, очевидно, — верески й інтимні шепотіння перших модельєрів (українські аси моди почали навіть відсудувати закордонні).

Але сезон і погода — найперші диктують вбрання для молодих, так і досвідчених. Наразі — літо, що одягу просто не терпить. Панни отримують чергову нагоду підкреслити свою красу й тепло, панк — свою розважливість та інтелект. Зрештою, кожному — своє...

НЕ СУМУЙ, СТАНДАРТ — НЕ ВРОДА

Кажуть, що врода — не головне. Але іноді складається враження, що життя більше посміхається вродливим. Підлітки, очевидно, — найбільш залежні від зовнішності, адже це практично єдине, що презентує їх у дорослому світі. Не дивно тому є і надмірна самокритичність дітей до свого вигляду, коли глобальними є навіть звичайні життєві проблеми, коли так часто душу й тіло атакує депресія.

Зовнішність у підлітковому віці змінюється дуже швидко, змінюється природно, але її власник, очевидно, майже не помічає цього, перетворюючи свій фізичний розвиток на трагедію. Сприймати зовнішність просто як оригінальність, неповторність людини, як власний образ не так просто. Середовище дорослої нетерпимості, яку зустрічаємо на кожному кроці, зрештою, не сприяє цьому, нівелюючи цінність людини.

Агресія підлітка до інших (чи до себе) від власної незадоволеності своєю зовнішністю інколи досягає крайніх форм, і цю агресію, на жаль, здатна викликати лише несхожість на інших. Примітивний приклад — симпатична дівчина, яка розвивається найшвидше від усіх у класі. Найсильніша фігура і найвищий у класі зріст можуть спричиняти у неї глибокі комплекси. Тому вона виходить до дошки, горблячись, а кожен вихід — то стрес. У підсвідомості, до того ж, можуть маячити вигукі однолітків "Каланча!", не надто етичні зауваження учителів про її "колесисту" спину, більш уважні, але не менш настирливі нагадування матері...

Повернемося до "стандартів" зовнішності. Звідки вони беруться? Хто вигадує ці рамки краси і потворності? Чи не такі ж люди, як ми? Можливо, вони хочуть переконати світ, що найкраще відчувують і розуміють красу, або навіть самі є найдосконалішим її втіленням? Може, стандарти нам нав'язують рекламні діячі, бізнесові люди, які отримують прибутки від того, що ти сідаєш на чергову модну (чи шкідливу) дієту, купуєш якийсь "суперфективний" засіб покращення свого вигляду (від кремів до пластичних операцій)? Окрім того, з екрану на нас дивляться люди, над зовнішністю яких працювали безліч спеціалістів і неспеціалістів, що накладали на шкіру купу шарів різного "мастила", подовжували вії, робили ціле кіно з волоссям (перуки й інше), а головне — над цими "суперлюдьми" працював комп'ютер...

На дії та думки ровесників людини реагує завжди найвразливіше, забуваючи, що часто критика оточення (особливо у підлітків) — це просто заздрість. А суто підліткові комплекси? Так, багато дівчат і юнаків болісно реагують на появу прищів, вугрів, якщо юнаків дратує відсутність волосся у певних місцях свого тіла (як у дорослих чоловіків), то у дівчат, навпаки, викликає паніку оволодіння.

Зовсім не обов'язково вдаватися до пластичних операцій, експериментуючи із зовнішністю, здоров'ям і самою природою. Можна експериментувати й простою зміною одягу, зачіски, навіть стилю життя. Одяг і зачіска, очевидно, можуть підкреслити "родзинки" нашої зовнішності чи характеру, можуть і приховати те, що змушує нас комплексувати.

Олександр СОЛОНЕЦЬ
Наталія ПОПОВА

СЕКС НАЛЕЖИТЬ СИЛЬНИМ

Учені ідентифікують перші захворювання на СНІД у Африці 1959 року, Північна Америка зіткнулася з груповими виявами СНІДу в 1981 році, 1983 року в Парижі відкрито ВІЛ, що спричиняє цю хворобу,

у 1985-му ВІЛ/СНІД поширився вже в 40 країнах світу. Сьогоднішня офіційна статистика — 36 мільйонів ВІЛ-інфікованих і 16 мільйонів померлих. Найвищі темпи поширення — в Україні...

Молодь — найбільша група ризику. По-перше, сексуальне життя прихильніше як до молодих, так і до ВІЛ/СНІДу. По-друге, наркомани починають і закінчують теж, як правило, молодими. По-третє і по-енне, людина хоче всього і одразу...

Інтелектуальну еліту кинуту на приборкання епідемії і порятунком молоді, людства. Десятки років, десятки мільярдів доларів і гривень витрачається на лікування і профілактику СНІДу. Планета насичується суперсучасними і супердорогими ліками, контрацепцією. Молодь із соціальних роликів телебачення, з бігбордів уже віднайшла начебто рятівну формулу. Презерватив — безпечний і вільний стиль життя, два в одному. Це доступне майже всім, це "вживають" майже усі, але кількість жертв вічної Венери чомусь не зменшується — навпаки.

Високі уми борються проти хвороб. Як не абсурдно, це ще аж ніяк не означає боротьбу за здоров'я. "Причина ж — перше, а не наслідок" — виправдовуються

фото Петра Гончара

Краса і чистота

медики. А у цьому постмодерному "вільному" світі є немодним і примітивним навіть говорити про розпусту у всіх різновидах та жанрах. І не дай, Боже, "нетолерантності" до когось! Гуманно забезпечуємо їх наркотиками, партнерами, шприцами і голками, аби кайф був не останнім, ладні власноруч "озброювати" презервативами дітей від народження, пропагуючи "вільний, але безпечний секс", — тільки б не обмежувати фізіологічну свободу людини. Цей гуманізм вважається найвищим добром нашого надрозумного, надрозвиненого світу: називати речі своїми іменами — нерозумно, говорити про мораль — аморально (ображаєш людину).

Якось дивно і смішно (!) чути

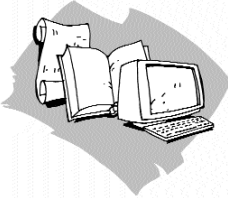
ня від сексу до шлюбу. У Північній Америці і Європі ця ініціатива вже набуває найбільшої популярності серед профілактичних заходів. У нас підлітково утримання, очевидно, — екзотика, розмови про фізіологічну і психічну шкоду ранніх сексуальних зв'язків сприймаються або як старечий маразм, або як релігійний фанатизм. Щоправда, постійно напружує страх "підхопити" СНІД, сифіліс, інші "подарунки" Венери, страх завагітніти — але не зупиняє... Спочатку секс стає звичайною розвагою, потім — вульгаризується і втрачає будь-яку красу і цінність. Варто лише подивитися на тризнакові розписи на стінах шкіл, будинків, громадських вбиралень... Виконавчий директор органі-

зації "Молодь на розпутті" (котра теж пропагує секс у шлюбі) Пітер Котелес вважає, що нереально переконати більшість наших підлітків утримуватися до шлюбу, бо це — зміна характеру. І хоч громадська структура підготувала тисячі викладачів навчального курсу "Життя на розпутті" у 45 країнах (в Україні — 1700), — єдиною країною, де вдалося призупинити темпи поширення СНІДу, є африканська Уганда. Як запевняє Пітер Котелес — саме завдяки тотальній пропаганді здорового способу життя та утримання від дошлюбних статевих стосунків; там "нове покоління виробило сильний характер із стовідсотковою гарантією уникнення таких проблем як СНІД".

Але вчасно дати дитині інформацію про секс — теж, виявляється, нетолерантно і аморально, особливо там, де його "ніколи й не було". Сексуальні комплекси дорослих примушують подекуди сприймати статеву культуру підлітка як розбещення. Таким чином, секс постає як "варинний інстинкт", тілесна необхідність і наслідок, що сором'язливо приховується або розпустно виставляється...

В іншому випадку, на щастя, його ще називають цінністю, символом кохання, шлюбу і любові, називають ті сильні і здорові характери, яких Бог навчив любити раз і назавжди...

Олександр СОЛОНЕЦЬ

ВІТАЄМО РОСІЮ з черговим успіхом на нашому ринку

НЕ ДО СМІХУ

За оцінками експертів, паливно-мастильні матеріали в Україні після 1 червня мають подорожжати на 20–28 відсотків. Відтак і інші товари не залишаться в попередній ціні. Аякже — енергоносії ж бо входять складовою частиною до калькуляції на будь-що.

Причина підвищення — банально проста: Зовнішторг Росії підвищує експортне мито на нафту більш ніж удвічі — з 9,2 до 20,4 долара США за тону. Таке рішення є, хоча й малим, але цілком логічним черговим кроком російської експансії, спрямованої на ліквідацію України як суверенної держави.

Погравши нафтовим і газовим кранами на початку 90-х років, потім пообіцявши українським боргам за ці самі енергоносії, а далі (не без допомоги українських антиукраїнських чиновників) «приватизувавши» українські нафтопереробні заводи, Росія стала монополістом на нашому вітчизняному (чи тепер можна його називати вітчизняним?) ринку і віднині може не тільки «качати права», а й просто проводити будь-які економічні диверсії.

Не треба особливої економічної компетенції для висновків у цій паскудній ситуації: 75 % нафти, що переробляється в Україні, надходить із Росії, а 90 % українських НПЗ фактично керуються російськими капіталістами. Так само російськими є й торговельні корпорації, які реалізують продукти переробки нафти (в тому числі й на бензоаправах) — зокрема «Лукойл» і «Тюменська нафтова компанія».

фото О. Кутляметова

Звичайно, що такий «поступ» у просуванні інтересів Росії в Україні (на повний енергетичний цикл!) не був би можливий без активної співучасті з боку печерських державних службовців високого рангу, які й зараз продовжують підтримувати політичний курс Росії на послідовне загарбання і поневолення України «мирним» шляхом.

Прем'єр-міністр України А. Кінах визнав, що в Україні справді матиме місце «негативний ефект» од підвищення Росією експортного мита. Розмір

«негативного ефекту» уточнили деякі нафтопереробники, котрі попередили про зростання цін на бензин на 35–40 копійок за один літр.

Як очікується, така ситуація спровокує не тільки негативне пожвавлення на ринку продажу автомобілів, а й підвищення цін на транспорт. Очевидно, що й гривневий курс долара може дещо змінитися.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

Н. КАРПАЧОВА РЯТУВАТИМЕ ПРЕСТИЖ Л. КУЧМИ

Якби київсько-печерські можновладці поставили собі за мету черговий раз сплюндрувати імідж України в очах світової громадськості саме у квітучому травні, то кращої нагоди, ніж скасування запланованого і давно узгодженого відкриття військового цвинтаря на Личакові за участю Президентів України і Польщі годі було б шукати.

Посилання Києва на затишність місцевої влади у Львові — шите білими нитками. Коли це було треба особисто гарантові, він «вживав заходів», не оглядаючись на жоден демократичний централізм, а тут, бач, демоплюралістично ініціативу було віддано галичанам.

Майже 200 учасників VI Європейської конференції Уповноважених з прав людини (омбудсменів) на тему «Діяльність омбудсменів на початку XXI століття», що днями відбулася у Кракові, не планували обговорювати таке специфічне питання, як право загиблих героїв бути шанобливо увічненими в місцях їх поховання.

Бо досі в усьому світі це сприймалося чітко і однозначно, без жодних дискусій, з пошаною до по-

мерлих і до їх самовідданої боротьби за вічні ідеали, серед яких любов до Батьківщини стоїть не на останньому місці.

«У поганого виду нема стиду», — кажуть на Житомирщині. Мабуть, саме сором за нашу країну, яка знову «засвітилася» не з кращого боку, примусив українського Омбудсмена — пані Ніну Карпачову під час її виступу на конференції, у присутності польського Президента, висловити жаль з приводу відкладення візиту Президента А. Квашневського до Львова.

Водночас, пані Карпачова виступила з ініціативою «посередництва українського та польського Омбудсменів у справі гармонізації ситуації, пов'язаної з польськими військовими похованнями», і заявила, що одразу після конференції вона відвідає Львів, де зустрінеється з представниками місцевої влади і громадськості.

А поки що увесь світ з усе зростаючим здивуванням дивиться на Україну, яка досить успішно робить все необхідне, щоб втратити довіру з боку справжніх друзів.

Стефан КОСТКА

ХТО ПРАВИТЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ЦЕРКВІ

Павло МОВЧАН, голова ВУТ «Просвіта», народний депутат України:

«Як християни, ми можемо лише порадити за Церкву Московського Патріархату в Україні. У них усе добре: керівництво України віддало їм найбільші українські національні святині і продовжує віддавати, нинішня влада створює їм режим сприяння для ведення будь-якої діяльності на території України, правоохоронні органи не поспішають захищати права українських громадян, якщо ці права порушуються представниками МП».

Упродовж тривалого часу ми бачимо, що нинішні керівництво нашої держави проводить політику адаптації України під Росію. Однією з головних опорних точок цієї політики є московське православ'я в Україні.

Церква — це не абстрактна космополітична категорія, а конкретна — національна. Святий апостол Павло у своїх листах звертався не до християн узагалі, а конкретно до євреїв, тесалонічан, римлян, коринфян тощо. Проте жодна національність не має якихось переваг у Церкві Христовій. Усі суверенні держави є канонічними і так само канонічними є їхні Церкви.

Кожна держава світу передусім дотримується національної ідеології, висуваючи на передній план власні національні інтереси, зокрема й релігійні. Ми шануємо права віруючих МП, але

ПРАВО І ЛІВО

На «круглому столі» в Центральному Правлінні ВУТ «Просвіта» зібралися особистості, добре відомі в Україні. Тема — суперактуальна: вплив влади на міжконфесійні відносини в українському православ'ї. Подаємо фрагменти виступів на цій конференції, яка викликала жвавий інтерес численних журна-

ми також вимагаємо шанувати права віруючих Української національної Церкви. Бо, якщо називати речі своїми іменами, тоді те, що сьогодні чинить МП в Україні, — це справжній ідеологічний тероризм».

Максим СТРИХА, керівник програм Інституту відкритої політики:

«Церква не повинна бути політичним чинником. Вплив московської Церкви на Україну є складовим елементом плану, який я назвав би «Государство Україна». РЦ МП — це потужний фактор реалізації російських імперіалістичних зазіхань. Тенденції, що їх виявляє МП в Україні, є дуже небезпечними. МП веде в Україні антиукраїнську ідеологічну роботу, зокрема переконуючи паству в тому, що УПЦ Київського Патріархату виникла на хвилі націоналістичного екстремізму у перші роки незалежності. До того ж, після 1994 року позиція керівництва Української держави стала відверто негативною по відношенню до УПЦ КП, а Печерська Лавра, яку заповнили монахи

з Росії, стала осередком антиукраїнської пропаганди і агітації».

Усі національно свідомі християни України повинні об'єднатися, щоб не допустити міжконфесійного конфлікту в гарячій формі».

Олег СОСКІН, директор Інституту трансформації суспільства:

«Уже скоро десять років як рухаємося по хибному колу, наступаючи на ті самі граблі компромісів і поступок щодо нинішньої влади, яка залишилася атеїстичною, а по суті — сатанинською. Брехня, злочинство, кримінал, великомасштабні крадіжки і загарбання народної добра високими посадовцями стали, на жаль, нормою і не мають нічого спільного з наукою Ісуса Христа, який навчав: «Я — дорога, правда і життя».

Нинішня виконавча влада давно стала на шлях неправди, а тому фактично нічого не робить для будівництва Нації і Держави. В Україні щорічно помирає близько мільйона осіб, а нам підкидають ідеї заведення іммігрантів. І це не

фото О. Кутляметова

На конференції: питання ставляться гостро!

тільки теорія, бо, за підтримки нинішньої влади, кількість росіян в Україні збільшується.

Націонал-демократи пішли на компроміс із литвинами і кучмами — це була помилка. Кожний православний, якщо він насправді патріотичний громадянин, повинен підтримати створення Помісної Української Церкви. Що стосується Російської Церкви, то її християнську духовність було ліквідовано ще Петром I, який створив Синод, а її формальні і організаційні ознаки остаточно усунуто після жовтневого перевороту 1917 року, коли більшовики повели політику «воїнствуючих безбожників». Після реорганізації РЦ МП 1942 року внаслідок акції, що її розробив і здійснив НКВД, російське православ'я, по суті, остаточно втратило свою канонічність.

Наша Українська Православна Церква має глибокі історичні корені ще від часів Київської Русі, а вже в новітні часи відродилася через Патріарха Володимира (Романюка), який здійснив реальну хіротонію і викупив гріх (у тому числі: змив скверну своєю кров'ю).

Для утвердження Українського Національного Православ'я треба, щоб Віктор Ющенко поїхав у Константинополь до Варфоломія I, незважаючи на владу, яка прогнала не тільки вибори, а й свою антиукраїнську політику, слід провести Собор, на якому остаточно відродити Помісну Українську Церкву».

Олександр ГУДИМА, голова Українського Православного Братства Андрія Первозванного:

«Полюби ближнього, як самого себе», — цю вимогу Ісуса Христа повністю

відкинуто попами РЦ в Україні.

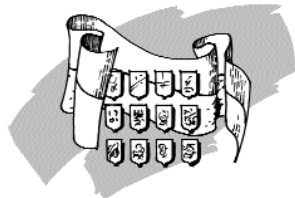
Ми не можемо надалі миритися з тим, що російські попи в Україні не допускають українських віруючих УПЦ КП до сповіді, забороняють їм молитися в тих українських храмах, де хазяйнують священники МП, змушують «перехресуватися», не впускають до святих місць «чужих» віруючих, обманюють віруючих, посилаючись на вигадану в Москві неканонічність УПЦ КП.

Чого ще доброго можемо очікувати від них, коли настоятель Печерської Лаври сказав мені: «В гробу я відел вашу Україну!»

П. МОВЧАН: «На жаль, для України всі ольстери ще попереду. Ми не здивуємося, якщо одного дня ченці МП в Україні скинуть з себе рясни і ми побачимо їх у формі офіцерів ФСБ Росії».

Зараз для всіх нас ключовими мають бути слова **стабільність і послідовність**. Почавши з неділі 26 травня, наше ВУТ «Просвіта» почало проводити низку заходів, під час яких шанобливо ставлення до нашої Церкви стягнимо на одному з перших місць. Корсунь, Батурин, Батіж, Жовті Води, Котоп, Берестечко — через ці символи і віхи української історії ми хочемо нині донести українському народові історичну правду про наслідки так званої Переяславської Ради».

Підготував
Євген ГОЛИБАРД

Коли говорять про Україну, частіше за все звертають увагу на велич Карпат, безмежжя степів Херсонщини чи унікальність кримського клімату. І рідко хто згадує українське Полісся, хіба що у зв'язку із наслідками Чорнобильської катастрофи. А дарма. Для тих, хто вміє відчувати серцем непоказну красу поліської природи, тисячолітніх лісів, тасмничих боліт та лісових озер, хто слухав солов'їв у травневих верболах — Полісся відкриває свої скарби і щедро ділиться ними.

Дубровицький район губився серед лісів, озер боліт, яких іще не торкнулася меліорація, на північній межі Рівненщини, на самісінькому кордоні з Білоруссю. Та віддалення протягом тисячолітнього часу від головних торгових шляхів сприяло збереженню самобутньої культури. А витюки її сягають глибокої давнини: про це не тільки свідчать знайдені археологами на території Дубровиці крем'яні сокири й ножи, наконечники стріл, скам'янілі дерев'яні човни. Не менш промовистими є і назви сіл району: Мочулиці (від мочули — давня назва боліт), Сварищівці (від Сварога — язичницького бога сонця) Оряниці (чи від Ора, чи давньоруська трансформація прадавнього "рови"), а також інші топонімічні назви: Бережки, Берестя, Залужжя, Заслуцчя, Висоцьк, Лютинськ, Лісове, Селець, Ясинієць, Крупове, Переброди, Кураш, Озерськ, Великі Озери тощо.

Тут і досі збереглися колядки та щедрівки, у яких чується відгомін тисячолітньої давнини. На Івана Купала щороку в усіх селах виходять і молодь, і дорослі на берег Горині чи озер, яких у районі чимало, щоб заспівати народні пісні, посприяти через багаття чи покатити з гори возняне колесо. Щоправда, частенько таке святкування завершується традиційним застатіллем, але то вже прикмети сучасності. У селі Сварищівці зберігся звичай "водити куста" — прадавній язичницький обряд, що символізує прихід літа. А весілля і в селі, і в місті перетворюється на справжній народний театр із викупом молодої, перевдяганням, пошуком черевичка та "величанням" теці і свекрухи. І, що не кажіть, а, як і по всій Україні, уміють тут і працювати, і співати від душі.

ІЗ ГЛИБИНИ СТОЛІТЬ

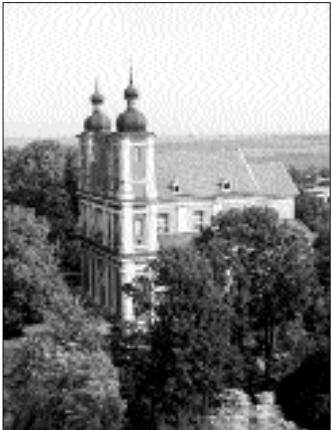
Дубровиця не завжди була маленьким районним центром. Перша писемна згадка про місто — столицю удільного князівства — датується 1005 роком, коли Володимир Великий заснував єпископську кафедру в Турові. У переліку міст, які мали б належати до єпископії, є і Дубровиця. "...Третє богомоліє єпископію постави(хъ) въ Турове въ лѣто 6513 (1005) і придахъ къ ней городиѣ съ погосиѣ въ послушание и священіе, и благословеніе держати себѣ туровской єпископіи: Пинськ, Новгородъ, Городень, Берестье, Волковийськ, Здитовъ, Неблестепенъ, Дубровица, Виѣсочко, Случеск, Копись, Ляховъ, Городокъ, Смиѣдъ, и поставихъ перваго єпископа Фѣому, и придахъ села, виноградиѣ, зѣмли, бортниѣ, волости со всеми придатки... святому Спасу и святѣмъ Богородицѣ" — зустрічаємо ми у книзі "Творение старого отца нашего Кирилла, єпископа Туровского", виданій у друкарні Києво-Печерської лаври у 1880 році. Є й інші

ДУБРОВИЦЯ — ВЕЛИКА СТОЛИЦЯ

літописні згадки про це місто: у 1883 році дубровицький князь Гліб Юрійович брав участь у переможному поході князів Святослава та Рюрика на половців. А Густинський літопис згадує про іншого дубровицького князя Олександра, який у 1224 році разом з тисячами русичів прийняв смерть у бою на річці Калці.

Кожне містечко має свою легенду. Дубровицькі легенди пов'язані передусім з династією нащадків легендарного литовського князівського роду Довспрунгів князів Гольшанських, які протягом століть були удільними князями цих земель. Тут вам обов'язково повідають про святу дівицю — княжну Улянію Гольшанську, яка преставилася у 1540 році у 16-річному віці, а потім її нетлінні мощі знайшли у І половині 17 ст. ценці Печерського монастиря, які копали могили біля церкви Успіння Пресвятої Богородиці. Перекази свідчать, що Улянія "лежала, немов жива". Труну з мощами Улянії Гольшанської було перенесено до Печерської церкви і згодом канонізовано з ініціативи Петра Могили, якому свята явилася в чудесному виднні.

А останнім часом стали відомими цікаві факти з життя ще однієї представниці роду Гольшанських — світлої княгині Анастасії Юрійівни, рідної сестри Улянії. У 1556 році, після смерті свого

чоловіка Кузьми Івановича Заславського із роду князів Острозьких, вона стає ігуменею Свято-Троїцького монастиря в Заславлі (Ізяслав) і благословляє та фінансує переклад Євангелія на "мову народу нашого". Це було славнозвісне Пересопницьке Євангеліє, на якому сьогодні Президенти присягають на вірність народу України. Підтвердження цьому знаходимо в самому Євангелії, у післямові, де значиться: "...Євангелія ся писана накладом благовірної і христоролюбивої княгині жінки Кузьми Івановича Заславського Параскеви, іначе Анастасії Юрійівни. Уродженої княжни Гольшанської... частково при

Пересопницькому Різдва-Богородичному монастирі, а частково — в дівичому монастирі Заславському...

ДОРОГОЮ ДО ХРАМУ

Сьогодні величними свідками славного минулого Дубровиці є два храми, які внесено до державного реєстру пам'яток історії і культури України: костел Іоана Хрестителя (1695 — 1702 рр.) і церква Різдва Богородиці (1861 р.). За часи "войовничого атеїзму" обидві будівлі серйозно постраждали. Особливо — церква, яку перетворили на склад солі. Існував навіть план підірвати цю величну споруду, були викликані мінери з Луцька, привезено вибухівку. Але щось зупинило тодішнього начальника райвідділу міліції Д. С. Башинського, який все-таки не погодився з тим, щоб мінери підірвали храм. Можливо те, що храм піднімався над приміщенням самого райвідділу, а може, сама Богородиця, на честь якої названо цей храм, заступилася.

На початку 90-х обидва храми було відреставровано, але далі доля їхня склалася по-різному. Церкву Різдва Богородиці було передано місцевій громаді УАПЦ, і за 10 років на пожертви громадян тут спромоглися повністю відновити іконостас, відтворити розпис, позолотити бані. До речі, у церкві є дві покровительки: головний престол названий на честь Різдва Богородиці, а придільний — на честь святої праведної діви Улянії (Гольшанської-Дубровицької). Є рака з частиною мощів святої праведної діви Улянії.

Тому традиційно тут щорічно вшановують два храмові свята. Перше — відпуст на честь відняття мощів праведної діви Улянії (святкується 19 липня), а друге — найбільш величне — на честь Різдва Пресвятої Богородиці (святкується 21 вересня).

Що ж до костюлу, то доля його склалася не так щасливо. Після реставрації довго точилися суперечки, кому передати святиню. Планували зробити там обрядовий палац, зал класичної музики, музею, передати польській католицькій громаді. Але остаточного рішення досі так і не прийнято. Костел досі закритий і ним можна помилуватися тільки ззовні. Та й після 10 років такого "стояння" костел знову потребує ремонту, а коштів на це в місцевому бюджеті поки що не передбачено. І невідомо, чи будуть вони найближчим часом.

НАЗУСТРІЧ 1000-ЛІТТЮ

Сьогодні ж Дубровиця мало чим відрізняється від ти-

сяч маленьких райцентрів, щедро розкиданих по периферії. Такі ж проблеми, таке ж безробіття, така ж безперспективність. Більшість розраховують лише на власний город, інші опановують професією торговців. Головною подією і, як тут жартують, "престольним празником", є базари, які раз на тиждень збираються у райцентрах. Вони та ще митниця, яка з'єднує Україну з Білоруссю на сьогодні є головним джерелом надходжень до бюджету і перспективою працевлаштування. Кілька років тому з'явилася була надія на розробку унікальних бурштинових родовищ, знайдених на території району, але усе взяло під контроль державне підприємство "Укрбурштин", і ажіотаж навколо камінців потроху вщух. І все ж віковична любов полішуків до життя, їхнє вміння у будь-якій ситуації не опускати руки, не скаржитися, а поклатися лише на власні сили, допомагає вижити в будь-якій ситуації.

Зараз Дубровиця готується зустріти своє 1000-ліття. Місцеві краєзнавці Василь Попенко та Олександр Бруйка відкривають невідомі сторінки історії, готують до випуску книгу, розшукують людей, чії долі пов'язані з цим древнім містом на березі Горині. Хочеться вірити, що до цього часу відродиться місцевий краєзнавчий музей, де колись школярі отримували перші уроки з історії рідного краю, а нині він уже кілька років на замку. Можливо, на святкування приїде із Франції лауреат нобелівської премії, відомий фізик Григорій Храпак, який народився в Дубровиці, чи керівник славнозвісної капели бандуристів із Торонто Віктор Мішалов, мама якого до війни проживала тут. Дізнаються про своє коріння й інші дубровичани. І знову гордо зазвучить назва прадавнього князівського міста над Горинню. Адже недарма тут люблять повторювати, згадуючи минуле, без будь-якої іронії і з неповторним поліським акцентом: "Дубровица — велика столица".

НАТАЛКА ПОЗНЯК

На фото: 1. Місто Дубровиця. Вид зверху;
2. Костел Іоана Хрестителя (1695–1702 рр.) Фото А. Кібука.

ІСАЙКІВСЬКЕ ДИВО

Село Ісайки... Золота чарівна сторона,
Земля рясно уквічена зеленню...
Усім нам має бути любя Ісайківська земля.

Ісайківська земля... Від цих двох слів, написаних з великої літери, так і віє тасмницею. Де ж розташовується ця загадкова земля? Ні, не у якійсь землі Єгипетській, а в нас, в Україні: село Ісайки — у районі славного міста Богуслав.

За твердженнями жителів, "Ісайківська природа і багата, і щедра, земля родить дорідну пшеницю, гарними ростуть сади та городина, бо працюють тут випускники нашої школи, люди з роботязкими руками".

є мова? йде про дцятого сто со-

не замислюються, бо їхнє життя тільки займається. Вони дивляться на довколишній світ широко відкритими очима, їм усе цікаво, і після закінчення такої славетної школи їх не лякає майбутнє.

Школа пройшла нелегкий і довгий шлях, але ніколи не згانیла своє ім'я. Її вихованці завжди намагалися бути у перших рядах у навчанні, праці, мистецтві та спорті. У третьому тисячолітті вона виховує майбутніх громадян України, даючи їм ґрунтовні знання, і вірить, що колись школярки виростуть і своєю діяльністю змінюватимуть на краще нашу моду державу.

Зупинюся докладніше на історії школи. Народна освіта в Ісайках бере свій початок з 1862 року — тоді було відкрито початкове народне училище. На той час у школі викладали закон Божий, священну і церковну історію, російську мову, арифметику, правопис.

У 1863 році Ісайківська школа стає найбільшою в Україні — нараховує 96 хлопчиків, у 1952-му здобуває статус середньої, і сьогодні святкує 50 років середньої освіти.

Милосердя, доброта і чуйність, співпереживання і щирість, уміння розділити чужий біль, вчасно підтримати у важку хвилину — усе це в характері випускників Ісайківської ЗОШ. Саме таким був безкорисливий порив її випускників, котрі прийшли на допомогу після аварії на Чорнобильській АЕС. Окрім цього, Ісайківська земля має ще одну гордість: ансамбль козаків, який уславив край не лише в Україні, а й за кордоном.

Так, сьогоднішній день — велике свято для ісайківців. Але найбільше воно радує тих, хто доклав і продовжує докладати зусилля для зміцнення і вдосконалення школи. Такою людиною є пані директорка, що люб'язно погодилася відповісти на декілька наших запитань:

— Коли, на ваш погляд, школа переживала найважчі часи?

— Безумовно, у воєнний та повоєнний період (зазначу, що святкування не обійшлося без хвилини мовчання, під час якої поклали квіти до підніжжя пам'ятника учням-односельцям, котрі загинули на війні, і воїнам, які визволяли село Ісайки).

— Кажуть, у ваших ідальнях учні харчуються безкоштовно?

— Так, Чорнобильський фонд надав їм таку можливість. Усі наші діти мають статус чорнобильців — четверту категорію.

— Які ще фонди підтримують школу?

— "Всеукраїнський фонд добра і надії". З нагоди 140-річчя школи він подарував нам спортивний інвентар на тисячу гривень. Кольоровий телевізор — од відділу освіти, розмаїття подарунків від учнів.

— Який же день народження без подарунків?

— До того ж імениниці — цілих сто сорок років! Що ж, залишається приєднатися до веселої спільноти святкуючих і зробити свій скромний внесок до подарунків — статтю "Ісайківське диво".

Анастасія БЕЗПАЛЬЧА

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА РАДА: МІФИ ТА

Указ Президента України "Про відзначення 350-річчя Переяславської козацької ради 1654 року" викликав не так виконавчий, як, передусім, — політичний резонанс в Україні. Звичайна, здавалося б, відзнака якоїсь історичної події однозначно сприймається нашими націонал-демократами, деякими політичними експертами й істориками як небезпечний геополітичний крок керівництва держави. Низка до абсурду послідовних міждержавних й внутрішньополітичних рішень Президента й уряду примушують сьогодні багатьох політиків (як і далеких від політики), громадські об'єднання українців ставати в жорстку опозицію до "відзначення Переяславської ради", вимагаючи від Президента скасування свого Указу. Особливого розмаху набуває протестна хвиля українців східних регіонів, де тенденційність "відзначення" (тобто святкування "возз'єднання двох братніх народів") не потребує зайвих аргументів. Свідчення цього — звернення читачів і навіть відкриті листи Президентів Леоніду Кучмі, зокрема — сумських організацій НРУ (об'єднаного), Спілки патріотів України, Конгресу Українських Націоналістів, Козацтва, Спілки кобзарів України, обласного об'єднання "Просвіти"...

"Відзначення такої дати може стати поштовхом до внутрішньодержавної нестабільності й посилення національного розбрату та протистояння", — застерігають Президента громадські та політичні діячі.

"Круглий стіл" "Переяславська рада: міфи та реальність", що відбувся 16 травня цього року в столичному Музеї гетьманства, в контексті Указу Президента зібрав провідних науковців (фахівців у "переяславському питанні") з найвищих наукових установ столиці: Національний університет "Києво-Могилянська Академія", Інститут історії України НАН України, Інститут української археографії та державознавства імені М. Грушевського НАН України, Київський Національний університет імені Т. Шевченка...

У підсумку наукового й громадського обговорення Указу Президента, історичного та юридичного значення Переяславської Ради з'явиться Резолюція до Леоніда Кучми з вимогою скасувати Указ або принаймні забезпечити (аж до відповідних нормативних документів) об'єктивне відзначення події з точки зору національних інте-

АКТУАЛЬНО

чать архівні документи про події і закони тієї епохи, не має юридичної сили. З українського боку на ній представлялася лише Наддніпрянщина (ні Правобережна, ні Слобідська, ні Кримська Україна, ані військо низове, Запорозьке не брали у ній участі). Наддніпрянців до того ж збирали попри їх волю, "організувавши" таким чином частину козаків-реєстровиків, селян і дуже мало міщан. Достовірно відомо, що усе духовенство відмовилося присягати царю, як і багато представників козацької старшини, зокрема славетні полковники Богун і Глух...

фото О. Кутлякметова

Доктор історичних наук Юрій Мицик виносить на обговорення провідних науковців України й Польщі Резолюцію до Президента

ресів України. Відповідна "резолюція", що організаційно готується Всеукраїнським товариством "Просвіта" імені Тараса Шевченка і Києво-Могилянською Академією й з'явиться у ЗМІ найближчим часом, базуватиметься, як наголошувалося науковцями, не на політичних міфах про "возз'єднання двох братніх народів у єдиний радянський", а на історичних фактах.

Факт перший. Переяславська рада, як свід-

"мера" Переяслава, що не хотів присягати, козаки принесли силою, і того ж дня він од надмірних пераживань помер. Основний момент — жодних письмових угод не було підписано, царські послі послі взагалі відмовилися присягати навіть усно.

Справжні ж пункти так званого "договору" передбачали повну судову й адміністративну незалежність Наддніпрянщини (Гетьманщини), говорили лише про військовий союз.

Факт другий. Березневі статті, підписані послами Хмельницького у Москві 1654 року, не збереглися в оригіналі, й через те, що не були ухвалені тодішнім представницьким органом — Великою козацькою радою, — теж не мають юридичної сили.

Факт третій. Переяславська рада, як і чимало особистих "угод" Богдана Хмельницького з іншими країнами (Швецією, Туреччиною, Трансильванією) — карти у великій політиці держав, із тенденцією постійних змін, дипломатичних і провокаційних кроків. Метою всіх "угод" було створення антиваршавської коаліції.

Факт четвертий. Так зване "підданство" стосувалося тільки окремих володарів (царів, королів, гетьманів), не вводило в юридичну міжнародну практику якихось "міждержавних союзів", тобто будь-яка незгода між партнерами чи смерть одного з "союзників" (як і царя московського) передбачала розірвання стосунків.

Факт п'ятий. Гадяцький сепаратний договір Москові з Польщею 1658 року юридично скасував не лише можливі усні домовленості Переяславської ради й письмові зобов'язання беззевних статей, а й взагалі унеможливив будь-яку подальшу співпрацю наддніпрянців і московитів. І підтвердження цьому —

подальша війна Гетьманщини з Московією.

Столичні доктори історичних наук Юрій Мицик, Віктор Бrehуненко, Володимир Сергійчук, а також кандидати історичних наук Ярослав Федорук, Тарас Чухліб, Олексій Струкевич, львівський науковий авторитет та доктор історичних наук Ярослав Дашкевич та інші історики взагалі визначили виразно сумнівну грамотність Указу Президента. Яку ж Раду в Переяславі 1654 року маємо "відзначати" (Указ не вказує точної дати), а головне — як відзначати? Фахівці-науковці та звичайні українські громадяни готові допомогти Леоніду Даниловичу Кучмі об'єктивно відповісти на поставлені запитання, чи взагалі їх зняти. І не варто пану Семиноженку заявляти, що "минули часи Мазепи, настали часи Хмельницького". Народ (не дай Боже!) черговий раз повірить владі й справді візьме зброю до рук — але ж проти кого?..

Олександр СОЛОНЕЦЬ

ПРІЗВИЩЕ РОДУ ДАВ БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

ТАЄМНИЦІ РОДОВОДУ

У одній поважній установі на вулиці, яка нині носить назву Богдана Хмельницького, випадок звів нас із родиною, де живе легенда про те, що прізвище їх роду дав сам гетьман Богдан.

Було це, як розказує Олександр Миколайович, так. Серед козацької старшини з оточення гетьмана Хмельницького був козак високого чину на прізвище Чернота. Мав Чернота доньку. Надумала донька заміж іти за простого козака того ж козацького полку на прізвище Пашенко. Батько нареченої, як козак знат-

ний, висунув жорстку умову — дасть згоду на шлюб, якщо козак візьме доччину прізвище. Але козак на те і козак, щоб на таку умову не пристати. Надумали хлопець і дівчина просити заступитися за них гетьмана Хмельницького та й пішли до нього. У козацькій державі лад був демократичний, тож за поміччю козак міг звернутися і до самого гетьмана. Богдан втрутився у справу — "Буду молодятям посадженим батьком, сам і прізвище їм дам. А яке — про те довідається на весіллі". На таку умову погодилися усі. Від тих часів і веде початок рід Чернопащен-

ків, а розповідав про це Олександр Миколайович його дід, приказуючи, що таке прізвище — одне на усю Україну і що ним слід пишатися, адже дістав рід це прізвище з руки самого гетьмана Богдана.

Ми зацікавилися розповіддю та звернулися по відповідь до "Реєстру Війська Запорозького 1649 року", перевиданого у недавні часи. Документ засвідчує, що генеральним (військовим) обозним Чигиринського полку був Іван Чернота (в пізнішій транскрипції — Чорнота). У структурі козацьких військових урядів — це посада першого

рангу. У тому ж таки полку зареєстровано і козака Кіндрата Пашенка. Тож мав рацію дід. Переказ, який зберігали і передавали у спадок, правдивий. Було таке діло! За одним шкодує Олександр Миколайович — малим був, то мало діда слухав, мало розпитував.

Багато таємниць приховують наші родоводи, родоводи землі української. Попереду — цікаві розвідки та відкриття.

Довідку склали Сергій Коваленко та Ольга Пугач на підставі друкованих джерел 1649 – 1999 років видання.

КОЗАКИ-СУЧАСНИКИ

СПРАВЖНІ КОЗАКИ — В «УКРАЇНСЬКОМУ КОЗАЦТВІ»

Шановна редакціє, здрастуйте! Я, козак Новокаховського куреня Херсонського коша славного війська Запорізького Низового Українського Козацтва (з 1992 року), з радістю прочитав у вашій газеті, яку одержую з початку року, "Землю козацьку" із запрошенням до співпраці.

Тепер — про козаків-сучасників. Я вважаю, що на козацьке звання має право громадська організація "Українське козацтво", започаткована В. М. Чорноволом, справу продовжено В. С. Мулявою, а в цей час булаву Гетьмана тримає І. Г. Білас по праву козацької демократії. Організація відповідає всім вимогам українця-патріота: "...об'єднує козаків, нащадків УСІХ пілок, напрямків і течій українського козацтва **незалежно** від місця їхнього проживання" (ст. 1–2); "...у своїй діяльності керується Конституцією України, чинним законодавством України, цим статутом, Указами Президента України, визнаними Україною нормами міжнародного права, **прогресивними** українськими козацькими звичаями і традиціями, які не суперечать законам України" (ст. 1–3 Статуту Українського козацтва).

Якби наш закон про громадські організації був більш виваженим, то Міністерство юстиції України не поспіло б реєструвати організації, назви яких відрізняються порядком розміщення слів, залишаючись по суті і внутрішній структурі ідентичними. Хоча, якщо підійти відповідально до букви закону, то із названих вами шести козацьких організацій (а є вже й сьома!) три не мають права реєстру як військові, виходячи лише з назви. Громадські військові організації законом заборонені!

Як бачите, тільки наведені витяги із трьох статутних пунктів показують, що немає ніякої шпаринки, щоб додати своє, не враховане в Статуті Українського козацтва при створенні своїх статутів.

А творять же!!! У 2001 році до мене прибув пакет із проектом Статуту "Всеукраїнської Звичаєвої Громади Українських Козаків імені Князя Святослава Хороброго" із запрошенням "взяти участь в Установчій Раді козаків-рідновірців України" з печаткою "Козацька сотня князя Святослава". На жаль, хвороба не дозволила скористатися запрошенням, але, згідно зі своїми поглядами (і "звичаєвого", і "Святослава"), листа відправив. Під час перебування в Києві з 19 січня по 12 лютого 2002 року відчув прохолодне ставлення організатора Установчої Великої Ради. Навідуйтеся до Мін'юсту України, щоб своєчасно дізнатися про реєстрацію ще одного козацтва, а, може, і козацької партії. Відповідна група вже створена...

Як не прикро, але із відомих мені засновників козацтва Вашого переліку, три є вигнанцями з УК чи звільненими з верховних посад. За двох сказати нічого не можу, я їх не знаю... Знаю лише, що час покласти край творцям розбрату і знаходити спільну мову в **одній** істинно українській козацькій організації, щоб покінчити спекулювати назвою "козак" і заткнути рота тим, хто з ворожого голосу розповсюджує поговір (а точніше наклеп) — "де два козаки, там три гетьмани". Хто так думає, а тим більше підтримує і впроваджує в життя таку нісенітницю, той є прибічником ідеології "розділяй і владарюй", той не має права називатись українцем, а тим паче — **козаком**. Слава тим і хвала, котрі на Нікопольщині — колиці Запорізького козацтва — при недавньому переписі у графі "Національність" занотували "козак". І наше завдання — козаків Українського козацтва — показати всю Україну, зробити козацтво соціальним станом!

Слава Україні! Слава Українському козацтву!

Борис МАРИНЧЕНКО, наказний полковник Таванської паланки херсонського коша СВЗН УК, підполковник авіації у

Упродовж останніх років українська фольклористика збагатилося цікавими дослідженнями народної прози (монографії Лідії Дунаєвської, Петра Будівського, Віктора Давидюка, Василя Сокола, Федора Кейди); з'явилися друком збірники казок, легенд, переказів, загадок, прислів'їв та приказок, прикмет. Задля справедливості слід відзначити: публікація першоджерельних фольклорних матеріалів не була інтенсивною, спостерігаються тенденції до нехтування традиційними творами, згортання процесу оприлюднення зразків народної пам'яті. Загалом публікації усної народної творчості в Україні — однієї із найбагатших фольклорних країн світу — катастрофічно мало. На фольклор багато хто в добу глобалізації дивиться як на старе, віджиле, непотрібне; вбачають у ньому ворога тих стратегій, що зденаціоналізовують, збаналізують і зомбують людину технологіями манкуртства; приписують українцям то "салодство", то "шароварність", то "хатокрайність", то "двомовність"... Роль мови і фольклору в державотворчому і націєтворчому процесах визначальна, основоположна, а тому замах на мову і творчість народу — шлях до його знищення.

Саме такі роздуми навіює загрозлива ситуація з українською мовою та станом культурної (зокрема, фольклорної) спадщини в Україні.

А тому публікація великого за обсягом фольклорного збірника за нинішніх умов — оаза українства (ще й досі "на нашій, не своїй землі"?), скарбниця духу, мудрості, пам'яті, свідчення унікальності й таланту.

Доктор филології, письменник, професор Віктор Чабаненко має вагомий доробок у мовознавстві, фольклористиці, педагогіці, літературній творчості. Зокрема, він — автор ряду надзвичайно цінних словників: чотиритомного "Словника говірок Нижньої Наддніпрянщини" (1992), історико-топонімічного словника "Великий Луг Запорозький" (1999), "Фразеологічного словника говірок Нижньої Наддніпрянщини" (2001), поетичних книг: "В гостях у юності моєї" (1999), "У вічному двобої" (2000), "Оратанія" (2001), зібрав та впорядкував "Мудре слово: прислів'я та приказки Нижньої Наддніпрянщини" (1992).

Збірник "Січова скарбниця" вміщує легенди та перекази, записані на території теперішніх Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської та частково Донецької областей, починаючи з двадцятих років XIX ст. аж до кінця XX ст. Серед збирачів — такі відомі письменники, вчені, діячі культури, як Олекса Стороженко, Олександр Афанасьєв-Чужбинський, Яків Новицький, Іван Манжура, Дмитро Яворницький, Георгій Булашев, Яр Славутич, Микола

"Січова скарбниця", — так влучно назвав упорядник Віктор Чабаненко фундаментальну книгу легенд та переказів Нижньої Наддніпрянщини, що видана невеликим накладом (тисяча примірників) у Запорізькому державному університеті.

Нагадаю, що увагу до цих матеріалів Віктор Чабаненко виявив давно; 1990 року у видавництві "Дніпро" побачив світ масовим тиражем у сто п'ятдесят тисяч збірник "Са-

Киценко, Петро Ребро та ін.

дачі від покоління до покоління з'явилася на історичній

СІЧОВА СКАРБНИЦЯ

Чимало записів належать упоряднику. Майже сорок літ послідовної праці записувача й дослідника мовних та фольклорних скарбів — це справжній науковий і письменницький подвиг вірного сина України Віктора Антоновича Чабаненка.

У "Передньому слові" зазначено: "Нижня Наддніпрянщина — споконвіку слов'янська, українська земля. Кожна її крихта полита кров'ю і потом нашого народу, народу хоробрих воїнів-оборонців і невтомих сіячів-ратаїв. Вітри героїчної історії пронесли над нею і назавжди лишилися в степових могилах,

ліній знань, умінь, навичок, загалом уявлень про світ і Всесвіт. Писемні пам'ятки, давні літописи частково зафіксували усні твори цих жанрів ("Повість минулих літ", "Київський літопис", "Галицько-Волинський літопис", "Літопис Самовидця" та ін.); основну ж частину їх зберегла художньо-історична пам'ять народу.

Збірник "Січова скарбниця" впорядковано за тематичним принципом. Десять розділів досить вичерпно відображають видатні історичні події, народний побут від давнини до сучасності.

"ІЗ ПРАДАВНИХ КРИНИЦЬ"

— назва першої — чи не найбільшої — групи творів космогонічних, антропоморфних, зоогонічних, апокрифічних та матеріалів із народної демонології. Вони відобразили уявлення наших пращурів про світобудову: про землю, небо, сонце, місяць, зорі, воду, про різноманітні явища природи, про походження рослин, тварин, птахів, про чудодійні перетворення одних видів живої природи на інші. Подано матеріали про те, з чого з'явилися гори, річки, долини, могили, чай, тютюн і горілка, звідки ведмеді повелися, через що зайці стали куці, звідки виникли пісні, чому чорти чорні тощо. Чимало інформації про відьом, знахарів, домовиків, упирів, вовкулак, лісовиків. Вміщено чимало творів апокрифічного характеру, пов'язаних із біблійними сюжетами та образами, життями святих, перебуванням Господа та апостолів на землі тощо. Ці апокрифічні зразки, розказані "дуже цікаво, не раз поетично і драматично", на думку Івана Франка, "сильно вдарили на фантазію".

Основна частина вміщених у книзі легенд і переказів присвячена безпосередньо запорозькому козацтву. Розділи "Ой Січ — мати", "Великий Луг — батько", "Славні лицарі", "Хто на Кубань, хто за Дунай" яскраво висвітлюють ідеальний образ героя-запорожця — оборонця та визволителя рідної землі. Як відомо, запорозьке козацтво

арені п'ять століть тому. Його появу спричинило люте горе українського народу, заподіяне запеклими ворогами зусібч — із заходу, півночі, сходу і півдня. Прагнення волі, незалежності, щасливого життя із "тихими водами, ясними зорями, краєм веселим і миром хрещенням" гуртувало українців, кликало до збройної боротьби. До лав козацтва вступали найвідважніші, наймужніші люди, готові "битись до загибелі за рідну Вкраїну". За влучним висловом Олександра Довженка, український народ бився за свою свободу як лев.

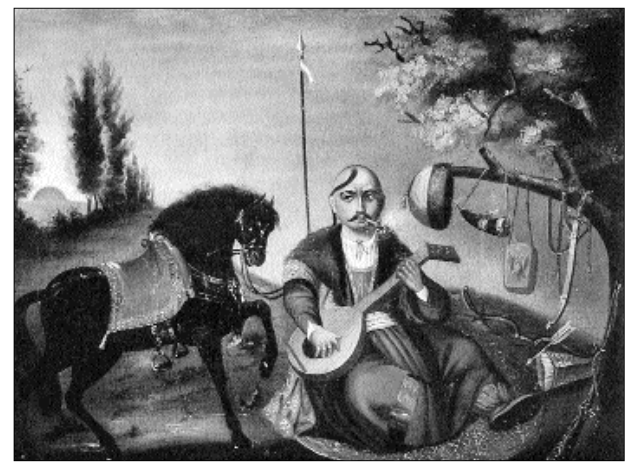
"СЛАВНІ ЛИЦАРІ"

У легендах і переказах про козаків-запорожців говориться: "То був народ розумний і войовничий", "знаюки", "характерники", "на своїй землі їх ніхто не міг узяти". Саме за волелюбності, організованості опір народ героїзував запорожців, зображав їх непереможними, мудрими лицарями, патріотами рідної землі. Чарівництво, характерництво — надприродні гіпнотичні здібності козаків, можливість впливати на оточення та на себе самих, а відтак — вигравати битви, з полону визволити побратимів чи й багатосирий ясир. Багато зразків народної прози розкривають саме такий світлий образ: "Люди браві й чепурні", "Куля їх не брала", "Погоні вони не боялися", "Як запорожці ману напускали", "Прикинувся вовком", "Характерник у бою за Хорти-

цю", "Як запорожці побивали орду", "Як запорожці перехитрили царицю Катерину", "Визволителі бранців" та ін.

Особливо овіяні гіперболічно-легендарною романтикою героїзму козацькі ватажки. У розділі "Славні лицарі" дізнаємося про

"ПОНАД ШЛЯХОМ ЧУМАЦЬКИМ"

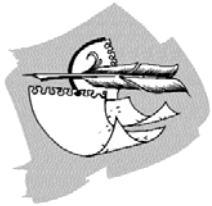
Сім творів цього розділу висвітлюють побут українських промисловців-вільнолюбів, їхні дружні стосунки з козаками ("Запорожці, було, ніколи не зачіпають чумака, а скоріш стають у пригоді від усякої напасти в степу". — С. 279).

Логічним продовженням добрих справ славних лицарів-запорожців стали в Україні герої Гайдамачини, народні месники, захисники трудящого люду: Олекса Довбуш у Прикарпатті та в Карпатах, Устим Кармалюк на Поділлі, Лук'ян Кобилиця на Буковині. Були свої герої і в степах України, на Нижній Наддніпрянщині. Пам'ять народу зберегла чимало творів про відважних ватажків, стихійних бунтарів, вишкolenних отаманів. У розділі "Оборонці покривджених" вміщено декілька зразків про Тараса Шевченка, а найбільше — про Нестора Махна, постать неоднозначну, суперечливу в оцінках істориків, але загальною народною улюбленця в українських степах. Ці матеріали разом із тими, що ввійшли до розділу "На нашій — не своїй землі" (про колонізацію краю, голодомори), здебільшого публікуються вперше.

Великий розділ присвячено фольклорній топоніміці: "Отак і назвали". Тут подано твори про походження назв міст, містечок, сіл, річок, озер, островів, урочищ, скель, криниць, могил... Усно "задокументована" історія Нижньої Наддніпрянщини — свідчення глибокої любові та поваги народу до свого минулого, до всього того, що не тільки має історичне значення для нащадків, а й актуалізується нинішнім станом патріотичного виховання, проблемами екології, моральними цінностями.

Отже, збірник легенд і переказів Нижньої Наддніпрянщини "Січова скарбниця" в упорядкуванні Віктора Чабаненка — велика фольклорна енциклопедія, яскраве свідчення мовного багатства, художньої талановитості й правдолюбства українців, унікальний пам'ятник національної самосвідомості, нашої винятковості та неповторності в "народів вільних колі".

● **Микола ДМИТРЕНКО**, фольклорист, письменник, головний редактор часопису "Народознавство"

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіє та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевілля і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцєві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортурами і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузькоколі й куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має меж, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,*

*Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки*

*І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

ки

І виростають ваші вороги.

Тут на думку спливають рядки великого поета Олександра Олеса, написані ним у 1909 році:

*Ми останні вже весла лама-
ли*

І далекі були береги...

*А над нами мушкети блищали,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободлюбивих думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

Уже народ — одна суцільна

рана,

Уже від крові хижіє земля,

І кожного катюгу і тирана

Уже чекає зсувана петля.

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

Коли б усі одурені прозріли,

Коли б усі убиті ожили...

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святим. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуні-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користуюцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і хопуїв ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,*

*Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.*

*З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панять", тобі тягну-
ти*

віз.

("Курдському братові")

Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисує ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за*

девіз,

*Як упаде в роззявлену моги-
лу*

*Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву кидє під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

НЕВИГАДАНИ ІСТОРІЇ

...Вона глянула на мене — від її дивовижної краси перехопило подих, а очам стало боляче, наче з висоти пташиного польоту зазирнув у обличчя сонця. Довге руське волосся, золотисте, мов липовий мед, величаво спадало на її тендітні плечі, а в сіро-блакитні очі, наче в люстерка, дивилися ангели.

— Заздрю вашому чоловікові! — в захваті вимовив я. — Мабуть, він вас дуже любить!

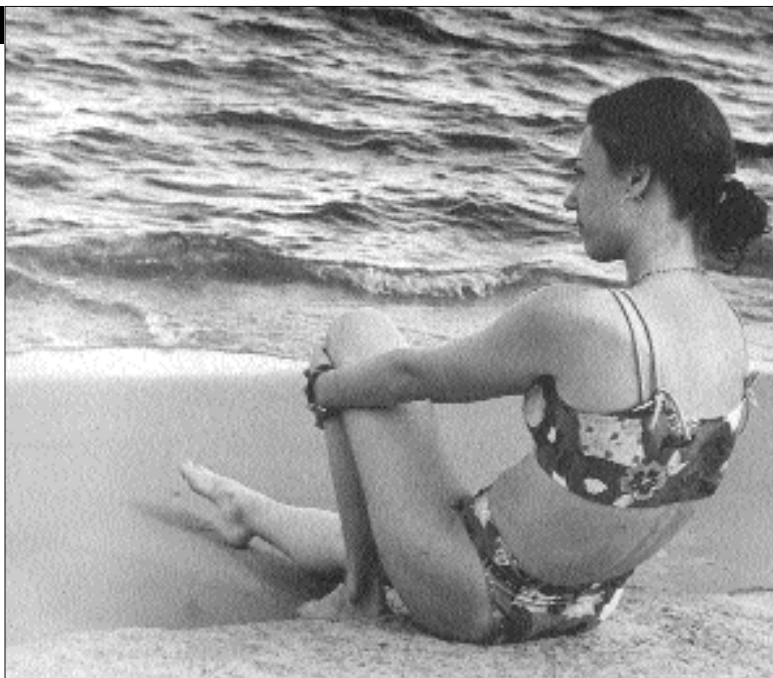
— В мене немає чоловіка, — спокійно відповіла вона.

— Не вірю! Такі жінки не бувають самотніми.

— Навпаки: саме такі, як я, завжди і залишаються самотніми, — тяжко зітхнула вона.

— Чому?!

Вона уважно подивилася на мене, трохи помовчала і нарешті відкрила

РОЗПЛАТА
ЗА САМОВПЕВ-
НЕНІСТЬ

— В інституті вчилися я на “відмінно”, займалася балетом, — розповідає Оксана. — Відмінниця, красуня — од хлопців відбою не було! Голова закрутилася від успіхів, і я повірила у свою винятковість. Мені тоді здавалося, що в сімейному житті нещасні тільки слабкі, пересічні люди, а талановитим, сильним, красивим завжди і в усьому щастить. Закони психології — то для слабких, а я сама собі створюю закони і в мене усе буде не так, як в інших, не так, як у підручниках з етики сімейних відносин. У мене все буде прекрасно! Я в це вірила, але життя жорстоко покарало за самовпевненість...

...Покохала я одного чоловіка, талановитого, красивого, ніжнього. Як він мені слова казав, які троянди дарував! Одружилися. Народила я синопчка. Виникло багато нових проблем, і чоловік почав тікати від них, перекладаючи труднощі на мої жіночі плечі.

— Любий, треба до середини знайти 100 доларів, щоб купити синові ліки.

— Знову гроші потрібні?! Слухай, тобі треба було виходити за банкіра. Я гроші

СИЛЬНА ЖІНКА —
НЕЩАСНА ЖІНКА...

друкувати не вмію. Ти ж знаєш, що в мене зарплата буде лише п'ятого числа.

— То як же нам бути?

— Позич у когось: у тебе ж багато знайомих.

Я сама позичаю гроші, сама потім повертаю борг. Увечері прошу чоловіка:

— Андрію, винеси, будь ласка, сміття! Бо я рибу почистила, і запах неприємний з відра.

— А чому сама не винесеш? — сердито питає він, сидючи біля телевізора.

— Я молоко кип'ячу: не можу відійти від плити.

— Слухай, зараз новини почнуться. Повинні розповідати про замах на Путіна. Винеси сама, або я потім коли-небудь винесу.

І я, дочекавшись, коли закипить молоко, виношу відро, потім мию його у ванній, а коли захожду в кімнату, новини вже скінчилися... І так щодня! Згодом це стало системою: усе важке, неприємне, нервово він переклав на мої плечі. Для мене така ситуація виявилася несподіваною. Я зна-

ла, що за подібним сценарієм розпадаються інші сім'ї, але щоб так поводитись зі мною?! Я терпіла рік, другий, третій, терпіла заради сина. Нарешті розлучилася з чоловіком, і тепер усе роблю сама: і гроші заробляю, і господарські проблеми вирішую, і сина виховую. Усе сама! Так спокійніше. Але хіба жінка народжується для того, щоб бути самотньою?

— Відчувається, що ви дуже сильна жінка.

— Так, я сильна. Але не від хорошого життя жінки стають сильними: слабкість чоловіків змушує нас ставати сильними.

Не думайте, що сильна жінка щаслива, ні! Вона нещасна і заздрить тим ніжним, слабким, тендітним жінкам, які не вміють себе захищати, тому що їх є кому захистити...

**ГАРНИХ
ЧОЛОВІКІВ
НАБАГАТО
МЕНШЕ,
НІЖ
ГАРНИХ
ЖІНОК...**

Коментар психолога **Наталі Кримо-**

чоловіком. Вона не змогла нейтралізувати природний чоловічий егоїзм і врешті-решт залишилася сама, бо, можливо, краще бути вільною, ніж принизливо жити з нездарним чоловіком, який не хоче або не вміє зробити жінку щасливою.

— **Пані Наталю, ви багато пишете про жіночі долі. Поясніть мені одну річ. Оксана сказала про себе: “Саме такі, як я, і залишаються самотніми”. Що вона мала на увазі?**

— Те, що гарних жінок завжди набагато більше, ніж гарних чоловіків. На жаль, це гірка правда. В усі віки на тисячі Попелюшок був лише один казковий принц, а на сотню Ассолей знаходився один Грей, та й то не завжди він мав власний корабель. І тому певна кількість жінок, красивих, ніжних, талановитих, приречені на самотність або на життя з нелюбом.

— **Сумно!**

— Так, і тому ми, психологи, письменники, і ви, журналісти, мусимо зробити усе від нас залежне, щоб у суспільстві було менше самотніх жінок і щоб вони, обираючи собі супутника життя, не переоцінили свої сили і не помилилися так жорстоко, як Оксана...

ВОНА ЧЕКАЄ ЙОГО

А 9 У житті кожної людини повинен бути “острівець”, де її кохають і ждуть. Для мене це сім'я. Та доля обходить стороною. Не відчуваю повноцінного життя без розумного, сильного, відданого і водночас романтичного і ніжного чоловіка. Бо ще вірю в любов і добро на землі. Мені 43 роки, струнка, руська, середнього зросту, освіта вища. Матеріально незалежна. Познайомлюся з порядним чоловіком без шкідливих звичок, добре пристосованим до реалій сучасного життя, для дружніх стосунків, які, сподіваюся, перейшовши в кохання, призведуть до створення сім'ї.

Неждане “здрастуй” стане поміж нас, І я на нього відповісти мушу.

Я ще не знаю, я не знаю Вас

І чи я зможу вас пустити в душу?

А 10 Молода, доброзичлива чернівчанка 26 років, щира українка, інтелігентна, з вищою гуманітарною освітою. Маю творчий фах і різноманітні захоплення: квіти, музика, театр, психологія, шиття, в'язання. Кароока шатенка приємної зовнішності із ніжним голосом. Сонячна натура, людинолюбна і відкрита, мрійлива і приязна, народжена під знаком Лева, а тому енергійна й емоційна. Шукаю надійного, інтелігентного, приємного у спілкуванні українця віком до 40 років. Людину, яка відбулася як професіонал, високоосвічену й успішну, небайдужу до мистецтва, залюблену у світ, природу, життя. Із турботливим, щирим і мудрим чоловіком створюю сім'ю, прагну працювати для нашого професійного вдосконалення, підкорити Говерлу і побачити красоти України та світу. Вірю у любов, а материнство вважаю складовою сімейного щастя. Озовися, серце, поки що самотнє — ми будемо щасливими!

ВІН ШУКАЄ ЇЇ

А 11 Порядний чоловік 33 років, середнього зросту, стрункий, приємної зовнішності, для створення сім'ї познайомиться з дівчиною або молодшою жінкою, серйозною, симпатичною, не схильною до повноти. Трохи про себе. Живу з мамою у Чернігові. Раніше досить успішно займався бізнесом. Зараз у мене в житті складний період, але я вірю, що доля мені ще усміхнеться. Головне — не втратити надію! Шукаю свою другу половинку. Згоден на переїзд в інше місто або село. Роботи не боюся ніякої, головне, щоб було заради кого працювати і жити. Мрію покохати щиру, чесну, порядну дівчину або жінку, яка не жадібна до грошей, не підступна і не зрадить у важку хвилину.

Чернигов. Главпочтамт. До востребования. Николайцу Николаю Николаевичу.

УСМІШКА

— Я дуже хвилююся: вперішив дощ, а моя дружина забула вдома парасольку.

— Не хвилюйтеся! На Хрещатику зараз стільки крамниць у підземному переході, що вона там сховається.

— Оце мене і хвилює...

* * *

— Скільки вам років?

— Тридцять.

— Слушайте, кілька років тому ми з вами зустрічалися на квартирі у спільних знайомих. Ви тоді теж казали, що вам 30 років.

— А я від своїх слів ніколи не відмовляюся!

● Сторінку підготував **Олег ГУМЕНЮК**

ЯКІ ЧОЛОВІКИ ПОДОБАЮТЬСЯ ЖІНКАМ?

Серйозне наукове дослідження, проведене в Німеччині, спростувало точку зору, нібито жінкам подобаються лише чоловіки з ідеальною спортивною фігурою. Як виявилось, лише 15 відсотків жінок мріють зустріти чоловіка з натренованою фігурою без грама жиру. 69 відсотків жінок призналися, що “невеличке черевце чоловіка випромінює

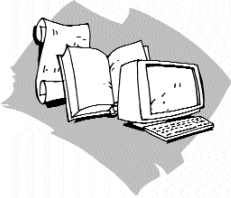
певну сексуальну привабливість”. Чому? Ось як коментує результати дослідження відомий фахівець у галузі сексуальних стосунків у сім'ї доктор Сем Адцанки: “У крові огрядного чоловіка підвищений рівень естрогена. В розумних межах це захищає від серцево-судинних захворювань, тому що естроген попереджує утворення тромбів”. Отже, чоловік з

невеликим черевцем проживе довше, ніж його худорлявий ровесник. Ось чому жінка, яка інтуїтивно шукає надійного, фізично і психічно здорового партнера, обирає саме трохи повненького чоловіка. Але, як стверджують фахівці, тільки невелика повнота сприяє довголіттю. Якщо вага чоловіка перевищує ідеальну (зріст мінус сто) на 15 відсотків, насту-

пає сексуальне гальмування, розвивається задишка, з'являються болі в суглобах.

Порада чоловікам, схильним до повноти. Не їжте після 20 години (дозволяється тільки чай та сік), бігайте вранці не менше 10 хвилин, але не більше, ніж півтори години.

“Немає такої сильної жінки, яка не мріяла б стати слабкою...” Ток-шоу “Моя сім'я”

ЛЕГЕНДАРНИЙ КРАВЧУК

У Національному Технічному Університеті України "Київський Політехнічний інститут" пройшла IX Міжнародна математична конференція імені академіка Михайла Пилиповича Кравчука. В її роботі взяли участь майже 500 делегатів — представники 20 країн, серед яких Україна, США, Італія, Великобританія, Польща, Японія, Білорусь, Росія, Алжир та інші.

Робота конференції проходила у чотирьох секціях: диференціальних та інтегральних рівнянь, алгебри, геометрії, математичного та чисельного аналізу, теорії ймовірностей та математичної статистики, історії та методики викладання математики. Було заслухано та обговорено кілька сотень доповідей на різноманітні теми класичної та сучасної математичної науки.

Відкрив це свято української математики голова оргкомітету, ректор НТУУ "КПІ" академік М. З. Згуровський.

Конференція імені Кравчука — щорічний захід, який з 1992 року збирає в Україні найкращих представників світової математики. Нинішня IX Міжнародна наукова конференція — ювілейна. Цього року вона присвячена 110-й річниці від дня народження Михайла Пилиповича та 60-річчю його трагічної загибелі на Колимі.

Наукові праці М. П. Кравчука з різних галузей математики (вищої алгебри та математичного аналізу, теорії диференціальних та інтегральних рівнянь, теорії ймовірностей та математичної статистики, геометрії тощо) ввійшли до скарбниці світової Науки. Наукові ідеї Михайла Пилиповича і надалі вивчатимуться, поглиблюватимуться й розвиватимуться. Вже давно існують на сторінках досліджень багаточисленні Кравчука, формули Кравчука, осциляторі Кравчука. А минулого року, завдяки пошукам політолога, дослідника сталінських репресій Івана Качановського зі США, виявилось, що роботи українського математика наштовхнули американського вченого Джона Атанасова на винахід першого у світі... електронного комп'ютера!

Життя цього видатного вченого було наповнене безмірною любов'ю до України і до матема-

ПИШАЙМОСЯ

тики. Весь свій короткий вік він працював невпинно й творчо на благо освіти рідного народу. М. П. Кравчук — майже легендарний науковець і педагог, він же — творець української математичної термінології.

"...Майже жодне явище в створенні математичної науки в Україні не сталося без його участі, ані закладалися перші українські школи в місті і по селах, перші курси, перші українські університети (народний і державний)... ані утворювалася математична термінологія або наукова мова — нічого цього не робилося без найактивнішої участі Михайла Кравчука" (так писалося в характеристиці на нього, надісланій до Всеукраїнської Академії наук 1929 року у зв'язку з висуненням його кандидатури в дійсні члени академії).

У лютому 1938 року він був заарештований, позбавлений звання дійсного члена Академії наук УРСР та засуджений на 20 років тюремного ув'язнення і 5 років заслання за "націоналізм" та "шпигунство"...

У березні 1942 він помер і ім'я його було забуте на довгі роки. 1956 року вченого реабілітували посмертно "за відсутністю складу злочину", але лише зі здобуттям Україною незалежності ім'я М. П. Кравчука повернулося в український науковий пантеон і стало зразком для наслідування та продовження його досліджень. Найвагоміша роль у цьому поверненні належить одній людині — професору НТУУ "КПІ" Ніні Опанасівні Вірченко — натхненнику й організатору всіх дев'яти конференцій імені Кравчука, автору кількох десятків статей про життя та наукову спадщину Михайла Пилиповича й упоряднику кількох книг перевиданих творів відомого науковця, остання з яких — "Вибрані твори", обсягом близько 800 сторінок, була видана Українською Вільною Академією Наук у США, і презентована на відкритті щорічної конференції.

● **Євген БУКЕТ**, студент 3 курсу механіко-математичного факультету КНУ ім. Т. Шевченка, член Правління

ПРОСВІТЯНСЬКІ НОВИНИ

ЛУГАНСЬК

Луганські просвітяни, активізуючи свою діяльність на крайніх східних теренах України, стали ініціаторами об'єднання громадських організацій і товариств національно-державницького спрямування в обласну Асоціацію. До створення Асоціації спонукали членів "Просвіти" брутальність місцевої влади, особливо під час передвиборчих переговорів, безсоромне ігнорування на державному рівні національної мови, культури, освіти, роз'єднаність національно-демократичних сил тощо.

Це вже друга спроба об'єднання різних обласних громадських організацій. Перша спроба відбулася на початку 90-х років, але вона закінчилася невдало, оскільки об'єднатися намагалися різні за

переконаннями політичні і громадські організації.

Нинішнє ж об'єднання склали організації, які сьогодні реально працюють, однією з найактивніших із них є "Просвіта", її голова Володимир Семистяга. Серед останніх заходів, проведених просвітянами, відзначимо такі, як Мазепинські читання, присвячені 370-річчю від дня народження славного гетьмана України, науково-практичні конференції "Образне слово Луганщини", "Особливості навчання державної мови в південно-східному регіоні", "Петро Сагайдачний в українській історії і політиці", виступ перед просвітянською аудиторією дитячого християнського театру "Божі діти", присвячений Великодню,

Шевченківські дні.

У перших установчих зборах узяли участь понад десять організацій і товариств національно-демократичного спрямування, серед яких — обласні товариства "Просвіта" і "Молода Просвіта", Луганське товариство українського козацтва, Обласне братство шанувальників творчості Тараса Шевченка, Обласне педагогічне товариство імені Григорія Ващенка, Українська греко-католицька церква, Українська православна автокефальна церква та ін.

● **Тетяна ГЕТЬМАНСЬКА**, прес-центр Луганського об'єднання "Просвіта"

ХЕРСОН

Нещодавно у Москві проходила V Міжнародна книжкова виставка-ярмарок, де репрезентували й книги видавництва Херсонської обласної організації Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка).

"Просвіта" Херсонщини з-поміж інших видавництв вирізнялася розмаїттям видань: тут і публіцистика, і наукові твори, і проза, і поезія, і збірки для малюків, і співанки, і літературно-мистецькі альманахи "Степ" та "Чиста криниця", і альбом "Художники Херсонщини" та дитячий журнал-іграшка "Ірина" — всього понад п'ятдесят видань останніх двох років, коли видавнича справа "Просвіти" обласної з модернізацією техні-

центру та новою кошиком видавництва набула нового дихання та розвитку у сфері вдосконалення якості поліграфії.

Книги херсонців були схвально зустрінуті й видавничою аудиторією українців Москви. Тож у відповідь на теплий прийом в Українському культурному центрі голова Херсонської обласної організації ВУТ "Просвіта" Олег Олексюк та член контрольно-ревізійної комісії організації, поет-перекладач Валерій Кулик подарували бібліотеці УКЦ в Москві нові видання.

● **Просвітянин**, поет Василь Мелещенко та керівник оркестру народної музики Віктор Кисіль за поданням облдержадміністрації удостоєні почесного звання Заслуженого працівника культури України, а перший заступник голови Херсонської обласної організації ВУТ "Просвіта" Валерій Другальов за особистий внесок у розвиток хорового мистецтва нагороджений щомісячною стипендією голови облдержадміністрації.

Відбулася Всеукра-

їнська науково-практична конференція "Церква та держава в умовах глобалізації", до організації якої долучилися просвітяни.

Про проблеми та перспективи християнства XXI століття доповіли голова оргкомітету конференції, президент асоціації релігієзнавців України, завідувач відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України, професор А. М. Колонний.

Гість із Севастополя, доктор філософських наук, професор А. С. Глушак висвітлював злободенну тему "Християнство та іслам в умовах глобалізації: характер, особливості та перспективи співіснування". Про міждіалогічний діалог доповіла доктор філософських наук Л. О. Філіпович. Знайти спільну мову хоча б у питаннях християнської сім'ї та християнського виховання намагалися представники Української Православної Церкви Київського Патріархату та Української Православної Церкви Московського Патріархату.

Конференція, організована Інститутом філософії ім. Г. Сковороди

В НІЙ МРІЯ КРАСНА ЦВІЛА

Затишна бібліотека СЗШ № 59 м. Луганська прийняла учасників і гостей конференції, присвяченої 120-річчю з дня народження Христі Алчевської, — талановитого поетеси, прозаїка, літературного критика й публіциста, активної перекладачки, яка із неповних п'ятдесяти років життя майже тридцять віддала праці на збагачення літературно-мистецької скарбниці рідного народу.

У передньому слові вчитель історії М. М. Тесля зазначила, що той безкорисливий дар письменниці гідний особливого поцінування, адже припадає він на добу складних соціальних катаклізмів і напружених ідейно-естетичних суперечок на літературній арені.

Учениці 8 класу декламували такі поезії Х. Алчевської як "Любов моя тиха", "Вітчизна моя", "В'ються чайки", "Тебе нема" та "Смерть чайки", рядки якої:

Чом жити чайці не судилось?

*В ній мрія красна цвіла...
В долині море гра сумнівів,
І барвам ніжних душ співів
Немає місця серед зла*

розкривають долю цієї прекрасної поетеси — гордої чайки.

Т. КРИЧЕВСЬКА,

НАН України, Херсонським відділенням Українського філософського фонду та Херсонським державним педагогічним університетом, розглядала питання правових основ свободи совісті та діяльності релігійних організацій в умовах глобальних трансформацій, а також філософські аспекти взаємодій між церквою та державою в умовах глобалізації.

● **У приміщенні обласної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара напередодні Дня перепоховання Великого Кобзаря просвітяни Херсонщини провели у переповненій студентами та школярами залі презентацію історичного роману Миколи Василенка "Уламки імперії", який щойно вийшов друком у обласному видавництві "Просвіта".**

Твір має прислужитися не лише шанувальникам українського слова, а й тим, кого цікавить міфологія стародавнього світу.

● **Олег ОЛЕКСЮК**, голова Херсонської обласної "Просвіти"

Батьки цих дітей-третьокласників київської школи-саду "Славути" обов'язково передплатять "Слово Просвіти". А Ви? Наш передплатний індекс 30617.

З'їзд ОСВІТЯН У КИЄВІ

Два травневі дні 24 та 25 ц. р. у Києві проходив з'їзд учителів з усієї України. Організатором його стала Українська світова спілка професійних учителів (УССПУ), яку очолює п. Зіновій Квіт. Представництво регіонів було повне, а найчисельніші делегації прибули з Донецька, Харкова, Чернігова, Криму, Тернополя, Львова, Івано-Франківська та Ужгорода.

Учитель найбільше навчає на своєму особистому прикладі, а не одними словами. Про це сказав у своєму вітальному слові делегатам з'їзду відомий громадський діяч, редактор газети "Наша віра", дисидент-політ'язень Євген Сверстюк.

Робоча атмосфера під час з'їзду була доволі напруженою, бо зібрались люди небайдужі до справи вивчення і впровадження української мови як державної. Відсутність пріоритетів щодо впровадження української мови в усіх сферах нашого суспіль-

ства не може не турбувати освітян. Як і відсутність якісних українських підручників в достатній кількості з усіх предметів навчання, недостатня кількість методичної літератури, посібників, ілюстративного матеріалу тощо. Прикро вражає пасивний саботаж з боку владних структур стосовно підтримки новітніх досліджень і напроцьовань українських педагогів у сфері освіти. Не мають належної підтримки і громадські ініціативи наших учителів, через що втрачається дорогий час навчання. Діти, яких часом не навчили, стануть втраченим поколінням. Яке майбутнє на нас чекає?

Підсумки з'їзду були в цілому конструктивні і дають всі підстави сподіватися на плідну діяльність УССПУ в наступному навчальному році. Керівництво Управи УССПУ в Україні було переобрано і новим головою став директор тернопільської школи п. Михайло Микопенко

ХТО ЗНАЄ, ЯК ВИГЛЯДАЄ МІКРОБ?

У квітні 2002 року Анні Жілардо удостоєно премії ім. Ж.-Б. Мольєра, вищої премії французької Національної Академії Мистецтв.

Минулого року на Каннському кінофестивалі сенсацію викликала картина австрійця Міхаела Ханека "Піаністка". Жілардо грає там деспотичну матір головної героїні. Звичайно, в нашій любові до Анні Жілардо багато ностальгії. Від її Наді з шедевр Лукіно Вісконті "Рокко та його брати" ми дізнаємося про бездоганний французький стиль. А ще "Жити, щоб жити", "Померти від любові", "Шантаж", "Діллінджер мертвий"... Жілардо — не тільки кінотипаж, а й феноменальна акторська школа. Багато років грала на сцені "Комеді Франсез". Жива традиція, класичний стиль, шалений темперамент...

З неї не зводять пильного погляду. Сухенькі руки, плечі, шия. Пасуть не стільки конкретний силует відомої людини, скільки те, що робить з нею час. Чіпкий і безжальний. Свіжість юності лишилася на стрічках Вісконті. А ще в погляді. Добром, жорсткому та, непорочно до силуету, енергійно. Його похадливо зчитують і ховають у потаємні шухлядки серця. Світло рампи. Анні Жілардо. Легенда. Скільки їй? Сорок,

дев'яносто, вічність? "Мадам Маргеріт". П'єса-монолог. Сарказм старої вчительки. Самоїдство? Самоіронія? Знає все, але чи знає про те, що нічого не знає...

Увійшла, ледь згорбивши спину. Урок починається. Встати! Зал збентежено підвівся з дорого оплачених і контрамаркових місць. "Я ваша нова вчителька біології мадам Маргеріт". У школі таких вчителів спочатку ненавидять. Згодом закохуються назавжди. Вони

нелюкаві і жорсткі. Питаєш: життя — лайно тільки в дитинстві? Маєш відповідь: завжди. Їх покликання — не розвіювати твої ілюзії. Живи з ними хоч до останнього схлипу... Але будь гранично відвертим, не виплоджуй нових фантомів... Мимоволі зринають плісняві образи "школярського життя". Увесь макаренківський штибу занюханий педмразм, яким законслухняні педанти пакували дитячі мізки.

"Для віслюків та глухих запишу: мадам Маргеріт". Хто знає, як виглядає мікроб? Ніхто. Мадам Маргеріт вам його намалює. Нічо-

ФЕСТИВАЛЬ

го, що він ззовні нагадує чоловічі геніталії... Мадам Маргеріт — стара і мудра діва. Її урок біології всотують прищаві підлітки зі сперматозоїдними озерцями в очах. Монолог підсилюється нецензурною лексикою. Безпосередньо, шармово... Браво, мадам Маргеріт! Синхронний переклад інколи затинається... Трюїзми, на кшталт "хто зіпсував повітря" або "сім мільярдів гомосексуалістів на чолі з американцями" в залі проходять "на ура". Любить публіка "полуничку". Урок біології. Діти як діти. Бавляться у дорослі ігрища...

Дзвінок. Мадам Маргеріт запалює цигарку. Курить. Біломор? Мальборо? Учні розпоршились на п'ятнадцятихвилинний антракт. П'ють каву, коньяк, пускають дим під стелю. Перетирають кісточки старій і мудрій діви.

Урок скінчився. Мадам склала сумочку, пішла ледь згорбившись... Ненароком випав пістолет. Даруйте, старість — трохи незграбна стала...

Уляна ГПІЧУК

СМІШНО? ТАК! АЛЕ Ж НЕ ТІЛЬКИ...

Вираз часу, сучасного світу. Їхніх характерних рис, прикмет, ознак. У якій мистецькій формі краще виявити, відобразити сьогодні їхню розмаїту сутність? Та в будь-якій. Тільки щоб це було зроблено по-справжньому майстерно, мистецьки. Щоб хвилювало серце, збуджувало душу. Надовго залишалось в нашій емоційній пам'яті.

Саме з таким враженням від побаченого залишаєш виставку творчого доробку художника Вадима Шевченка "Цей шалений, шалений, шалений світ" у Музеї книги і друкарства України.

Митець — всебічно, щедро обдарована молода людина. Він плідно працює в багатьох жанрах: рекламного плаката, художнього буклета, книжкової, журнальної і газетної ілюстрації. За допомогою комп'ютерної графіки розробив численні логотипи, емблеми, фірмові стилі тощо. Успішно випробує свої сили в галузі дизайну комп'ютерних ігор.

Активна багаторічна співпраця з редакціями видань українських і зарубіжних журналів "Однокласник", "Лель-реву", "Лідер плюс", "Справжня гра", "Глас", "Зефір", "Всесміх" (Канада), "Самовар" (Німеччина), "Fandom digest" (США), газет "Азарт", "Бізнес", "Интересная газета", "Коммерсант України", "Теленеделя" та ін. особливо позитивно позначилась на такому аспекті його творчості як художній

гумор, карикатура. Він неабиякий майстер у цій досить непростій справі. Йому, безперечно, притаманні оригінальність мислення, свіжість погляду, вправність підходу до зображення багатьох різів баченого і тому нібито звичного для сприйняття-розуміння і відповідного відтворення художніми засобами.

Вадим Шевченко свідомо уникає зовні позірно легкого трактування явищ життя, його повсякденних реальій. Хоч це, як не прикро, нерідко трапляється з тими, хто вирішив вправлятися в жанрі іронії, карикатури, пародії. Він не силкується вицідити якусь розхожу мораль, відображаючи події суспільного чи приватного буття, не тиражує дешевих істин, викриваючи, висміюючи недоліки людини, вади її характеру, поведінки. Заяложені колізії, стерті штампи, все плоске, банальне — чужі його авторському стилю. Увагу митця привертає передусім не

стільки те, що саме собою на перший погляд є смішним, як те, що за ним приховане. Зірке око, вправна рука не автоматично фіксують надмірно дурне, бридке, епатажно дивацьке, що, безумовно, можна і потрібним висміяти, засудити. А сміху, як відомо, стережуться навіть ті, хто вже нічого не боїться. Але ж сміх є різний. Буває звичайне сміхачтво. І народжується воно часто від того, що в когось така вже весела вдача. Не може не посміятися, не покепкувати з будь-кого,

тим більше, якщо для цього є хоч найменший привід. А цього дива, виявляється, скільки завгодно в нашій житті! Смійся собі на здоров'я!

Художникові цього замало. Творча уява, вивірена певною мірою критичного розуму, застерігає, — ні, не таким шляхом потрібно йти. Художній інтуїції В. Шевченка властива здатність визначити, що і як саме треба зробити, щоб не скон'юнктури, не погіршити проти істини мистецтва. І він, справді, в невловимий якийсь спосіб, без надмірного акцентування, та неодмінно в аспекті саме комічного вміє якнайвиразніше показати ненормальність, позаприродність у діях, вчинках людини чи групи людей, власне того, що викликає сміх, принаймні усмішку. Проте, в багатьох веселих графічних малюнках відчувається і причаєний щем, а то й біль з сумним присмаком у душі.

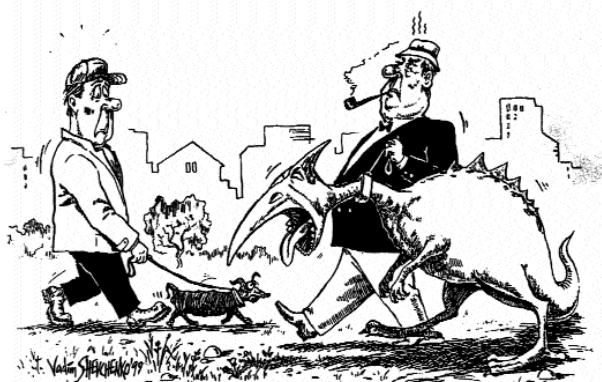
Про це йдеться і в численних відгуках відвідувачів його художніх виставок. Оз-

найомлення з творами В. Шевченка спонукає до роздумів і таких вдячних слів: "У захваті від твого таланту!.. Висміюй наші хиби... Від твоїх карикатур ми будемо мудрішими, кращими, шляхетнішими"; "...Багато карикатур дуже смішні і сміх виривається вибухом... Але чимало і сумних. Гумор у поєднанні з розумом — один із найчудовіших коктейлів"; "Спасибі за здорове почуття гумору без вульгарності"; "Скоріше б побачити альбом Ваших коміксів".

Свідченням творчих успіхів митця є його нагороди, яких він удостоєний за одноразову участь у виставках творів гумору та сатири в м. Габрово (Болгарія). Займав він призові місця і відзначався нагородами на Міжнародних конкурсах карикатури і гумористичної графіки в Бельгії, Іспанії, Італії, Канаді, Кореї, США, Тайвані, Туреччині, Югославії, Японії. Незмінний успіх мають виставки В. Шевченка в Україні, в Києві.

Художник плекає мрію про видання першого в нашій країні журналу коміксів. Він сповнений багатьох цікавих творчих ідей. Побажаємо йому щасливого їх здійснення. Вони того варті.

Микола ГЛАМАЗДА

СПОСІБ МИСЛЕННЯ

АРМІЯ ПЕРЕМОЖЦІВ

Просто нам не пощастило з місцем, — мислиш собі іноді, маючи на увазі географічне розташування України, її фатальне борюкання між Сциллою та Харібдою, Заходом і Сходом, хочеться додати, між життям і смертю. Звичайно, визначивши перед тим, що ми вважаємо життям: динамічний спосіб самознищення та звичку до теплого клозету, що їх пропонує нам технократична цивілізація Заходу, чи статичне, дзен-буддійське споглядання вектора світотворення, що його обкурений Схід традиційно проводить через власний пуп. Для України, з її обмеженими можливостями вибору, все це має суто символічне значення. У складно-підприємному реченні світового буття вона лише підрядний член, що само по собі зсуває нас з кам'яної основи відчуження на дотик реалій у сипучі піски солодких фантазій та безконечних, з присмаком дебілізму, балачок про Богообраність, суперменство і колосальну потенцію нації. Ймовірна модель духовного синтезу, яку Україна в силу свого геополітичного становища мала би запропонувати світові, відсувається у безконечну перспективу. Її тривання на межі двох світів замість присмаку крові та сили має дедалі відчутніший смак поразки. Маразм сьогоднішнього дня, на жаль, не протистоїть бодай примарний обрис дня завтрашнього. Немає кому того обриса накреслити. І причини тому криються не стільки в геополітичному становищі України, скільки у нездатності еліти нації абстрагуватися від власної кишені та дріб'язкових чвар, які політикою названо язик не повертається. "Було колись в Україні — ревілі гармати...", — сипле сіль на рани солодко-болочних спогадів Тарас Григорович, вихоплює із сутінок української історії великі постаті державників, яким так і не стало сили противитися динаміці зворотного розвитку, отій сатанинській спіралі, вістрям своїм спрямованій до пекла. Заплутавшись у Марксовій бороді, вони випустили з рук Богом дарований шанс у вісімнадцятому, по-базарному пересварившись та ожиріли серцем після останньої війни, залишивши на поталу військо, якого світ не мав і не матиме. Вина безвізальності — безмірна. За інтелектуально розслабленим Винниченком — Крути, після яких гори трупів. За амбіціями останніх вождиків — чергова і уже звична поразка. Вони привчають нас до неї. Два мільйони ненароджених українців — це також їхня вина. Вони панічно бояться цих ненароджених, бо це Армія. Армія переможців.

Андрій ОХРИМОВИЧ

СЛОВО Просвіти

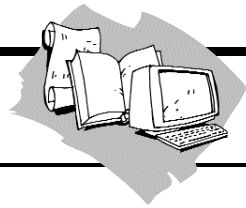
Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

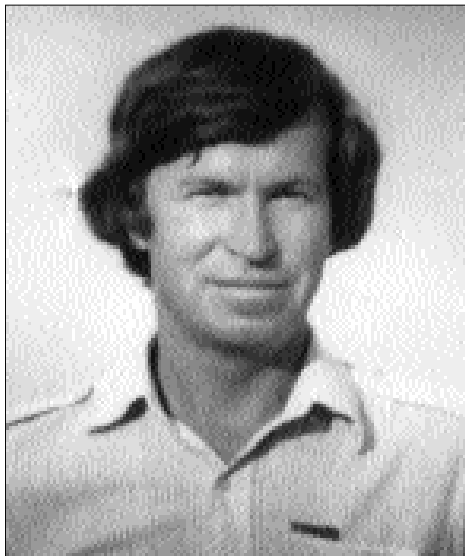
Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан,
А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

ЛИЦАР КРАСИ Й ДОБРА

Анатолій Журавський в дев'яності роки

Нещодавно у Житомирі відбувся великий літературно-мистецький вечір, присвячений пам'яті українського письменника, першого голови відновленої Житомирської обласної «Просвіти» Анатолія ЖУРАВСЬКОГО під гаслом **“Я скільки жив, то прагнув висоти”**. У квітні йому виповнилося б 50 років, але рік тому, 9 травня, він покинув нас назавжди.

Вечір відкривав старійшина письменників Житомирщини Микола Скорський, котрий звернув увагу присутніх на талановиту прозову творчість Анатолія Журавського, поділився цікавими спогадами, прочитав уривки з його творів. Голова Житомирської філії НСПУ Олексій Опанасюк говорив про упорядкування спадщини письменника, відкриття музею-кімнати у школі, де вчився поет, поінформував присутніх про збір коштів на спорудження пам'ятника на могилі письменника у с. Барашівка, що поблизу Житомира.

Доктор філологічних наук, літературознавець Петро Білоус, викладач Житомирського педуніверситету, лауреат премії ім. І. Огієнка, поет Людмила Бондарчук говорили про поетичний доробок Анатолія Журавського, який до того ж був прекрасним організатором. Його щирість, велика любов до України і задушевність діяли магічно на людей. Дуже часто доводилося мені виступати від «Просвіти» у трудових колективах, — розповіла пані Бондарчук. — Чогось запам'яталось, як він попросив мене виступити перед курсантами військового училища. Я відповіла, що у мене повно лекцій, семінарських занять, вгору ніколи глянути. А він мені спокійно каже:

— Пані Людмילו, краще за Вас ніхто не скаже про українське слово, Україну нашій молоді!

Я зітхнула і погодилася: — Добре!

Побратим, поет і редактор газети «Народний лікар України» Валентин Грабовський засвідчив, що любов'ю Анатолія, його дітищем, основним місцем праці був часопис «Народний лікар України». Він був його засновником, редактором і видавцем. Сьогодні газета, завдяки під-

тримці Товариства «Просвіта», виходить у світ і несе на своїх шпальтах світло знань народної медицини. З цікавістю слухали люди його вірш «Твої заповіді», присвячений травознаю і поетові Анатолієві Журавському.

На вечорі звучало багато пісень на слова А. Журавського, уривків із прозових творів, поезій автора у виконанні його друзів: народного артиста України Василя Яременка, заслуженої артистки України Любові Литовки та інших митців обласного центру.

А от офіційних представників місцевої влади на вечорі не було. І це зрозуміло, бо вона ще не українська. Але куди ж поділися представники місцевих національно-демократичних організацій, які б'ють себе в груди і кричать, де тільки можна, про свій патріотизм та любов до України?! Адже про вечір повідомляли місцеві засоби масової інформації! Та коли запитав у тушних вожаків про причини такої байдужості, то почув у відповідь:

— А ми нічого не знали! Нам ніхто не казав!

На мою думку, саме тут і гніздиться корінь зла. Ми тільки говоримо про єдність національно-демократичних сил, про спільні дії в боротьбі за українську Україну. А на ділі виходить усе навпаки. Ну як не згадати слова А. Журавського із вірша «До Шевченка»:

**Тарасе, встань і зупини
Гризоту наших патріотів,
Бо це із їхньої вини
Злодії ходять в позолоті.**

І це ж свята правда, Житомирщина тут не виняток.

Мені спали на думку події десятирічної давності, коли в Житомирі відбувалася конференція Житомирського обласного об'єднання «Просвіта» ім. Тараса Шевченка. Як зараз пам'ятаю, це була конференція з реорганізації різноназваних осередків української мови в одну цілість — «Просвіту». Актовий зал, де проходила конференція, був переповнений. Із обранням керівних органів конференції проблем не було. Я висловив думку Центрального правління Товариства «Просвіта» рекомендувати на керівника обласного об'єднання «Просвіти» редактора загальноукраїнської газети «Народний лікар України», письменника Анатолія Журавського. Претендентів надали слово для викладення своєї програми — свого бачення роботи обласної «Просвіти».

На трибуну вийшов стрункий інтелігентний чоловік. Чорний костюм, краватка, біла сорочка надавали йому поважності. З-під розкриття чорних брів випромінювали тепло і впевненість великі чорні очі. Він говорив чітко і ясно. Мова йшла про Україну, про українську мову як основу світогляду українців, про красу щоденної праці за утвердження Української держави...

Після бурхливих перипетій конференції ми пройшлися вулицями Житомира і опинилися на березі тихоплиного Тетерева. Стояла осіння тиша, наповнена м'яким сонячним світлом. Навіть було голубе й високе, вода в річці — чиста й прозора. Ми зупинилися і милувалися чудовим краєвидом.

ПАМ'ЯТЬ

Анатолій порушив мовчанку:

— Напевне, оті скелі знають багато чого!

Вони були свідками і учасниками величного свята Сонця, яке відзначали наші предки. Це відлуння у слові Звягель (споконвічна назва нинішнього Новоград-Волинського), що за 70 кілометрів на захід від Житомира. У санскриті, найдавнішій писемній мові, це означає **торжество Сонця**. Одне із найбільших свят наших далеких пращурів. Сонце возвеличували, Сонце оспівували як джерело життя на Землі.

Він стояв на гранітному березі спокійного Тетерева, осяяний осіннім сонцем, наче кам'яна брила.

— Наш Поліський край, — продовжив Анатолій, — багатий саме на дуже старі пам'ятки праукраїнської культури, що сягають у трипільську культуру, у санскрит. Щоби впевненіше українці себе почували, про це потрібно говорити, вчити і прищеплювати любов до своєї Батьківщини.

Запала невелика пауза. А потім Анатолій примружив очі і прочитав:

**Важкий мій хрест, я ніс його щоденно,
не спочивав, не кидав із рамен,
бо Честь і Совість — то моє знамено,
Я інших не сповідаю знамен.**

Поезії справили на мене гарне враження...

Я часто згодом думав про те, яка в нього була тонка і вразлива душа. Скільки в нього було задумів, скільки він ще хотів зробити, але доля розпорядилася по-своєму. Гадаю, це справедливо, що Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка на вшанування пам'яті нашого побратима Анатолія Журавського запланувало видати цього року його «Вибрані твори».

Микола НЕСТЕРЧУК

Портрет А. Журавського роботи народного художника, лауреата премії ім. Т. Г. Шевченка М. Максименка

ДІМ, ДЕ УТВЕРДЖУВАЛОСЬ УКРАЇНСТВО

Народний дім... Які об'ємні слова! Дім для народу. Дім, збудований народом, Дім, де збирається народ для розв'язання своїх суспільних проблем.

Народний дім, побудований сто років тому в Стрию, відповідає своїй назві. До його спорудження доклали свої золоті руки і щирі серця як люди, відомі всій Галичині, так і прості міщани та селяни, вчителі та священики всього Стрийського повіту — всі ті, що розуміли потребу «Просвіти» мати свій дім, свою рідну хату, щоб не просити милостині у сусідів, щоб вільно величати національних героїв, відзначати релігійні та національні свята, — почуватися господарем!

Будителі національної свідомості населення Стрийщини д-р Є. Олесницький і перший голова Стрийської «Просвіти» проф. С. Дубравський виразно сформулювали ідею необхідності побудови Народного дому. Ця ідея знайшла підтримку української інтелігенції і широкої громади української Стрийщини. А урочисте відкриття Народного дому відбулося 1 січня 1901 року. Вітали стриян з успіхом численні делегації з усієї Галичини, було багато вітальних телеграм, що підкреслювали першість

стриян у цьому патріотичному діянні.

З цього часу Народний дім став відомим у Галичині центром культурного, громадського, політичного та економічного життя українців Стрийщини. Тут частим гостем був Іван Франко, тут він уперше читав свою знамениту поему «Мойсей», проголосив новаторський реферат про Гайдамацьке повстання в Україні 1768 року. Стіни Народного дому чули слівчухи голоси Олександра Мишуги, Соломії Крушельницької, Модеста Менцинського. Сцена його світилася від акторської гри Марії Заньковецької, Миколи Садовського, Леся Курбаса, Амвросія Бучми, тут побував Марко Кропивницький — засновник нового українського театру. У Народному домі ставили вистави відомі тоді театри Стадника, «Заграва», тут танцював знаменитий балет Авраменка, співали чудові хори Олександра Кошиця, Дмитра Котка, тут був господарем незабутній «Стрийський Боян» Остапа Нижанківського.

Товариство «Просвіта» багато уваги приділяло економічним питанням. Тому в Народному домі проходили різні збори, семінари, курси, вишколи «Сільського господаря», «Союзу кооперативів», «Маслосоюзу», «Каси задаткової» та ін. У його приміщенні в 1909 році відбулася перша

в Галичині хліборобська виставка, яку оглянуло понад 30 тис. осіб, що сприяло підвищенню культури господарювання, урожайності, визволенню села з тенет залежності від чужинців.

Народний дім став також центром політичного життя українців Прикарпаття. Тут працювала «Підгірська рада», відбувалися збори різних організацій, зустрічі з посланцями до парламенту і сейму. Коли виникла підпільна ОУН, члени її працювали під прикриттям легальної «Просвіти». Тут виступали такі видатні політичні діячі, як М. Грушевський, К. Левицький, Є. Петрушевич, С. Петлюра, С. Бандера, Л. Ребет, М. Кравців та ін. Ще до першої світової війни Стрийщина стала форпостом національної свідомості.

Активна просвітня діяльність у Народному домі перервалася окупацією Західної України більшовицькою Червоною армією, що перетворила його на «Дом офіцерів», — усе, що несло український дух у Народному домі, знищили, активних українських діячів було заслано до ГУЛАГу або й розстріляно.

...Однак минули роки комуністичної окупації. Україна стала незалежною. Ще 1991 р. виконком Стрийської міської ради передав Народний дім стрийській громаді в особі Товариства

МОЛОДЬ І ДЕРЖАВНА МОВА

Міська студентська науково-практична конференція на таку тему, підготовлена Координаційною радою з мовного законодавства при Київській міській держадміністрації та Київської громадською організацією «Молода Просвіта», відбулася нещодавно для студентського активу вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації. З доповідями виступили студенти і викладачі навчальних закладів столиці (близько 40 технікумів, коледжів, училищ). Вони висловили своє ставлення до розуміння мовних проблем у процесах державотворення в Україні і своє бачення подальшої долі рідної української мови.

Відкрив конференцію вокальний ансамбль «Фавор», який виконав «Молитву за Україну» М. Лисенка.

З цікавістю слухав студентський актив виступи професора Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка О. Д. Пономаріва «Державні функції мови», доктора філологічних наук, члена правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка професора А. Г. Погрібного «Українській мові потрібні святкові будні»; професора Міжнародного інституту лінгвістики і права І. П. Ющука «Державна мова єднає нас»; викладача-методиста Науково-методичного центру вищої та середньої освіти В. А. Даньшової «Рідна мова в підготовці майбутнього спеціаліста». Змістовними були й доповіді студентів навчальних закладів I-II рівнів акредитації м. Києва: А. Папушина «Роль мови в здобутті освіти та розширенні знань про світ» (Київський педагогічний коледж ім. К. Д. Ушинського); Ю. Огороднікової «Українська мова і процес державотворення» (Київський медичний коледж); Н. Толочко «Без української мови немає українського народу» (Київський економічний технікум).

Плідною та ефективною була робота на конференції секцій: «Доля мови — доля народу», «Українська мова в сьогоденні», «Без української мови немає українського народу», «Мова — пізнання світу», «Українська мова — основа духовності».

Конференція прийняла Товариства до студентської молоді України, в якому наголошується на відповідальності молодих за долю української мови та національних ідеалів.

Б. ЛАВРЕНЮК,
голова координаційної ради

•

української мови ім. Т. Шевченка «Просвіта». Тепер тут розмістилися, крім «Просвіти», «Союз українців», молодіжні організації УМХ (Українська молодь — Христові), скаутська організація «П'яст», кредитова спілка «Вигод» членів «Просвіти» і їхніх симпатиків.

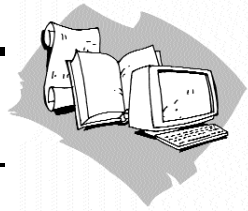
З нагоди повернення Народного дому стриянам просвітняк і поетеса Надія Гнатів написала вірш, який закінчується такими словами:

**Та все пройшло, минулася руйна.
Ми знов господарями в Домі цім.
Той Дім для нас — маленька Україна
І працювати тут на совість треба всім!**

Народний дім — це будинок, де жила, живе і житиме Україна. Двері його відчинені для всіх, хто хоче працювати для українського народу, бо саме тут утверджується українство.

Нестор БОРДУЛЯК,
голова «Просвіти» Стрийщини

•

ПАЛОМНИЦТВО ДО КАНЕВА

Поїхати до Канева, вклонитися своєму національному генію, помолитися Богові й оцінити, що особисто зроблено за Заповітом — справа честі кожного українця. У День його перепоховання, у безліч інших днів... Читати його щодня — не безглуздя, швидше навпаки — безглуздям є настроєво смакувати естетикою поезії. Зрештою, це вже не поезія, це уже сакральні тексти, якими насичуватися й жити щоденно...

22 травня 2002 року. ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка скликає українців на сповідь до Канева. Вперше разом зібралися у паломництві до святого для нації місця усі регіональні керівники «Просвіти», народні депутати Павло Мовчан, Степан Хмара, Юрій Ширко, Микола Томенко... Адміністративна, владна метушня не заважає сьогодні (офіційне свято верхів для мас — лише у вихідні). Горстка паломників з усієї України й нечисленний місцевий люд, зійшовши

до підніжжя Кобзаря, розпочинають молитву.

— Цей день освятили дві великі, споріднені події — розпочинає службу Божу священник-паломник Ростислав Біло, — перепоховання українського Кобзаря і перенесення мощей Миколи Чудотворця із Мир Лікійських.

...До настоятеля Спасо-Преображенської парафії Корсунь-Шевченківського приєднується протоієрей Сергій Холод із Черкаської єпархії, далі — інші місцеві священники. Україна молиться. Важко дивитися в очі Кобзарю, й сонце над його головою додає розуміння цього... Про це знову нагадує «Заповіт», що його заспіває театр українського фольклору «Берегиня», закінчують усі. Далі — мітинг...

«Бачимо наругу з нашої історії, культури, з усіх наших прав, — говорить Голова ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка Павло Мовчан. — Боротьба добра і зла загострилася, і все суще, що

свідомо й щиро приходить сюди, до Канева — стає носієм добра. Адже маємо один заповіт. Вільна, єдина, братолюбна. Заповіт, який інша сторона використовує проти нас. Кажуть — давайте справедливо розділимо владу, і забирають її собі; кажуть — будемо рівними, а всі національні багатства у них. Братерство? — нав'язують чужу мову... Ішли до незалежної України під гаслами Шевченка. Якщо здобули її, то чому поступаємося фарисеям, які вигнані з нашого храму, поступаємося омеї, якої безліч на деревах від Києва до Канева? Вона ж сьогодні вже каже, що є деревом, українським деревом, забуваючи, що живиться з кореня нашого. І якщо думаємо про власну перспективу (для цього і приходимо сюди), маємо зробити хірургічне втручання, і тоді стовбур, виведений Тарасом Григоровичем, не впаде...»

Знову чуємо, що прем'єр Кінах обіцяє фінансувати реконструкцію Національного заповідника, проектні роботи й побудову церкви біля Чернечої гори... Зрештою, мало що змінилося за дворічну «діяльність» Указу Президента «Про вшанування пам'яті Тараса Григоровича Шевченка».

«Заповідник має бути заповідником — резюмує промовець, — із сотнями паломників щоденно. Як то бачив у Китаї, в Марокко, у Сирії, в Грузії. Чому стоїть остеронь влада? Їй, мабуть, нагадування про Шевченка недоречні...»

Господь вклав в уста Шевченка вічний дух правди, і він приніс його нам, приніс святе слово Боже зрозумілою нам, рідною мовою. Відомий політичний діяч і знову народний депутат Степан Хмара нагадує простоту заповіту. «Найперше, що заповів Тарас — нашу гідність людську й національну. Почнемо цим, закінчимо — усім, що нам належить... Парадокс, але сучасна молодь знає Шевченка менше, ніж попередні покоління. Якщо ж кожен українець на ніч прочитає послання «І мертвим, і живим, і ненарожденним...», намагатиметься проіннятися ним — зранку він прокинеться трішечки кращим. Господь допоможе нам донести цю правду до

кожного серця, розбудити й налаштувати його на могутній працездатний ритм.»

Письменник Ярема Гоян вертає до того 1844 року, «коли Шевченко повертався в Україну уже не кріпаком — визнаним генієм, пророком, великим художником, академіком... «Тихо ангел пролетів» — якось промовив він княжні Варварі... Цей ангел вилетів із пісні Тарасової мами, з родини бойків, із карпатських коломийок (звідси — коломийкові ритми деяких текстів Кобзаря). І літав цей ангел з ним завжди. Коли він маленьким співав псалми напам'ять, коли згодом з'явилися його геніальні «Давидові псалми», коли у бур'яні першу книжечку зробив, обмалювавши квіточками і списавши Сковородою, коли останню книжку «Буквар» для України робив, а царська влада та московська церква її не пускали сюди... Літав ангел і останньою хресною дорогою Шевченка в Україну, коли пішов за ним увесь народ, і прийшов сюди, на Чернечу гору. Приходитиме сюди завжди, щоб знову об'єднатися...»

Політик і політтехнолог Микола Томенко каже, що Шевченко — найвидатніший у нас соціальний політик. Але для дуже багатьох людей, котрі приймають державні рішення в цій кра-

їні, так досі і не зрозуміло, що таке любити Україну за Шевченком. Якщо спробувати думати за ним, можна зрозуміти: не просто говорити про державу, про історичні цінності, а любити цих людей, працювати для них. Пам'ятники Шевченка абсолютно інакше оформлені у кожному регіоні, але скрізь він є національним героєм. Там — символ національної ідеї, там — соціальної, там — Кобзар, пророк, поет, художник. Унікально, що кожен знаходить своє у пророцтві Шевченка і немає дискусії про те, хто він насправді.

Трагедія нашої країни у тому, що окрім поетів, письменників, яких ми визнали як лідерів нації, не маємо сьогодні політиків, державних діячів, людей у владі, які були б такими лідерами. Люди краще розуміють Шевченка, бо він — свій, влада ж досі його не розуміє, бо він є лише її атрибутом. Тільки тоді, коли отримаємо свою (для українців, для Шевченка) владу — тоді лиш однаково зрозуміємо й відчуємо любов до України, однаково будемо працювати...

Співає Кобзареві думи «Берегиня», йдемо до відновленого Хреста, що стояв над могилою перепохованого Тараса. Колиш тут постане Тарасова церква, що об'єднає українців усіх віросповідань, усіх партій та інтересів. Колиш...

Олександр СОПОНЕЦЬ

•

22 ТРАВНЯ, У КИЄВІ, БІЛЯ ТАРАСА

Цього ж дня київські просвітяни зібралися на свій традиційний мітинг пам'яті біля Тараса. Співав легендарний хор «Гомін». Лунало Кобзареве слово. Люди співали і пошепки повторювали шевченкові слова. В нижній листяній зелені витало щось невловимо високе, — таке, як буває в церкві на Великдень. Подія несла дух сталості, виваженості, натхнення, і все це засвідчувало, що традиція цього народного зібрання повернулася до нас назавжди.

Фоторепортаж Оксани ЦЕАЦУРИ

НА ЧЕСТЬ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ РОДИНИ

Наприкінці місяця в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України відбувся Міжнародний симпозіум «Комплексне дослідження духовної культури слов'ян: художня картина світу». Свою децицію в його проведенні вніс і Український Комітет славистів. Ґрунтовне вступне слово на відкритті виголосила директор Інституту, доктор філологічних наук Ганна Скрипник. Було зазначено, що нині науковці розробляють проблеми слов'янської духовності на матеріалах майже усіх країн Європи. Академік Віталій Русанівський у своєму виступі зупинився на неологізмах, що увійшли останнім часом у українську мову. Відтак слово надавалося професорам Зої Барболовій (Болгарія), Ігорю Юдіну, Тетяні Лукінової, Вікторії Захаржевській, Леоніду Барбану, які цікаво й доказово вияскали прослідки магії числа у слов'янських народів, етимологічну інтерпретацію художніх текстів, взаємозв'язки театральних культур Бол-

гарії та України в 90-х рр. XX ст., синтез мистецтв у творчості сучасного видатного болгарського майстра слова Валерія Петрова (фільми і вистави за його п'єсами йшли і в Україні).

На симпозіумі дуже добре зарекомендувала себе нова наукова зміна — кандидати наук, доценти, старші і провідні наукові співробітники, серед них Н. Широкова, А. Литвиненко, Л. Вахніна, А. Самойленко, О. Чебанюк, Г. Бондаренко, О. Висоцька, А. Єфименко, В. Жулай, Л. Мушкетик та інші. У їх спостереженнях ішлося про становлення регіональної музичної культури, концепт гостя у фольклорній картині світу українців і у слов'янському контексті, любов моральну і естетичну в творчості Ф. Достоевського, світоглядні засади знахарської практики слов'ян, японську ікебану, традиції і сучасність у фольклорі українсько-польського порубіжжя, семантичні засади оперної поезики Римського-Корсакова тощо.

На Міжнародному симпозіумі бу-

ло виголошено й тексти доповідей К. Чайковського (Польща) «Зоріан Доленга-Ходаковський і початки романтизму в слов'янських країнах», Дияна Айдица (Югославія) «Сербська проза в українській рецепції 90-х рр. XX ст.», К. Даскалова (Болгарія) «Театральна рецепція О. Блока в болгарському культурному контексті 20-х рр. XX ст.» та інші.

Зал засідань ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України був прикрашений матеріалами Днів слов'янської писемності і культури, Дня української мови і, звичайно, гарним портретом наших святих Кирила (Костянтина) і Мефодія, які принесли Слово Боже і взагалі писемність на рідну українську землю від Донбасу до вічнозелених Карпат.

Валентина ДЯТЧУК,
м. Київ

•

Не так уже й багато українців, чиї імена відомі усьому світові. Один із них — Микола Васильович Гоголь. Це до нього наш великий пророк Т. Г. Шевченко звертався: "Ти смієшся, а я плачу, мій великий друже..."

Народився М. В. Гоголь у селі Великі Сорочинці, на Полтавщині, в сім'ї, що мала давні козацькі традиції. Його батько, Василь Панасович, був українським письменником, організатором домашнього театру Д. П. Трошинського, мецената, нащадка старовинного козацького роду, далекого родича Гоголів-Яновських. Для цього театру В. П. Гоголь написав дві п'єси з тогочасного українського побуту. Свій родовід Гоголі (Яновські) вели від Остапа Гоголя, одного з оточення Богдана Хмельницького, що пізніше, уже після смерті засновника Козацької держави, певний час був гетьманом на Правобережжі України. Микола Васильович гордився своїми славними предками, і саме полковник Остап, як його часто називає Самійло Величко в своєму "Літописі", став прообразом величної постаті Тараса Бульби в однойменній повісті великого письменника. Старший син Тараса Бульби, Остап, не випадково одержав це ім'я від автора.

Дитинство майбутнього геніального письменника пройшло в селі Василівці, недалеко від Миргорода. В 1818-19 рр. малий Микола навчався в Полтавському повітовому училищі, а в 1821—28 рр. — у Ніжинській гімназії вищих наук. Одночасно з ним у гімназії навчалися такі видатні діячі культури, як Н. В. Кукольник (1809—68; автор драматичних творів та повістей, на слова якого М. Глінка написав ряд музичних творів, у тому числі музику до драми "Князь хованський"), Е. П. Гребінка, В. М. Забіла, поезії якого "Не щебечи, соловейку" та "Гуде вітер вельми в полі", покладені на музику тим же М. Глінкою, стали українськими народними піснями, художник А. М. Мокрицький та інші.

Ще в роки навчання збирав ук-

жинської гімназії вищих наук в 1828 році, і уже переконавшись у своєму літературному покликанні, він в одному з листів до матері писав: "...Маменька, буду писати на іноземному мові, коли рідна була упосліджена і практично заборонена? Отже закономірно, що творчість М. В. Гоголя вивчається в наших школах як творчість класика української літератури, що писав російською мовою.

З малих літ під впливом сімейних переказів та легенд мав глибокий інтерес до історії своєї батьківщини. Це захоплення переросло в бажання написати велику працю з історії України. Цей задум Микола Васильович пов'язував з переїздом до Києва, де мріяв посісти кафедру історії в Університеті Святого Володимира. Ці плани не здійснилися також, однак 1834 року він став ад'юнктом-професором кафедри загальної історії Санкт-Петербурзького університету.

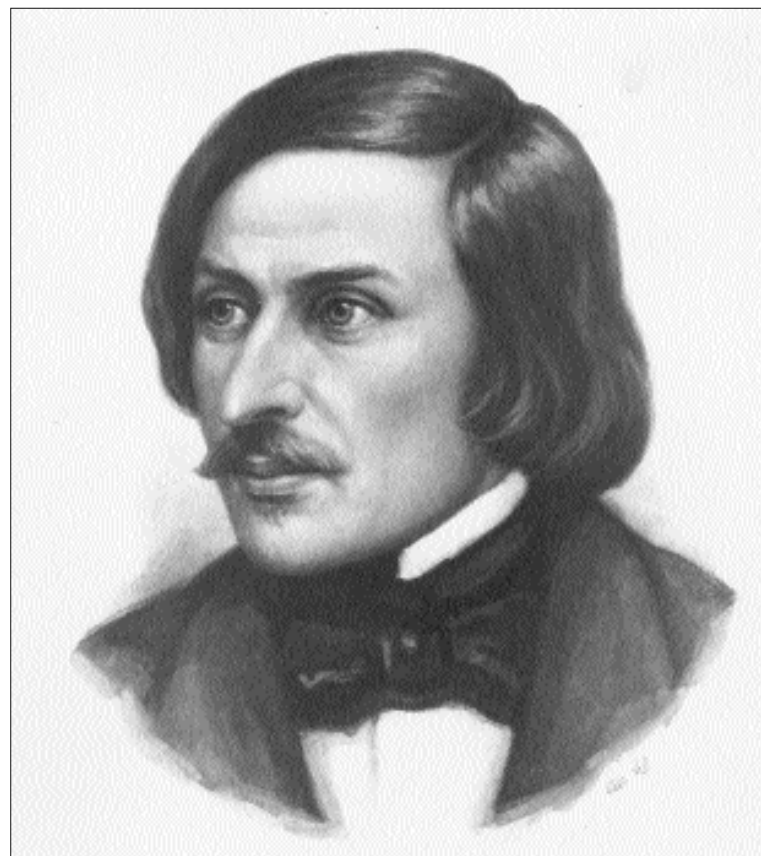
Доля тісно пов'язала М. В. Гоголя з Чернігівщиною. Тут, у стінах Ніжинської гімназії вищих наук, яка задумувалася її засновниками братами Безбородьками як універси-

його інтересі до вітчизняної історії, знайшов тут, крім гостинного прийому, багатющі колекції українських старожитностей, що пізніше стали основою Київського і Чернігівського історичних музеїв. Саме тут він уперше читав для друзів і гостинних хазяїв свою комедію "Одруження".

Очевидно, не випадково є і та обставина, що перший в Росії пам'ятник великому письменнику було споруджено саме в Ніжині ще 1880 року. Цей пам'ятник споруджували на громадські кошти під орудою спеціального комітету, до складу якого входили, крім місцевих діячів, відомий історик, один із засновників Кирило-Мефодіївського товариства М. Костомаров, письменники Л. Глібов, Д. Григорович, І. Тургенев, драматург О. Островський, а також студенти Ніжинського історико-філологічного інституту, художники-передвижники на чолі з М. М. Ге.

Автором проекту був уродженець Чернігівщини, академік П. П. Забіла.

Іменем М. В. Гоголя названо вулиці, театри та інші об'єкти культури як на Чернігівщині, так і в ба-

М. В. ГОГОЛЬ І ЧЕРНІГІВЩИНА

(До 150-річчя від дня смерті письменника)

тет, сформувався в основному його світогляд, тут він одержав вищу освіту в галузі фізико-математичних, природничих і гуманітарних наук, тут укріпився його патріотизм. І пізніше письменник неодноразово відвідував її міста і села. В 1829 році М. В. Гоголь перебував у Чер-

гатові інших регіонах країни та за її межами.

Творчість М. В. Гоголя справила величезний вплив на літератури багатьох народів світу, стала справді всепланетарним явищем. Його люблять і поважають сучасники, не менший вплив справляла вона і на наступні покоління.

Т. Г. Шевченко називав його творчість безсмертною, а самого письменника — другом і братом. На його твори писали музику, знімали кінофільми, їх переробляли для сцени. Героїко-патріотична опера М. Лисенка "Тарас Бульба" відома кожному. Однак однойменний кінофільм було знято за океаном ще в 60-ті роки ХХ століття, а в Радянському Союзі, а тепер і в Україні, екранізувати знамениту

повість не наважились, побоюючись, очевидно, негативної реакції з боку поляків. А шкода. Он польський режисер Єжи Гофман екранізував яскраво виражений антиукраїнський роман Г. Сенкевича "Вогнем і мечем" і фільм цей із задоволенням дивилися і поляки, і українці. Суть проблеми, очевидно, не в тому, що екранізувати, а як це робити. Будемо сподіватися, що українське кіно, яке потроху відроджується, а може, й телебачення нарешті екранізують цей геніальний і високопатріотичний

твір.

І. С. Тургенев залишив у своїх спогадах про М. В. Гоголя колоритний словесний портрет великого письменника: "Его белокурые волосы, которые от висков падали прямо, как обыкновенно у казаков, сохранили еще цвет молодости, но уже заметно поредели, от его покатого гладкого, белого лба по прежнему так и веяло умом... Говорил на о, других для русского уха менее любезных особенностей малороссийского говора я не заметил".

Сучасники залишили про М. В. Гоголя спогади, що з різних сторін характеризують цю геніальну людину, але, думаю, тут достатньо і цих свідчень.

1952 року світ відзначав 100-річчя від дня смерті великого письменника. Поштові відомства ряду країн вшанували його пам'ять випуском поштових марок. Так, пошта СРСР випустила серію багатокольорових поштових мініатюр, що складалася з трьох марок. На марці номіналом 40 копійок представлено портрет письменника роботи Ф. Меллера поряд з літературними персонажами з "Тараса Бульби". На марці в 60 копійок подано репродукцію малюнку Б. Лебедева "Гоголь і Белінський". Заключна марка серії, номіналом в 1 карбованець, представляє Миколу Васильовича в товаристві кобзаря на тлі сільського краєвиду. 1959 року радянська пошта повторно звернулася до образу М. В. Гоголя і випустила марку номіналом у 40 копійок з портретом письменника та сценою з його геніальної комедії "Мертві душі".

Того ж 1952 року в Румунії було видано дві марки, присвячені цій же пам'ятній даті. На марці в 55 банів ми бачимо портрет письменника і сцену з повісті "Тарас Бульба", яку, до речі, такий всесвітньвідомий каталог, як "Міхель", називає

головним твором письменника. На марці в 1,75 лей зображено портрет письменника і розкриті книги. Польська пошта емітувала того ж 1952 року марку номіналом 25 грошів з портретом письменника.

Вшанувала пам'ять великого українця і пошта Німецької Демократичної Республіки. Тут також було видано марку з портретом М. В. Гоголя. Звичайно, в усіх цих випадках вшановували пам'ять "великого російського письменника", про Україну там ніхто і не згадував. Крім поштових марок, звичайно ж, випускалися конверти першого дня, штемпелі спецпогашень тощо.

Українська пошта марок, присвячених цьому великому сину України, ще не випускала. І хоча в березні 2002 року минуло 150 років від дня його смерті, однак у плані видань дирекції "Марка України" — імені Миколи Васильовича не видно. Говорять, що зроблено це з тієї причини, що Укрпошта взяла собі за правило не відзначати дати смерті видатних діячів. Традиції інших поштових адміністрацій світу для них, як бачимо, не указ. Думаю однак, що це саме той виняток, який є в кожному правилі. М. В. Гоголь — постать такого масштабу, яку варто вшанувати, і то якнайшвидше, незалежно від тієї чи іншої дати. І ця подія працюватиме на імідж України. Це тим більше можливо, що в зазначеному документі передбачено видання незапланованих марок.

Втім, заради істини, слід сказати, що українська пошта, незважаючи на згадане самообмеження, все-таки пам'ятає про Миколу Васильовича і видала в 2000 році дві поштові марковані листівки, присвячені Сорочинському ярмарку. На одній із них бачимо молодого Гоголя в товаристві своїх літературних персонажів, автором малюнка є художник Володимир Лемзяков.

Говорячи про вшанування письменника засобами художньої мініатюри, якою є поштова марка, хотілось би побажати, щоб в основу одного з сюжетів було взято портрет М. В. Гоголя роботи іншого великого сина України — І. Ю. Рєпіна.

Б. КИРИЧОК,
історик, член Асоціації
філателістів України

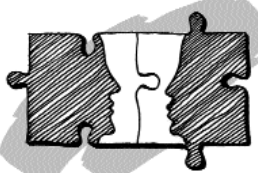

Ніжин. Будинок колишньої гімназії, де вчився М. В. Гоголь

раїнські народні пісні та думи, а також матеріали до українсько-російського словника, частково використані пізніше в передмові до "Вечорів на хуторі близ Диканьки" в словнику, що складався з 74 позицій, так обґрунтувавши цю публікацію: "...на всякий випадок, щоб не спом'янули мене недобрим словом, випишу сюди в азбучному порядку ті слова, які в книжці цій не всякому зрозуміло".

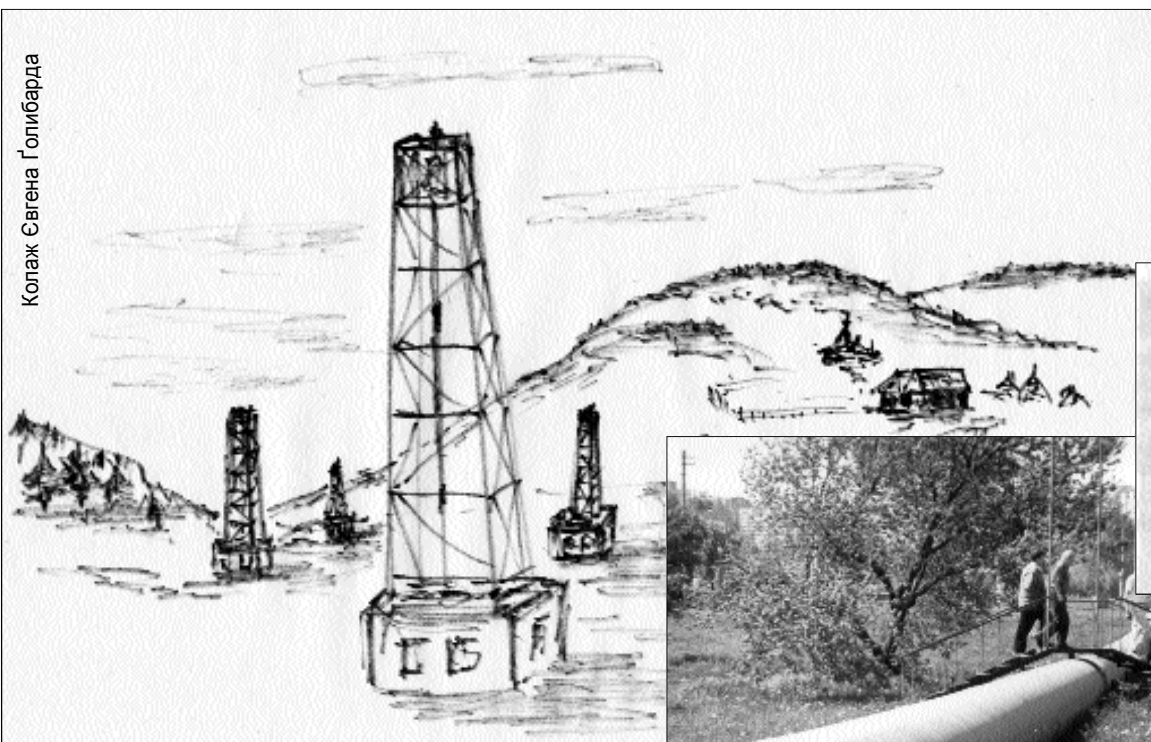
Переїхавши до Санкт-Петербурга, тодішньої столиці імперії, що сталося після закінчення ним Ні-

жнів, проживаючи в готелі "Царград". Пам'ятаю, як в 1943 році, потрапивши в шойно визволене місто, я побачив на обгорілих стінах готелю чудом уцілілі меморіальні дошки з іменами М. В. Гоголя, Т. Г. Шевченка, О. С. Пушкіна, що в різний час тут мешкали. Разом на цьому місці Будинку ювелірних виробів, а де меморіальна дошка? А в Качанівці, в гостях у відомих меценатів Тарновських, він був частим і бажаним гостем (1835, 1837, 1848, 1850 рр.) Та й не дивно, адже Микола Васильович, при

Нафта відіграє вирішальну роль у промисловості, сільському господарстві, політиці. Наявність нафти робить країну багатою, могутньою. Відомий американський нафтовик, професор Принстонського університету Х. Хедберг назвав нашу

добу нафтовою, вважаючи, що в історії людства були кам'яна, бронзова доба, залізна і, можливо, коли історики оглянуться назад, то назвуть нашу добу нафтовою, — адже людство і його стосунки повністю залежали від нафти.

Протягом 70-х—80-х рр. СРСР отримував щорічно практично дармових 35–40 млрд. нафтодоларів. І на них радянський уряд закуповував величезні кількості зерна в Австралії, Канаді, США. У часи Брежньєвського комунізму хліб утратив ціну, і народ врешті-решт наситився хлібом після кількох жорстоких голодоморів. Хлібом годували худобу, птицю... Аж тут, майже раптово, з'ясувалося: сибірська нафта закінчується. Так велика імперія СРСР опинилася на межі загибелі. Перед нафтовиками було поставлено завдання знайти нові великі родовища нафти. За короткий час було виявлено 400 нових родовищ, але Самотлора між ними не було. З

1990 р. видобуток нафти в СРСР катастрофічно падає, суттєво скорочується приплив нафтодоларів. Економіку лихомає, починається розвал соціалістичної системи...

Американські політики уважно стежили за станом нафтогазової промисловості СРСР. На початку 70-х років ЦРУ створює групу провідних фахівців з нафти і софтологів, які, проаналізувавши тенденції розвитку нафтової промисловості СРСР, дійшли висновку, що видобуток нафти в Союзі досягне свого максимуму на початку 80-х років, а потім почне падати, в зв'язку з чим різко зменшиться приток нафтодоларів, що викличе серйозні потрясіння в економіці і політичному житті СРСР. Свої результати ЦРУ опублікувало в книзі: *USSR Energi Atlas Compiled by Central Intelligence Agency*, 1979 р. Як бачимо тепер, ця авторитетна організація помилилася на 10 років. Розвал Союзу настав не в 80-ті роки, а на початку 90-х.

Нині багато пишуть, що Єльцин, Кравчук і Шушкевич зібралися в Біловезькій Пущі й розвалили СРСР. Інші стверджують, що дисидентський рух сприяв розвалу Союзу. Такі твердження не переконливі. Бо якби навіть усі глави країн, які входять до ООН, у часи Сталіна чи Хрущова підписали б декрет про розпуск СРСР, від цього Союз не перестав би існувати. У 1919–1924 рр. Радянську державу брали в кільце Антанта, Японія, але вона вистояла. Одна з наймогутніших армій світу, керована Гітлером, не змогла зламати СРСР, і, лише політбюро Леоніда Ілліча, живучи всупереч законам нафтової доби, розвалило імперію.

Україна змушена була віддати Росії значну частину Чорноморського флоту, ядерні боеголовки, стратегічні бомбардувальники в погашення боргів за нафту і газ. Проте борги швидко збільшуються, і уже серйозно обговорюються питання, що за енергоносії доведеться передати нашому сусіду магістральні нафто- і газопроводи, електростанції, заводи. Ситуація стає критичною, виникає загроза незалежності нашої держави. І, якщо не буде змінено бездарну політику нашої країни щодо нафти й газу, Україна як держава перестане існувати.

Василь СОЗАНСЬКИЙ,

● кандидат геолого-мінералогічних наук, провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної академії наук

ЩО ЗАГРОЖУЄ НАШОМУ СУВЕРЕНІТЕТУ

Довгий час, — із моменту зародження нафтової промисловості й до 70-х років уже минулого століття, — США посідали перше місце у світі за видобутком нафти. І не тому, що територія США високоперспективна щодо нафти: у світі є багато країн, надра яких містять значно більше запасів нафти й газу. Та якщо у світі пробурено всього 4 млн. розвідувальних свердловин, то 3 млн. з них — у США.

Питаннями нафти в Конгресі США займаються 132 комітети і підкомітети. Уряд США постійно опрацьовує національну енергетичну стратегію в різних її аспектах. Так, адміністрації Рейгана-Буша орієнтувалися на дешеві зарубіжні енергоносії, вважаючи, що розробка власних нафтових і газових родовищ, яка потребує значних коштів, затримує економічне зростання країни. Імпортувалася нафта в основному з Близького Сходу, який за запасами нафти посідає перше місце у світі. Саме тому цей нафтогазоносний регіон був оголошений політиками США сферою її життєвих інтересів, — для забезпечення гарантованої доставки нафти з Близького Сходу в Перській затоці був розміщений військовий флот США.

Адміністрація Клінтона проводила протилежну енергетичну політику, виходячи з принципу, що залежність США від потенційно ненадійних джерел є серйозною загрозою економіці країни.

Активно використовувалася податкова політика, що сприяла розвитку власної нафтової промисловості, докладалися зусилля до ощадливого використання власних ресурсів. Адміністрація Буша-молодшого продовжує політику попередника, — основна увага приділяється розвитку власної нафтової промисловості. Створені умови для пошуків нафти в межах США і високі фінансові витрати стали рентабельними. Так, нещодавно повідомлялося, що розвідувальна свердловина в Мексиканській затоці, пройшовши по донних породах 3198 м, відкрила

поклади нафти й газу. Вартість свердловини 34 млн. доларів США.

У довоєнний час Радянський Союз був другорядною нафтовою державою. Основну продукцію нафти отримував з Кавказу (Азербайджан, Чечено-Інгушетія), прикордонне розташування якого викликало тривогу у радянських політиків. А вже перед війною велися посилені нафторозвідувальні роботи в центральних районах Союзу, у Приураллі, Сибіру, на сході України (Ромни). Відомий радянський нафтовик І. Губкін у своїх спогадах згадує, що Сталін постійно цікавився ходом розвідувальних робіт на нафту в центральних частинах СРСР і навіть зберігав у своєму кабінеті геологічні мапи Приуралля, де були отримані промислові притоки нафти.

Гітлерівська Німеччина розв'язала нафтову проблему по-своєму. Перебуваючи в ізоляції від нафтових джерел, німецьке командування перевело свою енергетику на синтетичне рідке паливо, що вироблялося за схемою німецького хіміка Ф. Бергіуса (1884–1949), шляхом насичення суміші кам'яного вугілля, смол і генераторного газу воднем у присутності катализаторів за тиску 700 атмосфер і температури 500 °С. Ця розробка принесла Бергіусу в 1931 р. Нобелівську премію, а гітлерівська Німеччина в період війни продукувала 6,1 млн. т синтетичних нафтопродуктів щороку і фактично провела війну на бергіус-бензині.

До речі, коли ООН ввела ембарго на торгівлю з Південно-Африканською Республікою, там також організували виробництво синтетичних рідких палив за схемою Бергіуса, що дало змогу Преторії уникнути економічної кризи.

У повоєнні роки було виділено колосальні кошти на розвідку нафти і газу, — виявлені великі нафтогазоносні провінції в Україні, в Передураллі, в Західному Сибіру, в Середній Азії. Завдяки вводу в розробку гігантських родовищ нафти Другого Баку і Західного Сибіру видобуток нафти в СРСР почав зрос-

тати швидкими темпами. У 1974 р. видобуток нафти був доведений до 428,7 млн. т і Радянський Союз вийшов на перше місце у світі, випередивши США.

30 років тому Радянський Союз започаткував експорт нафти і незабаром посів чільне місце серед країн-експортерів, поступаючись лише Саудівській Аравії з її невичерпними запасами. В 70-ті—80-ті роки СРСР продавав 1/3 загального видобутку (200 млн. т), за що отримував колосальні кошти. Міжнародна нафтова енциклопедія (США) за 1983 р. повідомляє, що тільки в 1980 р. СРСР продав нафти на суму 24,6 млрд. доларів США і газу — на 5,0 млрд. доларів. У 1981 р. експорт нафти збільшився, і Радянський Союз за нафту отримав 29,4 млрд. доларів і 7,4 млрд. доларів за газ, — на нафтодоларах і утримувався "розвинутий соціалізм" Брежньєва. З цього приводу журналіст Б. Гуревич у "Московських новостях" № 4 за 24 січня 1993 р. писав: "На нафтовій крапельниці п'ятиріччями жив режим Брежньєва, нафтодоларами купувалася відносна лояльність населення і відносна стабільність цін, ними ж оплачувався зерновий імпорту, який покривав давній крах сільського господарства. Віднаймись ще один Самотлор (надгігантське родовище нафти в Західному Сибіру з видобувними запасами 2,6 млрд. т — В. С.) і не впади при цьому ціни на нафту, ми б іще до кінця ХХ ст. славили б "розвитий соціалізм" (і їли б ковбасу по 2 крб. 20 коп. — В. С.). І тільки тоді, коли головний дешевий ресурс став зменшуватися, партію спіткала думка про реформи".

Закупки за кордоном великих кількостей зерна за дешеві нафтодолари зробили непотрібним сільське господарство в СРСР. І сотні тисяч, а можливо й мільйони, колгоспників полишають села і переїжджають до великих міст та на новобудови (БАМ, освоєння нафтових і газових родовищ у Західному Сибіру тощо). Цей процес дістав назву "зникнення неперспективних сіл".

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА Є ВИЗНАЧАЛЬНОЮ В СВІТІ

До нинішнього часу йшлося про такі поняття, як безпека стратегічна, ядерна, військова, екологічна, інформаційна і т. д. Але визначальною в сьогоденному світі є безпека енергетична. І справи тут у "сильних світу цього" далеко не найкращі. Так, наприклад, за статистикою відповідальних інституцій, нафти в США залишається приблизно 3 млрд. тонн, тобто, при збереженні нинішнього рівня видобування 370 млн. тонн щорічно — на 8–9 років.

Америка має 3,6 трлн. куб. м, чого при щорічному видобуванні в 550 млрд. куб. м вистачить на 6–7 років. За тими ж підрахунками, через десять років США, лише для підтримки енергобалансу (без будь-якого економічного зростання) будуть вимушені імпортувати не 500 млн. тонн нафти, як тепер, а майже 1,5 млрд. тонн. Але варто запам'ятати, що всі нинішні спільні пропозиції у світі — не більше 1,2 млрд. тонн.

Європейцям, при нинішньому рівні видобування вуглеців у Північному морі, навіть з урахуванням часткового покриття російськими енергоресурсами, приблизно через 10 років доведеться значно збільшити закупки сировини. Цілком імовірно, що в європейський ринок увірвуться США.

Якщо сьогодні американці імпортують нафти на 100 млрд. доларів, то, при прогнозованому зростанні цін удвічі, до 2005 року ця сума зросте до 600 млрд., а при цілком імовірному подорожчанні вчетверо — до 1,2 трлн. доларів.

Росія покладає великі надії на те, що європейці звертатимуться на її газовий ринок — ось чому останні рішення Євросоюзу щодо прокладки газопроводу із Росії в Європу стають зрозумілими. "Енергоміст Схід-Захід" буде покривати потреби Європи в нафті та газі, послабить залежність від постачання енергоносіїв із Близького Сходу. До того ж, Європа — основний покупець російської нафти, хоча "золотого дощу" нафто- і газодоларів Росія чекати не варто. Так, за даними Держкомісії по запасам корисних копалин, поповнюваність сировинної бази Росії становить, у кращому разі, 60%. Росія може розраховувати лише на 15–30 років сталого енергозабезпечення. Потім витрати на видобування можуть зрости такою мірою, що російським енергетикам буде вигідно купувати близькосхідну нафту. Але там уже майорить зоряно-смуғастий прапор.

За матеріалами російської преси

Вікторіві МОРОЗУ

Дорога з Онуфріївського монастиря до села Плескачівки не близька. Поспішав, але став накрапати дощик, і небо враз хмарами затягнуло і, видно, надовго. Дощ літній, теплий, але теж пробирає — краще перечекати. Зупинився під деревом, на околиці Чубівки, яку називають тут хуторами. Ще дві-три хати було у мене попереду, а далі — кілька кілометрів між селами, попід горою, луговим берегом річечки, яка тече десь поміж зеленими заростами і відкривається тільки там, де перетинає її перехресний шлях з Плескачівки на Куликівку та Жаботин. Там, над річкою, зведено дерев'яний місток, й тільки під ним пробіслює плесо річечки, назви якої ніхто з місцевих старожителів не знає: річка то й річка, ніяк не називається, не чули...

До містка проходиш більше половини шляху, легко тут ідеться, але дощ не вгавав, навпаки, розходився, хмари заступали небо все густіше, і став я роззіратися навкруги, чи не перейти десь під дерево надійніше.

У вікні хатки, що була якраз навпроти мого прихистку, розсунулися фіранки, з'явилася допитливе обличчя. Хтось із того вікна мене роздивлявся. А за хвилину-другу вийшла з хати жінка, простувала до хвіртки, здогадався — до мене. Дорогу-стежку не переходила, її вже розвезло під дощем. А говорити через неї — нешироку! — можна й тихо, не підвищуючи голосу. Стоїмо майже поруч.

— А я оце дивлюся, не наша людина під дощем мокне, то ви у хату заходьте, перечекайте. Дош, мабуть, надовго. Давно вже дощу не було, ми й у монастирі за дощ молилися... Заходьте-заходьте, у мене місця не пересидите, хто до старої тепер у гості ходить?..

Через сіни та кухню з пічкою провела до світлиці... Аж зупинився у дверях: не тільки рушники на стінах, а й фіранки, скатерка на столі, подушки на ліжку — все вишите!.., все — у квітах, червоних, синіх, голубих, жовтогарячих, фіолетових... Куди не глянь, очей не відведеш!.. Звісно, рушники й на іконах — Божої Матері та Миколи Чудотворця, найпевніших захисників народних, отже, й цієї, наче розмальованої квітами хати, — теж заступників, і її єдиної (одразу видно!) мешканки, і всіх, зрозуміло, квітів, вишитих нею. Скільки років треба, щоб усе це вишити?!

— Ще й зараз вишиваєте?

— Вишивала, коли була молода та були очі. А зараз хіба що взимку, коли у хаті од снігу й сонця добре видно... Буває, коло вікна сяду та й вишию яку квітку. Прошлий год до нас, тутечки недалеко, де дачники хати купляють, художниця приїжджала, то я і у неї узор взяла, але немає вже тих очей, що були колись.

— Скільки ж Вам років, бабусю?

— Багато років, аж соромно казати, з п'ятнадцятого году я.

— Так це ж іще небагато, — спробував пожартувати.

— Не багато, кажете?.. Моя мама жила сто год...

Відчув, що у цій згадці має вона, старенька, свою втіху, а хіба можемо позбавлятися її у віці, з якого вже відкривається даль невідомо. Ця втіха, можливо, має таку ж силу, як і байдужість старої людини до того, що станеться із нею завтра, і прохання застереження на майбутнє у неї лише одне — аби не хворіти, не мучились, і ближніх біля себе не мучити. Спокійна мудрість старості, настає час, і кожному з нею треба буде змиритися.

— Сто год? — зрадів і здивувався.

— Жили вони самі аж до старості, самі, там, вище, на горбах жили, у дідівській хаті, а я їх забрала до себе аж у дев'яносто п'ять год, коли вони вже поратся стали нездужати. То мама у мене п'ять год були, й, знаєте, ні разу вони мені не надоїли. Роботи вже їм не давала ніякої, кажу: "Ви вже старенькі, сидіть, будете сторожем біля хати", то вони й сиділи під хатою, на лавочці — гуляли!.. А померли за один день — у суботу не вийшли з хати, у неділю зранку ще поснідали, ложок зо три взяли того сніданку, а в шість часов вечора — й померли...

Згадавши матір, повернула думку й до свого власного довголіття:

куди не виходили. Бо ми тут породилися, поросли, отак живемо та й усе.

— А в Черкаси, Смілу їздили?

— Пішки ходили!.. З вечора як підемо, то на ранок — у Черкасах, якраз — на базар, і не тільки ходили, а й возики й клунки тягали, бо там і продавали, що могли, й купували там.

— Далеченько! Це ж туди чи туди, а кілометрів сорок шляху.

— Таж молоді були, це вже тепер я туди не дійду, і ходю тільки до сестри у Куликівку, вона там у крайній хаті живе, старша од мене, її, хай Господь милує, спаралізувало, то вона ходить не може.

— Давно були у Черкасах?..

— Год тридцять я там не була, бо вже стало мені туди дуже далеко... і у Смілу — далеко...

ПЕРЕЙТИ І ГОРЕ, І ПЕЧАЛЬ...

— Я ж, мабуть, до ста год не доживу, бо сильно робила. Мати моя не так щоб робили, як я. Бо вони у тридцятому годі руку зламали, то в колгосп не ходили. А я і косу тягла, і граблями волочила, і вилами махала, і лопати з рук не випускала... То, думаю, не доживу...

— Як мама дожила, то й ви доживете.

— Ой, не скажіть, батько мій молодий померли.

— ?..

— Вони, правда, не своєю смертю вмерли, а їх на чужій роботі вбило, на стройці... У 1924 году. А нашу хату — показала рукою на стіни, вікна — батько встигли поставити, то ми залишилися у новій хаті з мамою, шестеро було нас дітей, троє братів, троє сестер, і я — найменша. Оце тут ми з вами й сидимо, у цій хаті, на монастирській землі...

— Чому, бабусю, на монастирській?..

— Бо до революції була це монастирська земля. А вже у революцію, як стали тих монахів розганяти, то й землю у них одібрали, і на цій монастирській землі батько й вистроїв хату, і звідси ми вже ні-

літна — дерев'яна, а зимня — цегляна. Зимою служили у зимній церкві, а вже на Пасху, як дочитуються до Хреста, о дванадцятій ночі, переходили у літню. А в революцію все чисто розгромили, розбили, розтягли, і зробилася у монастирі пустка.

— А хто ж, бабусю, громив?..

— Та наші ж і громили, комуністи, діди й дядьки тутешні...

— Та хіба ж вони були комуністами?!

— А хто їх знає?.. Вже їх живих немає!.. А я кажу те, що було.

На мою допитливість відгукувалася з усією щирістю, намагалася згадати все що знала.

— Тих монахів, що були у революцію, їх усіх розігнали, а у війну опинилася тут матушка Рафаїла з черницями. Вони впорядкували мо-

пелюку дбаємо, і все, що в городі росте. Слава Богу, можна тепер жити. А найгірше було у війну, страшно було, дуже страшно, якби ніхто не переживав такого, як ото було... А я ще двох дітей за собою носила і водила, синочків маленьких... Чоловіка в армію забрали ще до війни, у березні, в 41-ім році... Не вернувся він, а я діточок сама виходила, і гарні виросли діти. Як червоні почали наступати, то ми з ними й у лісі, у партизанів переходувалися, цілий місяць у Холодному Яру, в землянках жили. Аби не ті партизани, а їх у лісі багато було, то, може б, і не спаслися, бо німці, коли відступали, сильно лютували. А ми з села — та у ліс, до партизанів... Там землянки покопали, і в кожній — чоловік по двадцять жили, і чоловіки, й жінки, і діти, і дружини, знаєте, всі люди були, хто що з дому приніс, то порівну ділили, і їли всі разом, зі спільного котла, аж поки те лихо не минуло... А як війна скінчилася, то так я і залишилася одна, отак п'ятдесят год сама й живу, і не згледілася, коли й ті діти повиростали, й годя мої молоді проминули, як у тій пісні співають, наче коні перебігли на кленовому мості...

...Година півтори сидів я між вікнами на гарній, нещодавно пофарбованій лаві, а співрозмовниця — навпроти, на табуретці, застеленій картатим, зшитим із клаптиків різноколірної матерії, ряденцем. За нею — ліжко з вишитими подушками, на стіні — портрети: її — молоді, і чоловіка — молодого!.. Два портрети, обійняті одним рушником. Портрети великі, тож і рушник довгий-довгий. Можливо, таким довгим мало б бути і їхнє спільне життя, якби не війна, якби не біда, якби воїн вернувся... І наче замість непрожитих разом років з краю до краю білого, як сніг, полотна послалися вишиті нею квіти — найкращі у всій хаті. Милувався і старенькою, і її квітами. Слухав.

— Таке горе, такі печалі я перейшла, а живу, і жити хочеться, тільки думаю, щоб ніхто на мене не ображався, що живу довго...

Дощ за вікном вже ледь накрапав. Глянув на годинника — давно вже пора рушати.

— Спасибі вам, бабуню, а мені вже й пора.

— А, може, перекусите, і борщ у мене є, і картопелька, тільки розігрію, — підхоплюється з табуретки, немовби поспішаючи надолужити таке обов'язкове, але втрачене за розмовою.

Ледь переконав, що не голодний, і що яблучок, сливок, чи, може, смородинки (навздогінці за обідом запропонованих!) не випадає мені брати, бо не в чужому краю мандрую, а навколо рідної хати, а там у мене — і тато, і мама, і сад у нас гарний, і все якраз уродило...

Краще б узяв (!) хоч кілька яблук на дорогу, так вона засмутилася, що гість з її хати й двору виходить з порожніми руками.

Провела до хвіртки, і за хвіртку, і на дорогу.

— А вже й дощ перестав, і встигнете, тут же недалеко, автобус із Плескачівки на Смілу ще ходить... Доїдете, а побалакали ж гарно...

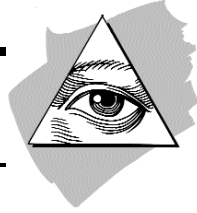
Гарно!.. Не забуваю...

Скільки ж любові й добра треба було пронести людині крізь це тяжке життя, крізь горе і печаль, щоб рік за роком — і аж до старості!.. — знову й знову братися вишивати ту далеку й незбагнено-прекрасну квітку. Назва якій, можливо, — щастя...

Анатолій СКРИПНИК

● Фото автора

СВІДЧЕННЯ

К. П. Чечеров, нач. лабораторії інституту ім.Курчатова:

“26 квітня 1986 р. перших потерпілих в аварії на ЧАЕС привезли до Москви в лікарню № 6. З аеропорту їх везли в автобусах, реанімомобілях, машинах “швидкої допомоги” і увесь цей транспорт (сидіння, підлокітники, спинки крісел) виявилися забрудненими радіаційним пилом такою мірою, як внутрішня поверхня гарячої камери після розділу активного зразка. День за днем з лікарні № 6 у відділення перебували особисті речі постраждалих, білизна, взуття для пакування та відправки на поховання невинувинуваних, але всієї радіоактивних відходів. Кількість речей, що направлялась через відділення на поховання, свідчила про безпрецедентні масштаби виробничої аварії”.

А. А. Д’яченко, полковник, канд.

техн. наук:

“Спектрометричний аналіз показав, що мазок з підлокотника автобуса, на якому привезли до Москви перепромінених співробітників Чорнобильської АЕС, містить часточки ядерного палива! Майже одночасно стали відомі результати перших вимірів потужності дози гамма-випромінювання поблизу аварійного блоку ЧАЕС (27 квітня 1986 р.). Вони були вищі, ніж та верхня межа, на яку розраховані засоби радіаційної розвідки, створені для використання у випадку ядерної війни”.

А. Дятлов, заступник головного інженера по експлуатації 2-ї черги ЧАЕС: “Оскільки аварія виявилась настільки серйозною, що вина у ній загрожувала не позбавленням премії, не перервою або крахом кар’єри, а самою свободою, то тут уже не до принциповості.

Чесність, совість, якщо вони й були,

— геть! Кому вони потрібні?”

О. Акімов, начальник зміни блока № 4 (передсмертна записка, 1986 р.):

“Ми все робили правильно!”.

ДОПОВІДЬ СРСР ДЛЯ МАГАТЕ (1986 р.):

“Першопричиною аварії стало вкрай маловірогідне поєднання порушень порядку й режиму експлуатації, допущене персоналом енергоблоку”.

МАГАТЕ, INSAG (1988 р.):

“Причиною аварії була немислима сукупність людських помилок і порушень правил експлуатації у поєднанні зі специфічними особливостями реактора, які посилювали ефект помилок і призвели до підвищення реактивності”.

Рішення (проект) секції № 2 НТР Держатоменергонагляду СССР (1990 р.):

“Аналіз... дає можливість встановити факт приховання істинних причин аварії експертами... Хід розслідування причин аварії був навмисне спрямований хибним шляхом”.

Г. Копчинський, М. Штейнберг (1991 р.):

“Наміри приховати дійсні наслідки аварії виявились марними. У цій ситуації треба було знайти причини аварії, які б меншою мірою прояснювали справжню картину стану справ у країні та не ставили під сумнів рівень безпеки ядерної енергетики в цілому. Так з’явилося гасло — винен персонал”.

Г. Шашарін, заступник міністра Міненерго СССР (1991 р.):

“Урядова комісія і ті, хто готував матеріали для МАГАТЕ, не хотіли правди. У звіті дано не всю наявну

інформацію, а те, що стосується причин аварії було дібрано однобічно, навіть тенденційно. Це було явним замовчуванням найважливіших речей. Сказавши, що винен персонал, вони тим самим практично загробили атомну енергетику”.

Б. Рогожкін, начальник зміни станції (1996 р.):

“І все-таки, може хоч хто-небудь залишився, кому наші долі не байдужі?”

В. Брюханов, директор ЧАЕС (1999 р.):

“З пред’явленими мені звинуваченнями не згоден...”

М. Доллежаль, Головний конструктор РБМК (2000 р.):

“Вини конструкторів та інженерів, які створювали реактор для ЧАЕС, немає”.

3 ПЕРШИХ ВУСТ

В’ячеслав САБАЛДИР, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки:

“По-перше, виявлені нами обставини аварії багато в чому відрізняються од опублікованих офіційних документів. По-друге, ми встановили причини і відтворили увесь хід подій по хвилинах. Разом ми приступили до третьої частини нашої роботи — допомогти фізикам встановити: скільки, яких і де розщеплюваних матеріалів залишилося і що треба робити, щоб усунути можливі небезпеки в перспективі.

Уся наявна у нас інформація суттєво відрізняється од тієї, що публікувалася раніше. Вважаю, що після оприлюднення наших даних різко зміниться настрій і ставлення керівників держави щодо проблеми Чорнобиля. Бо дехто в українських верхах вважає, що Чорнобиль вигадали журналісти і письменники, що там нічого страшного не було і нічого не буде, мовляв, можна жити спокійно і забути про аварію”.

Юрій САМОЙЛЕНКО, голова Комітету ВР:

“Завдяки нашій Асоціації “Зелений Світ” вдалося ще у березні 1990 року Указом тодішньої Верховної Ради УРСР від 29.03.1990 р. № 8985-XI “оголосити 26 квітня Днем Чорнобильської трагедії”. Зараз багато хто зацікавлений у тому, щоб цю трагедію, яка почалася у 1986 році і продовжується досі, якнайскоріше забути.

Але це було б несправедливо не тільки по відношенню до безневинно загинув, засуджених і звинувачених несправедливо, а й до нинішніх і майбутніх поколінь.

Ми спостерігаємо різке збільшення захворюваності в Україні, але ніхто не хоче слухати академіка Возіянова, який впродовж кількох років попереджає українське суспільство про онкологічне нашествя.

А це пов’язано з помилковою оцінкою обсягу викидів під час аварії на ЧАЕС. Одні експерти офіційно стверджують, що з реактора було викинуто 3,5 % паливних матеріалів, а за нашими оцінками — майже на порядок більше.

Ми чітко встановили, що лише до 15 травня 1986 року було госпіталізовано понад 10 тисяч уражених осіб, із них четверта частина — діти. І доти, доки не буде сказано правди про Чорнобиль, доти ми не знаємо правду про стан здоров’я населення”.

Наталія БАРАНОВСЬКА, старший науковий співробітник інституту історії України НАНУ:

“Нині, під тиском встановлених фактів, ми вимушені змінити сам концептуальний підхід до оцінки аварії. Як історик я починала працювати з довірою до тих офіційних документів, які існували. Коли ж ми зібрали документи матеріали всіх оперативних груп, всіх міністерств, відомств і установ, які працювали у проблемі аварії і її наслідків, коли з цієї мозаїки ми “зліпили” цілісну картину, тоді наші висновки стали суттєво іншими, порівняно із попередніми”.

В’ячеслав САБАЛДИР:

“Офіційна версія аварії виходила з того, що персонал проводив експерименти, припустився помилок, стався вибух, реактор розлетівся, суд над директором ЧАЕС це підтвердив і закрили питання.

Ми зібрали практично всі документи, записи, ескізи, нотатки, записи службові і приватні, свідчення, пояснення тощо про те, як діяв персонал станції, пожежники, військові і

В переддень 16-тої річниці сумної події група незалежних експертів з питань Чорнобильської катастрофи підвела чергові підсумки роботи у формі Доповіді. Завданням групи був пошук істини стосовно подій, що трапилися перед, під час і після трагічних вибухів у квітні 1986 року на ЧАЕС. Укладачі Доповіді погодилися поділитися з нашими читачами своїми здобутками.

Фото О. Кутляметова

СКАЗАТИ ПРАВДУ

т.п. У нас не було жодної версії, ми просто встановлювали картину подій, хвилина по хвилині, починаючи від 1 квітня 1986 року, низуючи на часову вісь всі події, операції на блоці, поведінку людей, розмови, записи, показання приладів тощо.

Коли ми дійшли до вибуху, то побачили, що на станції відбулося зовсім не те, що потім було відображено в офіційній версії аварії.

Тут ми побачили, що інтереси, зацікавленість, оцінки щодо правди у висвітленні фактів одразу розійшлися: те, що відбувалося на ЧАЕС — це одне, а те, що відображалось особами з Центру — це, нерідко, зовсім інше.

Ми розглянули всю часо-просторову систему подій: де і хто знаходився, чим займався, що бачив; по кожному приміщенню, по кожній людині, по кожному переміщенню, поведінці кожної особи і по кожній зміні обстановки — звуку, доповіді, реакції, команді, падінню, руйнуванню, зміні температури, інших параметрів тощо впродовж 25-27 квітня”.

Головний експерт, який готував на ЧАЕС московський інститут “НИКИЭТ”, це підвищення потужності реактора. Про те, що вони були на станції і що тоді робили, про це й зараз вам скажуть, тільки по секрету, “на вушко”.

Досі ще багато хто вважає, що оте “стало-

ся” відбулося в один момент і один раз. У кожному разі, таке враження випливає з перших публікацій про події на станції в квітні-травні 1986 року. Проте, як читаємо в Доповіді “Обстоятини, причини та наслідки аварії на Чорнобильській АЕС (квітень, 2002 р.), істина полягає в тому, що на 4-му блоці відбувалася ціла серія вибухів і руйнувань, причому, впродовж тривалого часу.

У ніч з 25 на 26 квітня 1986 року, після підвищення потужності реактора до 1000, а за деякими робочими записами — до 2648 (!) мегават, коли обидва генератори стояли, а басейн-барбатор не вправився з прийняттям зайвої пари, що утворилася внаслідок потужного тепловиділення, велика кількість пари вибила захисні кришки і пішла у вивідні башти. Верхня частина цих бетонних башт-труб упродовж 20 метрів по висоті була неармована. І вони не витримали. А кожна важила 1258 тонн. І вся ця маса упала на блок і зруйнувала ряд систем, у тому числі: вентиляції, охолодження реактора, кабельні мережі тощо. Виникли пожежі.

Таким чином, сталася МПА (максимальна проектна аварія) і спрацювала АЗ-5 (автоматичний захист №5, який відключає реактор).

Було перебито трубопроводи і вода перестала надходити в одну половину реактора. Через 15 хвилин два твели розплавився і відбувся “простріл” (вибух з викидом радіоак-

тивних мас). Активні матеріали потрапили у воду, якою охолоджували реактор, а отже й на людей. Не зважаючи на пару і бризки радіоактивної води, персонал станції продовжував відновлювати стабільність роботи станції і йому це, врешті, вдалося.

Нейтронна реакція в реакторі 4-го блоку припинилася 26.04.1986 р. о 1 год. 40 хв. Від цього моменту утворення тепла в активній зоні відбувалося внаслідок залишкового тепловиділення в паливі та, можливо, внаслідок певних хімічних реакцій. Нічна зміна займалася ліквідацією наслідків від вибухів та охолодженням реактора в умовах опромінення, які навіть важко собі уявити. Залежно від отриманих доз (про справжній рівень яких ніхто не здогадувався) та самолочуття, люди один за одним відбували до лікарні.

Денна зміна приступила до роботи 26 квітня о 8 год 00 хв. Є документ, в якому перелічено записи в журналах блоку № 4. За даними цих записів та свідченнями персоналу денної зміни можна перекоонатися, що МПА була локалізована до кінця дня 26.04.86 р. Водночас, протягом майже 20 годин відбувався напружений пошук шляхів запобігання виникненню МГА (максимальної гіпотетичної аварії) — єдине, що залишалося робити, бо всі системи управління і локалізації були пошкоджені.

Як бачимо, внаслідок МПА керований РБМК перетворився у бетонний циліндр, в якому знаходилося без контролю і управління 200 тонн ядерного палива і 1800 тонн графіту, а також значна кількість цирконію, бору та барію. Уся ця маса постійно підігрівалася залишковим виділенням тепла радіоактивних елементів, утворених у реакторі.

Велетенська радіологічна міна була в бойовому стані, час її вибуху залежав лише від довжини “бікфордова шнура”, який було вже підпалено.

О 21 год. 30 хв. у реакторі сталися один за одним три вибухи, як кажуть свідки, вулканічної сили. Зірвало кришку реактора і викинуло назовні 20 млн. кілограмів активних матеріалів. Вибухи тривали до 4 год. ранку 27.04.86.

4 травня реактор “ожив” знову, а 6 травня, коли газета “Правда” повідомляла, що реактор заглушено, стався новий потужний вибух з викидом 30 млн. кілограмів.

Далі викиди різної інтенсивності тривали перманентно, аж доки не було засипано реактор доломітом. Проте, й після цього, реактор активно “видихав” радіонукліди до кінця вересня, аж поки його не оббудували “укриттям” (саркофагом).

Нині це “викинуте” хтось споживає. Споживаємо й ми. У літературі є дані обстежень військовослужбовців з частин, що розташовані на забруднених територіях України і Білорусі; захворюваність, в середньому — 80 %.

Автори Доповіді закінчують висновками про те, що звинувачення персоналу у виникненні аварії є абсолютною безпідставними і пропонують зняти всі звинувачення з Олександра Акімова, Леоніда Толпунова і Валерія Перевозченка.

Ці справжні герої заслуговують нагород і шанування їх пам’яті.

Підготував

Євген ГОЛИБАРД

ЩО ВРОДИТЬ У КНИЖКОВОМУ САДУ?

Друга міжнародна книжкова виставка-ярмарок “Книжковий сад-2002” розпочалася 21 травня зі Всеукраїнських зборів поліграфістів, видавців, книготорговців у Палаці мистецтв “Український дім”. А у зв’язку з тим, що участь у заході взяли прем’єр-міністр А. К. Кінах, голова Державного комітету інформаційної політики, телебачення й радіомовлення І. С. Чиж, представники українських асоціацій виробників поліграфічної продукції та видавців і книготорговців, то й було в Українському домі того дня особливолюдно. Зрештою, “Книжковий сад” не дарма вважається виставкою-ярмарком року. Залучення найперспективніших видавництв ближнього зарубіжжя, грона київських і обласних видавництв засвідчили не тільки досить рівні здобутки книгодрукування, але й неоднакову доступність книги. Якщо розкішно виданий “Горбоконик” коштує в Москві 50 руб., то у нас

така сама книжка для дошкільнят у кілька разів дорожча. Собівартість! Наша дитяча книжка, як і література взагалі, належать до тієї продукції ширьжитку, що й горілчані та кондитерські вироби, як це не парадоксально.

Вислухавши скарги видавців, А. К. Кінах пообіцяв, що зробить усе від нього залежне, аби українська книжка була найдоступнішою в Європі. Але видавці таки не сидять склавши руки. Прекрасні багатотомні видання з історії мистецтва, національного побуту, громадської думки, та ж дитяча, медична й наукова література, цікаві пізнавальні проекти викликають невідоме захоплення.

А що думають про сучасне книгарство популярні письменники Павло Загребельний та Оксана Забужко, ви дізнаєтеся із розмови з ними.

Павло ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ «ЛЮДИ КУПУЮТЬ НЕ КНИЖКУ, А ІМ'Я»

Он пьет его на свой манер
Даже не глядя на писателя.
Они же смотрят на него:
Вокруг него светло и пусто,
И все их разное искусство
При нем не значат ничего.

Оце наше таке становище. На нас дивляться точно так, як той міліціонер в буфеті Будинку літераторів, який п'є пиво. Не дивиться на письменників. І на нас не дивляться. Ну не дивляться рік, два, три, але вже 11-й рік незалежної України, та це “недивиння” триває і далі. Це, звичайно, трагічна річ. Леся Українка ще сто років тому писала: “Який ми гріх вчинили проти Духа?” Вона мовби вгадувала, що робитиметься у нас, на Україні, через сто років. Це, звичайно, одна з найбільших трагедій. Трагедія і в тому, що наш народ так зuboжив. Трагедія й та, що в нас руйнується наше господарство, що руйнується Україна, що вона втрачає свій авторитет у світі. Вона скочується до рівня країн, які перебувають у первісному стані. Це — велика трагедія. І одна з наших трагедій — це відсутність книговидання, відсутність книжкової торгівлі. Це — абсолютне нехтування найвищими духовними цінностями. Одна справа, що ми можемо критикувати те, що у нас було 70 чи 80 років тому. ТАМ не все було так як треба. Багато було непотребу, але було щось і цінне. Тому що народ жив. Народ існував. Народ творив. Народ не може жити десятиліттями без задоволення духовних потреб. А ми за-

раз перебуваємо саме в такому стані.

Кор.: Думаю, що ініціативою видання зібраних Ваших творів харківське видавництво “Фоліо” хоча б одну духовну нішу в житті народу заповнило. У світ уже вийшло сім томів, до кінця року очікується ще три!

П. 3.: Я дуже високо ціную роботу видавництва “Фоліо” за те, що вони роблять ось уже 12 років. Особисто я їм вдячний за те, що вони реанімували мене, моє ім'я. Тому що, я вважаю, що книжка книжкою, популярна чи не популярна, але письменник повинен мати своє ім'я. Він повинен, я б сказав, заробити авторитет у читачів. І коли він має таке ім'я, коли він має заслуги перед читачем, то тоді люди купують навіть не його першу чи останню, нову чи стару книжку. Вони найперше купують ІМ'Я. Бо воно їм знайоме, вони йому вірять. Може, я помилюся, але я переконаний, що так воно є. Так воно повинно бути.

Кор.: Добре, а що б ви могли порадити сьогодні молодим письменникам? Взагалі не писати чи що?

П. 3.: Що треба для того, щоб сьогодні стали популярними молоді письменники? Єдиний шлях до популярності — це праця. Ну, по-перше, треба написати, коли написано — треба його друкувати, а коли воно надруковане, то треба, щоб воно все-таки розходилося великим тиражем. Бо навіть ті книжки, котрі сьогодні друкуються

тиражем десь там 1000 примірників чи 500 примірників, це — “мертві” книжки. Вони не доходять до людей. Вони вмирають народившись. І це теж одна з наших трагедій. Треба буде все робити для того, щоб книжка йшла більшим тиражем, щоб вона доходила до людей. А дійти вона може не тільки тоді, коли видавництва запрацюють, а ще й тоді, коли в нас все-таки буде налагоджено книжкову торгівлю. Хоча б так, як вона була в нас за радянських часів. Та система була теж не ідеальна. Багато там було фальшивого, казенного, чиновницького. Але все-таки якось книжка могла доходити у найглухіші закутки нашої землі, і вона приходила до людей. Сьогодні книжку треба ШУКАТИ. Але на те у людей може не бути енергії і грошей, і змоги. Тому книжка, навіть коли вона видана, ще “мертва”. Вона не живе. А треба, щоб вона жила.

Кор.: Павле Архиповичу, ви, як і Ліна Костенко, не любите з'являтися на люди, ведемо замкнений спосіб життя, дех-

ся з університетським життям. Там у кожному університеті є посада “письменник при університеті”. Штатна одиниця, у нього зарплата професорська. Скажімо, Фолкнер був письменником при університеті в своєму містечку Оксфорд. До нього йшли студенти, які цікавляться літературою. Бо в США зовсім інша викладацька система. Там ходять не професори на лекції, а студенти до них. До кого йдуть, до кого не йдуть. Якщо популярний професор — йдуть, непопулярний — не йдуть. Скажімо, Фолкнер кілька років підряд цим студентам Оксфордського університету (штат Кентуккі) розповідав про своє бачення літератури, про своє ставлення до письменства, про свої методи писання. І потім він видав цілий том “Фолкнер в університеті”. І я був на батьківщині Фолкнера, і мені там подарували цей том. Скажімо, Йосипу Бродському, коли його в Ленінграді засудили, а потім вигнали з Радянського Союзу, надали притулок в Бостоні. І він там став професором при університеті. Таким чином його економічно, матеріально підтримали і морально також. І от у ті далекі радянські часи я пропагував таку ідею, щоб у нас теж був інститут “письменників-професорів при університетах”. Та, на жаль, вона не була втілена в життя. Після виступу на з'їзді з Міністерства вищої освіти України мені відповіли приблизно так, що Міністерство вищої освіти проводить зустрічі студентів з письменниками і буде їх і надалі проводити. Тобто вдалися до бюрократичної відписки і до цих бюрократичних зустрічей з письменниками. Тому що ці зустрічі були часто формальні, нецікаві.

Кор.: Павле Архиповичу, ви написали так багато романів, повістей, а чи маєте якісь особливі таємниці написання творів?

П. 3.: Це у кожного письменника по-своєму. Мій товариш, на жаль, покійний вже, Василь Земляк, мав звичку писати навлежки, як Марк Твен. Та ще й на партзанському кошуку; коли він лежав, от тоді йому особливо гарно писалося. А поки він стояв чи сидів — ні. У мене ж немає якоїсь регулярної пори для писання. Я все життя працював: то в редакції газети, то в Спілці письменників. Я практично жодного дня не був вільним художником. І в мене так склалося життя, що я писав уривками: або коли хворів, або коли у відпустку йшов. Тоді я писав день і ніч, по вісімнадцять годин на добу. Зараз я маю вільний час, тому можу себе не примушувати. І я пишу так, потрошку. Коли пишу, коли не пишу. Були ще такі письменники як Лев Толстой, як Олесь Гончар, які без кінця переписували написане, без кінця правили. Толстой доводив до розпачу усіх набірників у друкарні. Бо, коли наберуть, коли, здавалось би, книжка готова, він бере й переписує її заново. І навпаки, були інші письменники, такі як Чехов або наш Коцюбинський, у яких у рукопису немає жодної помарки. Чисто, наче переписано. Це залежить від того, як письменник мислить. Один мислить на папері, а інший — в голові.

Кор.: Павле Архиповичу, як ви мислите сьогодні? Кажуть, що роман, який Ви зараз пишете, називатиметься просто... “Брухт”?

П. 3.: Україна — це сьогодні брухт! Її продали так само, як продали всі наші заводи, уже добралися, ви знаєте, до кладовищ, обдирають могили, валяють опори

В буфеті Дома літераторов
Пьет пиво міліціонер,

високовольтних електропередач... Все на продаж! Продати бігом, відвезти за кордон, одержати гроші, а після нас — хоч ПОТОП! Це ж так?! Я примітивно кажу, я, звичайно, роман не про цей брут написав. Це — брут в такому, в переносному значенні. І в прямому теж. Я пишу про корпорацію, яка живе на цьому. Продала завод, потім продала всі заводи в області, а тепер заміряється на те, щоб продати всі заводи в Україні...

Кор. : Це, якоюсь мірою, звичайно ж, гіпербола, хід письменника...

П. З. : Яка є сучасність — про таку я і пишу. Я не знаю, що з ЦЬОГО вийде, але хотілося б якось сказати і про те, про що сьогодні ТРЕБА сказати. Уже 11-й рік пропагуємо ідею ринкових відносин, що Україна вийшла з-під більшовицького диктату і перейшла у систему вільного ринку. А система вільного ринку найперше вимагає того, щоб люди, які обіймають ті чи інші посади, щоб вони відповідали духові цього ринку. От директори видавництв “Фоліо” і “Кальварія” саме цим вимогам, певно, і відповідають. Вони знайшли спосіб навіть при наших абсолютно ганебних законах, які не дають розвиватися книжковим видавництвам, видавати книжки. Треба низько вклонитися цим директорам. На жаль, у видавництві “Український письменник” такого директора немає. Сидить там людина ще з тих часів, радянських, яка звикла працювати ЗА ТИХ УМОВ. Він сидить і жде чогось, а діждатися нічого не можна. Тарас Шевченко колись писав: “Чи діждемося ми Вашингтона?”. Сьогодні наші політики увесь час теж “ждуть Вашингтона”. От і Буша ждали, а він не до нас, а до Путіна поїхав. От так і видавництво. От сидить і жде. І я бачу, він нічого не діждеться. Очевидно, треба міняти директора.

P.S. Ідея видати зібрання творів Павла Загребельного, за словами генерального директора видавництва “Фоліо” Олександра Красовицького, народилась... у процесі боротьби видавців за пільги. Кілька років тому на зустрічі видавців і письменників з Президентом України Леонідом Кучмою відбулося знайомство Олександра Красовицького з Павлом Загребельним. У процесі спілкування з’явилось розуміння того, що якщо в країні є фактично один живий класик сучасної літератури, то його необхідно обов’язково видавати. Причому, великими накладками. Нам пощастило, — засвідчує керівник “Фоліо”, — що ні в кого ця думка не виникла раніше, інакше пізно було б з цією ідеєю приходити. І мені соромно за державу, що не подумалася до цього сама, що так поціновує свого національного героя, на якому, окрім усього іншого, можна ще й заробляти гроші. Адже ці книги продаються. Це — не літературні пам’ятки, котрі видаються тільки заради того, щоб вони просто були на полицях книгарень. Працювати ж з автором, який видав так багато книжок, коли перед нами відкриваються великі можливості працювати на перспективу, і коли автор ще й пише нові твори — це мрія будь-якого видавця. Адже брендом є не назва видавництва. Пересічного покупця не цікавить, що написано внизу титульної сторінки. Його цікавить, що написано вгорі, прізвище автора. І розкручений бренд “Павло Архипович Загребельний” — це вже половина успіху в продажі книжки. Працювати ж з таким автором як Павло Загребельний

Оксана ЗАБУЖКО: «ТЕ, ЩО ЗРОБИЛА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА З УКРАЇНСЬКИМ КНИГАРСТВОМ, МОЖНА НАЗВАТИ ГЕНОЦИДОМ...»

— Сьогодні як для літератора, так і для видавництва взагалі є найбільшою проблемою видати книжку і розповсюдити її. Як Ви розцінюєте ситуацію на українському книжковому ринку і чому українській книжці так важко торувати шлях до читача?

— Якщо коротко про причини ситуації, що склалася на вітчизняному книжковому ринку, то, відповідаючи на прохання газети “День” “дати приклад жлобства”, я сказала: “Політика української держави в галузі книговидавництва”. Вичерпнішого прикладу дати не можна.

І це справді так. Оскільки політика держави, яку ми спостерігали донедавна в галузі книговидавництва, і, як її наслідок, ті реалії, в яких опинилася українська книга, — це хрестоматійний приклад непрофесійності, некомпетентності... Бо те, що зробила українська держава з українським книгарством шість років тому, тобто в 1996 році, коли у нас податок становив 28 % і був найвищим у Європі, можна назвати геноцидом. Згадаймо, що Росія саме в цей час ухвалила свій федеральний закон про скасування державного оподаткування книжкової продукції, і вже тоді було абсолютно ясно і спеціалісти застерігали, що відбудеться при прозорості кордонів і відсутності мовного бар’єру. Тобто, що ми елементарно станемо колонією. Нас колонізує російський ринок. Сьогодні ми вже бачимо, що російський ринок за ці шість років справді піднявся, грандіозно вибував на цих пільгових умовах, виплеканий своєю рідною державою. І розбувся настільки, що вже не йдеться ні про яку конкуренцію. Мова йде лише про те, щоб вижити. Тобто, вони нас колонізували, за підрахунками спеціалістів, на 90 %. І хто ж нам винен? Крім власного жлобства і власної дурості?..

— За таких умов, чи може український письменник все-таки видатись?

— Видатися при тому всьому можна. В Україні оцей стихійний, нещасний, придушений, закріплений на оцих 10 % ринок — він функці-

онує. Він — піратський. Він — невпорядкований, але він — є.

— Що ж необхідно, щоб вижити?

— Єдине, що потрібно літераторам від держави — це закон! Ні дотацій, ні премій, ні державної цензури, а — закон! Те правове поле, в якому мав би рости і розвиватися національний книжковий ринок. А він передбачає і систему книговидавництва; дистрибутивну мережу; розгалужену систему ярмарків, обмінів інформацією. Тільки за цих умов з’являться і літературні журнали, і видання. І процес піде. Той процес, на якому далі виростуть інституції спонсорські, меценатські. Але у нас допоки немає взагалі ніяких законів з цього приводу.

— Тоді як Ви розцінюєте намагання уряду змінити ситуацію саме з оподаткуванням?

— Нинішні спроби якось “полакувати” українське законодавство — це паліативи. І всі вони схожі на ситуацію, у якій замикають стайню, коли коней уже вкрадено. Бо ми спершу дали коні вкрасти, тобто ми віддали свій ринок без бою. Що схоже на до болю знайоме: “Все бери, тільки мене лиши...” Після того, як виявилось, що у нас за книжки мільйони доларів ідуть до Росії, а держава втрачає ці шалені бюджетні кошти, ми раптом побачили в своєму оці колоду... Це дуже болюча тема і справді бракує іноді слів, щоб висловити все.

— Чи могли б Ви на прикладі книгарства узагальнити ситуацію в галузі культури?

— На прикладі українського книгарства, всю, м’яко кажучи, некомпетентність, неспроможність української держави в галузі культурної політики видно, як на долоні. Тому що книговидавництва — це економіка. І це дуже прибуткова її галузь. У світі книговидавництво по прибутках на III-IV місці після порнографії і гральних закладів. Ким треба бути, щоб так повністю “здати” цю галузь, навіть не кліпнувши оком, навіть не замислившись над її по-

трібністю?.. Не треба говорити прекраснотушних слів, не треба патріотично бити себе у вишивані груди — треба просто елементарно піти до голови по розум, порахувати і подивитися, що ж діється?..

— Чому, на Ваш погляд, досі цього не зробили державні мужі?

— Ми живемо одним днем, ми мислимо одним днем. Стратегії планування на майбутнє, стратегії елементарного конструювання і побудови чогось немає й близько. Все говорить про те, що ми, на жаль, не здатні не тільки боронити себе, а й свою, врешті-решт, кишеню. Я не кажу вже інтелект, культуру, дух... Ну, добре, не знаючі ці люди, що таке інтелект, культура і дух! Але, принаймні, свою кишеню боронити мали би...

Розмову веде
Марія ВИШНЕВСЬКА

ПОВЕРНЕННЯ

24 травня минуло 120 років з дня народження видатного українського композитора, диригента, педагога, священика, громадського та державного діяча Кирила Григоровича Стеценка.

Кирило Стеценко в українській культурі — постать знакова і трагічна. Він був сином свого народу і заручником свого часу, що наклало свій відбиток на всю його долю. У листі до І. Мар’яненка він писав: “Життя тягне в один бік мене, а душа моя прямує до свого. І в цій трагедії мого життя і діяльності, що вони не давали мені того оточення і атмосфери, котра потрібна і для якої існую я на світі”. І все ж, навіть за таких умов, він зумів під-

няти українську музику, і народну, і духовну, на такий рівень, що і нині дивуєшся, наскільки сучасно звучать його твори.

Більшість із них лише зараз відкриваються слухачам. І лише зараз з’являється можливість посправжньому оцінити і їхню глибину та неповторність, і по-новому переосмислити подвижницьку місію Стеценка.

Цього року, вперше за 80 років після смерті композитора, на державному рівні відзначається його ювілей. Протягом місяця кияни та гості столиці стали свідками 5-ти прем’єр творів, які раніше не виконувалися в оригінальному варіанті. Твори різнопланові, але по-своєму неповторні: канонічне виконання хором “Фрески Києва” у відродженому Михайлівському Золотоверхому Соборі, де колись починав свій шлях Кирило Стеценко, трьох шедеврів української духовної музики — “Панахиди”, “Всеношної” та “Літургії Іоана Златоустого”; моноопера за драмою Лесі Українки “Іфігенія в Тавриді” в авторському інструментуванні та фольклорне дійство “Великдень” — данина пам’яті самого композитора та символ незнищенності народного духу. В програмі фестивалю, який отримав назву “Стеценків Великдень”, були і прекрасні романси Стеценка на слова Лесі Українки, Т. Шевченка, О. Олеса, І. Франка, В. Самійленка, які відкрили іще одну грань таланту композитора: проникливий ліризм та дивовижне уміння передати найтонші порухи людської душі.

З самого початку організатори

фестивалю трохи сумнівалися у можливості здійснити усі задуми (надто багато хотілося охопити одразу), однак поки що все вдалося. Таке враження, що сам Кирило Григорович, як і колись, незримо допомагає усім. Більше того, по ходу фестивалю виникали усе нові і нові пропозиції: в суботу, 1 червня, у Володимирському соборі за ініціативи хорової капели “Почайна” Києво-Могилянської Академії та її керівника О. Жигуна, Стеценка “Літургія Іоана Златоустого” знову вознесеться під склепіння храму, кличучи туди і наші душі.

“Звичайно, особистість Кирила Стеценка в нашій культурі непересічна, і я надзвичайно радий, що нам вдалося зробити перші кроки до повернення людям справжнього Стеценка”, — поділився враженнями онук композитора, голова Міжнародного фонду його імені. — “Ці прем’єри ще раз показали, що Стеценко — це мислитель європейського рівня, і нам дуже хочеться, щоб його змогли оцінити не тільки у нас, але і за кордоном. Усі концерти були записані СП “Комора”, і ми, по завершенні фестивалю, плануємо випустити компакт з музикою Стеценка. Інтерес до них уже є, і з-за кордону також.

Цей фестиваль став можливим і завдяки гармонійному поєднанню інтересів трьох секторів. Державного — це Міністерство культури, Спілка композиторів України, центру музичної інформації, які підтримали ідею проведення такого фестивалю, громадських організацій — Всеукраїнського товариства “Просвіта”, нашого фонду імені К. Стеценка та церков —

ПОДІЯ

УАПЦ та УПЦ КП. Причому, Святійший Патріарх Філарет особисто дав благословення на усі фестивальні заходи і підтримував проведення репетицій. І третій сектор, бізнесовий, який на фестивалі презентують торгові марки “Корона” та “Мілка” і фірма звукозапису “Комора”. І інтерес у всіх був один — відродження в Україні справжньої, високодуховної української культури. Це те, про що мріяв Кирило Стеценко, і що він лишив нам у спадок разом зі своїми творами”, — сказав Кирило Стеценко-онук.

Заклучним акордом фестивалю стане урочистий концерт пам’яті Стеценка, який відбудеться 4 червня в Національній опері. А далі у планах Міжнародного Фонду ім. К. Стеценка — пройтися шляхами Стеценка в рамках фестивалю “Серце України”, презентувати його музику в обласних центрах, а в перспективі — і за кордоном, випуск щонайменше 4 компакт-дисків із концертними записами музики Кирила Григоровича. Стеценко повертається, і хочеться сподіватися, що тепер — назавжди.

Наталка ПОЗНЯК

СИЛУЕТИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ (творчість Сави Божка)

Сава Божко — це письменник із суто українською художньою ментальністю: його цікавили національна культура, фольклор, колорит народного побуту, характер родинних і сімейних стосунків, доля й світовідчуття народу, проблеми села й міста, зростання самосвідомості нації, життя й розвиток регіонів, історичний та сучасний колорит степів, степової України, визвольний рух та його ватажки, складність і протиріччя національного духу, колізії української історії, сучасні мистецькі (літературні, театральні) тенденції.

Сава Захарович Божко народився за старим стилем 11 квітня, за новим — 24 квітня 1901 року на Донеччині на хуторі Крутоярівці (зараз це — село Межівського району Дніпропетровської області) у сім'ї селянина. Навчався: спочатку

цюючи у вузі, він "протягував націоналістичні ухили, боротьбу з Хвиловим розцінював як боротьбу за наркомівське місце". За прояв націоналістичного ухилу Божка виключили з партії, членом якої він був з 1920 року.

25 червня 1938 року органами НКВС було зроблено висновок, що письменник є "одним з активних

"В степах" — це унікальний в українській літературі твір, у якому знайдено й розгорнуто особливу концепцію бачення української дійсності, що й нині надає йому рис самобутнього, яскравого й актуального явища в національній художній культурі.

Роман Сави Божка ще у період своєї публікації став резонансною літературною подією, був поміченим у всеукраїнській пресі чималою низкою загалом досить прихильних рецензій. А. Ковтуненко відзначає, що їх було близько двадцяти й що вони з'явилися у таких помітних виданнях, як "Літературна газета", часописи "Червоний шлях", "Життя й революція", "Молодняк" тощо.

"В степах" — це роман про соціальні й психологічні реформи, про форсований, надзвичайно динамічний період у розвитку суспільства в Україні на межі XIX–XX століть; це роман про усталене й нове життя, про особистісну й громадську психологію під час реформувань, про конфлікти й зіткнення, інколи дуже гострі, болючі, що неминуче стаються у процесі великої реформації, про той період у житті суспільства, народу, нації, коли все навколо підлягає змінам і замінам.

У творі змальовано чабанське життя, його традиції та специфіку, зображено українське село за часів панщини та у пореформений період, розвиток шахтарської справи, урбанізації, революційного процесу, виділено різні характери, психології, долі.

"В степах" — твір епопейного ґатунку. Одна з характерних його ознак — поліперсонажність. Дійові особи Сави Божка є експресивними, рельєфними, імпульсивними натурами, які виразно передають вагому сутність національного характеру.

У романі, як зазначалося, дві частини — "Чабанський вік" та "Сполохи". Проте концептуально й проблемно не вони розділяють твір, а шостий розділ "Чабанського віку", наприкінці якого у дію вводиться образ молодого німця Генріха Наймана, який приїжджає до Зачепилівки для проведення господарських перетворень і з яким пов'язано розв'язку мотиву духовно-соціальних реформ.

Поява Генріха Наймана є тим рубіконом, що розділяє два світи у романі "В степах". Перший світ — одвічно природний, селянський, традиційно плінний, розмірено безсюжетний, це світ Зачепилівки та її споконвічного існування. Другий — це світ ділової напруги, змін і новацій, економічних та соціально-духовних перетворень, зовнішніх та внутрішніх реформ. Перший світ — статичний і незмінний, другий — динамічний і непередбачуваний.

З цього розділу суттєво змінюється колорит і тональність роману "В степах". Натомість ліричних інтонацій, відступів, сюжетів уводяться цифри, економічні показники, факти виробничої дійсності, масштабні міркування економічного ґатунку. Змінюється й масштаб мислення. У мові персонажів з'являються нові географічні й мислительні категорії,

ритм стає напруженішим, це раціональний і прагматичний господар. Він відзначається неабиякою енергійністю, дієвістю, наполегливістю, сам постійно працює й підтримує вправну роботу інших.

Молодий німець дивиться на Україну як на перспективний і дуже багатий край, але: "Мені здається, що ваші поміщики просто не вміють господарювати", — узагальнює він власні спостереження щодо української дійсності Івану Петровичу Рудану. Розвиваючи свою тезу, Генріх Найман з відчутним сарказмом говорить про українських господарів своєму братові, Густавові, так: "Вони не вміють використовувати навіть того, що в них є".

Важливим моментом у другій частині роману є така деталь, як наростання у Генріха Наймана розчарування навколишньою дійсністю: "Все розкладається... Все грабується, пане Зільберовський... Уся ця проклята азійська держава росла на грабунках. Грабують всі".

Він усе глибше починає усвідомлювати нездійсненність своїх планів на поступове окультурення української реальності. З'являються нові пріоритети в його свідомості: він прагне жити за тими жорсткими канонами, що навколо панують.

Генріх Найман, як і Сапрон Джермеля, — концептуальні персонажі роману "В степах". Це не лише антиподи, але й символи різних духовно-психологічних тенденцій, епох.

Історія писалася живцем...

Сапрон Джермеля — це символ одвічного чабанського й селянського життя, степового буття, де все є розміреним, заздалегідь визначеним, внутрішньо статичним. Генріх Найман уособлює собою невпинність і неминучість радикальних змін у людському житті, способі мислення, це образ невпинного реформатора. У романі "В степах" змальовано, як проходить час Сапрона Джермелі й настає доба Генріха Наймана.

У своєму романі С. Божко змалював кінець "чабанського віку", його останні десятиліття, роки й дні, перехід України від "чабанського віку" до підприємницької доби.

У романі виділяється такий важ-

ливий аспект, як українці та Україна в контексті європейської ментальності. Україна у зображенні С. Божка постає як ментальність романтиків, як реальність з виразними романтичними доміантантами (навіть у своїх концентровано негативних виявах). Європейці, насамперед Генріх та Густав Наймани, — суцільні прагматики, люди раціональної психології.

У романі є ще один важливий образ, на розвитку якого й побудована, власне, романна дія. Це — степ. Розвиваючи цю тезу, варто її уточнити: у романі дві узагальнені дійові особи — степова природа й людина.

Протягом усієї романної дії С. Божко розглядає проблеми "природи й вічності", "степова природа й цивілізація", "роль людини у житті степу".

Природа у романі "В степах" — цілісна та велична, людина — складна та непередбачувана. Природне у творі є віковичним, людське — мінливим. Природа у С. Божка — це органік матерії та духу, сенс єдності живого й неживого, людина у письменника — носій і творець історичних векторів цивілізації, ускладненої та суперечливої свідомості. Природа у творі — це завершеність краси, людина — частка природи, що прагне (на рівні підсвідомості, поривань, різноманітних перетворень) рухатися до цієї завершеності в красі.

Романіст синтезує категорії природи й людини в ще одній важливій проблемі — "природа людини" й показує, що вона (природа людини) значно драматичніша за навколишню степову дійсність.

Сава Божко часто змальовує степ — у розгорнутих пейзажах, картинах, історичних екскурсах — це незамінна константа його світорозуміння.

"В степах" містить чимало вставних історій. Вони є ретроспекціями (цілком сучасна риса романної композиції) й посилюють поліфонічне

звучання життєвої стихії на просторах українського степу, зображеної в романі.

Роман "В степах" обґрунтовано можна характеризувати як епічну розповідь у зчеплених життєвих історій, або як епопею панорами життєвих мікросюжетів і перипетій. Це роман векторів соціокультурної та духовно-психологічної історії, що розгорталася в степах сходу та півдня України.

С. Божко — помітний письменник в українській літературі XX століття, зі своєю концептуально-проблемною та інтонаційно-стильовою "нішею". Він був з тієї когорт митців, завдяки яким визрівало й формувалося явище, що його було визначено "національним художнім Відродженням".

Твори й творчість Сави Божка відзначаються культурною багатогранністю. У них сфокусовано ментальність української історії, поетику національної свідомості, епічність реформенної доби.

● **Ярослав ГОЛОБОРОДЬКО**, завідувач кафедри української літератури Херсонського державного педагогічного університету, завідувач кафедри українознавства Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, доктор філологічних наук, професор

У шпиталі. 1929 р.

в сільській школі, згодом у Павлоградській учительській семінарії, а 1923 року, вже будучи автором кількох книжок, закінчив у Харкові Комуністичний університет ім. Артема.

Писати він розпочав у межах 1917 року. Значною мірою це сталося під впливом поширення національного руху та національних ідей в Україні. 1921 року публікує вірш "Плуг і молот".

Наступного, 1922-го року С. Божко випускає одразу три невеличкі історико-публіцистичні книжки — "Козаччина", "Хмельниччина" й "Гетьманщина".

1925 року письменник публікує свою нову художню роботу — історичну повість "Над колицкою Запоріжжя".

У 1927 році виходить друком книжка "Чабанський вік" — перша частина майбутнього роману "В степах".

1928 – 1929-й роки — друкуються "Сполохи", що незабаром стають другою частиною роману "В степах". Протягом цих же років фрагменти роману "В степах" з'являються в часописах "Службовець", "Селянка України", "Всесвіт", а також у "Літературній газеті".

Апогеєм творчої діяльності С. Божка став 1930 рік, коли окремим виданням вийшов роман "В степах" та побачила світ історико-публіцистична повість "Українська Шампань".

На межі 20 – 30-х років XX століття для Сави Божка настали важкі часи.

Під час мешкання письменника у Харкові на нього почали здійснювати тиск, внаслідок якого 1932 року він залишив столицю й переїхав до Херсона.

Трагічні події розпочалися для Сави Божка з 1935 року. У збірці історико-документальних нарисів та матеріалів "З порога смерті" (1991) повідомляється, що "бюро Херсонського міського партії 14 листопада 1935 р. розглянуло його персональну справу й виявило, що, пра-

учасників антирадянської націоналістичної організації, за завданням якої веде підривну контрреволюційну роботу". У книжці "З порога смерті" зазначається: "Після трусу на квартирі 27 червня 1938 р. Божка заарештували".

Слідство (у фіктивній справі) тривало дуже довго — понад 10 місяців. Строк утримання письменника продовжували вісім разів. На першому ж допиті він визнав себе винним. Проте на судовому процесі, що відбувся 29–30 травня 1939 року (варто зауважити: судили швидко, поспішали), С. Божко відмовився од своїх показань: "До мене слідчий застосовував методи фізичного впливу, і я змушений був давати вигадані показання. Тепер, на суді, від даних мною показань відмовляюся".

Особливою нарадою при НКВС СРСР Саву Божка було засуджено на 5 років ув'язнення у виправно-трудовому таборі. Покарання письменник відбував у м. Ухті до 1942 року.

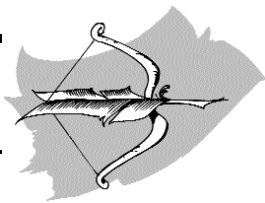
Під час війни він добровільно став рядовим і проходив військову службу в дивізійній та фронтовій газеті. Після війни певний час письменник працював у херсонській обласній газеті "Наддніпрянська правда".

Помер С. Божко у 46 років. Це трапилося 27 квітня 1947 року. Поховано його на "малій батьківщині", у селі Крутоярівці.

Лише через тринадцять років, 24 серпня 1960 року, рішенням Президії Херсонського обласного суду вироку Особливої наради при НКВС СРСР було скасовано, а справу письменника припинено з однозначним формулюванням: "за відсутністю складу злочину".

Саву Божка без перебільшення можна назвати потужною величиною в українському літературному русі 20-х років XX століття.

Центральним у його різноаспектній творчості став роман "У степах", тому що С. Божко й писав роман як, можливо, головний або, принаймні, етапний для себе твір.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ЧИ НАЦІОНАЛЬНЕ ПЕРЕРОДЖЕННЯ?

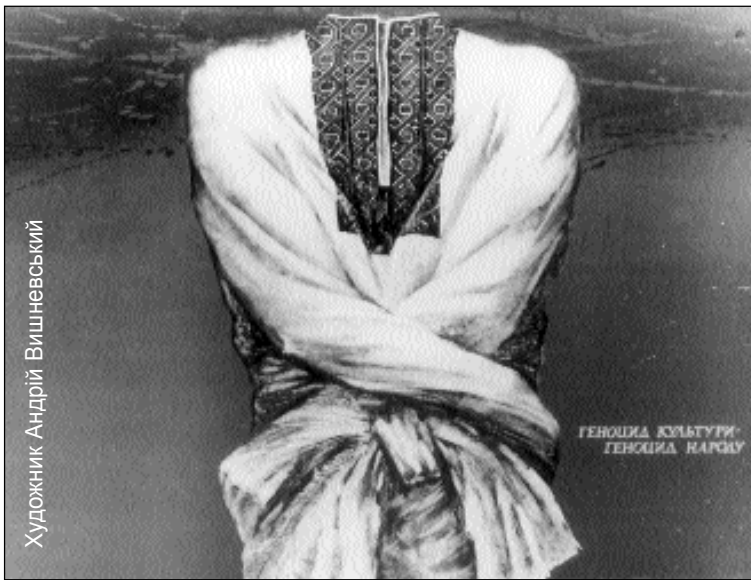
Закінчення. Початок на с. 5

єдиної мови, в переважній більшості міст сходу, півдня та, як це не прикро, в столиці. Столиця України залишається в цілому російськомовною. Її молодь українською мовою не користується. У Києві важко знайти молоду маму, яка розмовляла б зі своїм дитям українською мовою. Київська влада на чолі з її міським головою переймається більше зовнішніми та парадними атрибутами українізації столиці. За часів правління Олександра Омельченка у столиці не перейменовано жодної вулиці, а редакція газети "Українське слово" досі розташована на вулиці Січневого повстання, яке, як відомо, нищило українську незалежність. Ця вулиця є продовженням вулиці Михайла Грушевського, що наче в дзеркалі відбиває справжній характер столичної влади. Якби вона дбала про українське обличчя столиці, то тисячі її кондукторів вже давно обслуговували б пасажирів українською, а не квазіросійською мовою. Якби у міського голови боліло серце за те, якою буде столиця України в майбутньому, він знайшов би ключ до ректорів та викладачів більшості столичних університетів, де й досі питанням упровадження української мови ніхто не переймається. Особливою мірою хвилює позиція Університету цивільної авіації та КПІ. Вони залишаються могутнім форпостом перетворення української молоді в "українську молодь". Новий ректор авіаційного університету В. Бабак, замість впровадження державної мови у навчальний процес, займає пошуками обґрунтування, чому цього не слід робити. Пілотна справа, мовляв, справа міжнародна.

Насправді В. Бабак злякався яничариків і "Русской общины", що активно діє в його університеті.

ЧИ СТАНЕТЬСЯ?

Проведене рік тому "Просвітою" опитування викладачів і студентів КПІ показало, що за десять років жодному з викладачів жоден декан і жоден керівник кафедри у жоден спосіб не нагадав, що викладання в українському університеті бажано здійснювати українською мовою. Українською в КПІ викладають лише члени "Просвіти", рухівці, кунівці та інші національно свідомі викладачі, а на деяких факультетах українською не викладає ніхто. Відсоток викладання державною мовою на старших курсах просто дивує. Він становить 4% — 6%. Просвітяни пройшли всіма гуртожитками КПІ і не зустріли там жодного українського слова ні в письмовому, ні в усному вигляді. Таким є наслідок страху перед "загостренням проблеми". Щоправда, останні події в КПІ та прийняті його керівниками рішення вселяють певні надії на те, що вони зрозуміли, що бути українцем не означає носити українське прізвище та вміти говорити українською мовою на вчених радах, а означає бачити себе членом української нації і відчувати свою відповідальність за збереження її як нації. Якщо ректор КПІ Михайло Згуровський справді наважиться втілювати в життя проголошені ним наміри, то це свідчитиме, що Україна ще має шанс на повернення на шлях національного відродження. Якщо українська інтелігенція, насамперед та, що працює у владі, в освіті і науці, активно підтримає українську мову і культуру, закличе свій народ до відродження національних цінностей і

традицій, вона буде спроможною припинити трансформацію **українців в українців** та попередити розкол нації на дві частини, і, ймовірно, розкол держави. Адже хто дасть гарантію, що після якого-небудь нав'язаного нам референдуму про державність російської мови чи про приєднання до російсько-білоруського союзу всі українці легко погодяться з перспективою втрати державної незалежності?

Шанс на припинення виродження українства, яке за потурання вищої влади досі триває на більшій частині території України, ще є. Адже в Україні немає людей, які б зовсім не володіли українською мовою: всі добре розуміють її під час читання та слухання. В Україні мало людей, які принципово заперечували б потребу знати українську мову. Шанс національного відродження

пов'язаний нині лише з однією умовою: приходом до влади справді українських національних політиків, справді українського президента. Нинішній Президент, проживши все своє життя в російськомовному середовищі, будучи і нині в полоні російськомовного оточення і російської дружини, не спромігся піднятися до рівня лідера **національно-го**. Він жодного разу на став на захист української національної ідеї, а плентався у хвості постколониального воза, який везе в Україну лише непотрібний українцям російський товар. А міг стати! **Українець** так і не виріс до українця, хоча висока історична місія наполегливо його до цього штовхала.

Схоже, що нова Верховна Рада відрізняється од усіх попередніх меншою кількістю **українців**. Наполовину зменшилася цього разу ко-

муністична фракція, яка ставить за мету впровадження державності російської мови, що остаточно і назавжди розкололо б Україну на дві України: "Украину" та "Україну". Здається, що загроза втілення в життя планів комуністів відступила. Етап народження нового етнічного утворення можна попередити своєчасними абортивними заходами. Вони такі прості і зрозумілі. Варто лише навчити українців, що живуть в незалежній Україні, української мови та змусити державних службовців та університетських викладачів поважати мовне законодавство. Але тільки практика і час покажуть, якою мірою нова Верховна Рада здатна працювати саме на українську національну справу. Пробним каменем для новообраних депутатів стане їхнє ставлення до затвердження тексту Державного Гімну України. Його прийняття могло б стати фактичним початком ери українського відродження і сигналом до його розвитку. Та чи станеться?

21 січня 2003 р. міне 25 років, як український патріот з м. Калуша Олекса Гірник спалив себе біля могили Т. Шевченка, протестуючи проти політики зросійщення українства. Що сказав би і зробив О. Гірник сьогодні, побачивши, що зросійщення його нації триває вже в незалежній Україні? Що сказав би він Л. Кучмі, В. Бабаку та іншим великим начальникам з українськими прізвищами?

● **Юрій ГНАТКЕВИЧ**, голова Київської "Просвіти"

Р. С. Щойно син Ол. Гірника Євген став депутатом Верховної Ради, членом фракції "Наша Україна".

МОВА ЄДИНА

студії Кіровоградського обласного дитячо-юнацького центру) десять років тому, так він і досі їде. Ну, й нехай... Таке у нас життя?..

Але ж ніхто не прийде і не змінить його, якщо ми й далі консервуватимемо, знову й знову механічно відтворюватимемо нинішній стан у сфері духовного розвитку дітей і молоді. Якщо так триватиме і далі, не з'являться керівники, що розумітимуть: праця людей, які несуть духовні скарги нації, людства наступним поколінням, має оплачуватися достойно. І українська мова тут до того, що лише в національній державі подібні речі вирішуються цивілізовано, без утисків кого б не було. Специфіка українського стану речей полягає у тому, що зверху нам ніхто (принаймні поки що) нічого не мінятиме, а якщо ми хочемо, щоб нас поважали, мусимо ситуацію змінювати низу, створювати відповідну суспільну атмосферу, громадську думку.

Нещодавно побувала в одній із музичних шкіл Кіровограда на вечорі романсу. Зрозуміло, російського. Гарні тексти, зворушливий, артистичний спів. Деякі з тих романсів є у підручнику з музичної літератури, яким користуються в старших класах музичної школи. Я й досі його зберігаю. Очевидно, ті, хто готував цей вечір, тримали той підручник в руках, відкривали з його сторінок чарівний світ російської класики. А хто ж навчить наших дітей відчувати серцем українську музику, хто відкриє для них, що наші композитори, виконавці не менш талановиті, а народні пісні — геніальні? Такої традиції в системі музичної освіти нашої області, зокрема, немає. А без неї нічого сподіватися на достатній для нормального державотворення рівень української національної свідомості майбутніх еліт, бо музика — одне з джерел, через яке високе пізнається серцем.

● **Світлана ОРЕЛ**, м. Кіровоград

Людина може любити тільки те, що пережила серцем. Те, що близьке й дороге, те, що хвилює й підносить душу. У формуванні особистості, мотивації поведінки дорослої людини, як твердять психологи, домінуючу роль відіграють не знання, а емоційні переживання. У момент, коли юна душа осягає культуру, прилучається до неї, вдосконалюється її людська сутність. Цей момент дуже важливий і дорогий для особистості, він визначає її основні духовні цінності, ніби прилучає окрему душу до загальноцивілізаційного процесу. І те, яка мова супроводжувала це введення до храму, визначатиме національну культурну приналежність особи на довгі роки, а то й до кінця життя. І в цьому теж ключ до розуміння того, чому українська мова, українська свідомість не можуть досі зайняти належне їм місце — покоління за поколінням вводились у храм культури і духовності російською мовою, і нинішнє розуміння необхідності широкого функціонування української залишається продуктом розуму, а не емоційного переживання, бо у масовій суспільній свідомості, особливо у центрі та на Сході, дуже епізодично і пунктирно зафіксоване таке культурне явище як Україна.

У перші роки функціонування національної держави увага громадськості, державних органів, які впроваджували Закон про мови, була привернута в основному до шкіл. Здавалося б, поставленої мети досягнуто — у більшості регіонів, зокрема на Кіровоградщині, кількість шкіл з українською мовою викладання відповідає національному складу населення. Це, справді, колосальний крок уперед. Але українська мова навіть в українських школах, зокрема міських, досі залишається і для учнів, і для вчителів мовою офіційною, вживаною лише на уроках.

Причин багато. І цілком об'єктивних. (Одну з них, дещо несподівану, але, мабуть, для молоді цілком вмотивовану, називає переможець кон-

курсу "Чи бути Кіровоградом україномовним містом?", що його проводив наприкінці минулого року Ленінський райвиконком, Максим Усков: "З російською мовою нас також пов'язує протест проти сучасності з її економічною скрутою. Отож, як це можна — говорити мовою, якою пишуться постанови, що добувають Україну?")

І все ж ключовою причиною, як на мене, такого стану є те, що процес уведення в храм емоційних, культур-

школу і де не було жодного російського класу, не те що школи, музична освіта давалася виключно мовою сусідньої держави. І у всій програмі навіть натяку не було на якусь особливу українську музичну культуру. Хором керував у нас Віталій Петрович Багмет, чорнявий красень з виразними карими очима українця-степовика і чудовим чистим тенором. Досі пам'ятаю одну з пісень, яку співав наш хор:

*Ой, понад Волгою
леса зеленеют,
вешние ветры
над Волгою веют.
Вей, ветерок, песню неси.
Пусть ее слышат
все на Руси.*

Сьогодні моя донька на хорових заняттях музичної школи співає інше:

*Дело было в Каролине,
ехал мистер на машине.
На машине марки "Форд"
ехал старый мистер Норд.*

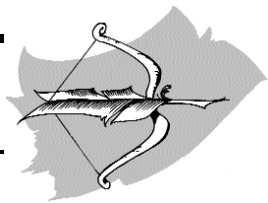
Або:

*Рано-утром, вечером,
поздно на рассвете
Свекла ехала верхом
в парусной карете.
А за ней, едва дыша,
тихо, аккуратно
Два кирпичных беляша
топали обратно.*

Можливо, я чогось не розумію,

і цей римований набір абсурдів — весела дитяча пісенька. Але ж хороший спів здавна в Україні був тим, що підносило душу, хвилювало, зворушувало. Є в репертуарі шкільного хору й такі пісні, але вони теж всуціль російськомовні. Ми й далі підносимо душі своїх дітей до високих мистецьких начал чужою мовою. За півроку єдиний україномовний текст — щедрівка, вивчена напередодні новорічних свят. Таке становище ще

У серпні минулого року Україна урочисто відзначила десятиріччя своєї Незалежності, проголошеної Верховною Радою 1-ого скликання. Щойно ми всі були свідками урочистого відкриття першої сесії Верховної Ради вже 4-ого скликання. Час минає.... Є урочистості, є держава, є парламент, є його провідні фракції “Єдина Україна” та “Наша Україна”, але України немає. Вона ніби й є, але ж єдиною, нашою та українською назвати її неможливо.

КРАВЧУК — НЕ ҐАРИБАЛЬДІ, А КУЧМА — НЕ КРАВЧУК
Усі народи, яким вдавалося вирватися з лап імперських націй і вибороти національну незалежність, розумом і активністю своєї національної еліти брали чіткий і твердий курс на національне відродження та побудову національної держави, що визначало і наповнювало національну ідею, згуртовувало і зміцнювало націю. Тут закономірно спостерігався взаємовплив. Визволення нації з-під панування іншої нації спонукало до побудови національної держави, а її будівництво сприяло ідентифікації нації, окресленню її етнічної самобутності. Процес національного відродження завжди виступав могутнім каталізатором внутрішньої злагоди і економічного поступу. Так було в наших сусідів поляків у часи польського відродження, так було з французами. Так було з італійцями, коли пролунали знамениті слова Ґарібальді: “*Ми зробили Італію. Тепер треба зробити італійців*”.

До національного відродження мав би закликати українців у вересні 1991 р. Леонід Кравчук, сказавши: “Ми зробили Україну. Тепер треба зробити українців.” Але він — не Ґарібальді. Він ні до чого не кликав, бо боявся совдепівських інтернаціоналістів, та й сам, як тепер з’ясувалося, ролі національного відродження у побудові української держави не розумів. А вже невдовзі сили, що з переляку побачили у Л. Кравчукові “націоналіста”, усунули його від влади. І саме лозунги зближення з Росією та надання в Україні державного статусу російській мові були найважливішими чинниками перемоги Л. Кучми. Саме зі всердь зросійщеної Донеччини довго чекали підсумків голосування, які перекреслили надії українських патріотів на те, що незалежна Україна піде шляхом побудови української національної держави. Перед українським відродженням поставила шлагбаум інавгураційна промова обраного Донбасом нового Президента з його обцяною проголосити російську мову другою державною. Йому не вдалося виконати своєї обцянки, бо Україна — не Білорусь, але для нашого денационалізованого начальства цього сигналу було досить.

Україна вже в новітній історії має досвід кампанії національного відродження. Її організувала комуністична влада після утворення СРСР. Але кампанія виявилася пасткою. За допомогою офіційного курсу на українізацію, який під керівництвом завжди дисциплінованих більшовиків протікав успішно, були виявлені усі національно свідомі українці. Відродження було розстріляне, а головний відродженець Скрипник сам пустив собі кулю в серце.

Усі три скликання Верховної Ради незалежної України, усі її вісім урядів та обидва президенти не проголошували офіційного курсу на національне відродження і навіть слів таких ніколи не вживали. Верховна Рада ледве вимутила 10-у Статтю Конституції і цим обмежила. Вісім урядів і їхні прем’єри переймалися більше економікою. Ві-

це-прем’єри, що відповідали за гуманітарний напрямок, підбиралися з людей, що українською говорити вміли, але серце за неї у них не боліло. З поведінки Миколи Жулинського, який очолював урядовий гуманітарний напрямок двічі, і який був єдиним з віце-прем’єрів, хто вважається націонал-демократом, було видно, що його дуже налякали яничари та окрики з Москви. Для національної справи йому, власне, нічого надто серйозного зробити так і не вдалося. Ситуація вже на одинадцятому році незалежності переконує, що Україна, на відміну від інших європейських держав, будується не як держава національна, тобто держава українського народу, а як держава “народу України”. Нездарма згаданий термін постійно фігурує не лише у промовах комуністів, а навіть у офіційних документах та посланнях Президента. І не дивно, що боротися за все українське в Україні нині не легше, ніж це було за комуністичної влади.

Як могло таке статися? Як пояснити те, що навіть у київських університетах переважна більшість викладачів з українськими прізвищами вперто не бажають викладати українською? Можна і варто звинувачувати в цьому нашу владу. Але мусять існу-

вати об’єктивні підстави для такої її поведінки. Мусять бути причини того, чому ж саме “неукраїнська, не національно-патріотична” влада править в Україні. Зрештою, президенти і депутати не прилітають в Україну з небес. Їх обирають на виборах люди. Одні з них голосують за українських національних патріотів, а інші голосують за тих, хто з презирством обзиває їх “бандерівцями”. Ми зіткнулися в Україні з ситуацією, яка є характерною для багатьох національно-визвольних революцій. Вона виглядає так: Україна вийшла зі складу Росії, але Росія не вийшла з України. Вона залишила тут не лише свій військовий флот, Росія залишила нам колоніальні метастази. В Україні досі панує російська церква, десятки тисяч священників якої не хочуть молитися за Україну, а пропагують ідею відродження російської імперії. Росія у часи багатовікового панування вкоренила в Україні свою мову, яка перетворила значну частину українців в “рускоязычное население” з постколоніальним мисленням. Соціологічні дослідження стабільно засвідчують, що третина громадян України хоче, щоб Україна знову приєдналася до Росії, бо їм здається, що там життя буде кращим. Важко будувати українську національну державу, коли третина громадян держави хоче знову здати її Москві.

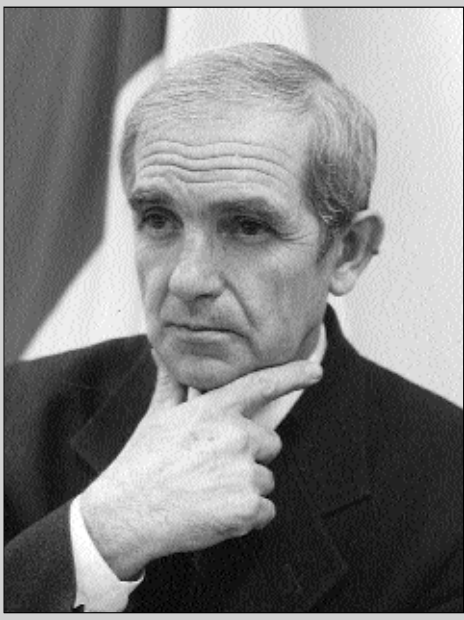
Юрій ГНАТКЕВИЧ НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ ЧИ НАЦІОНАЛЬНЕ ПЕРЕРОДЖЕННЯ? РОЗДУМИ НАПЕРЕДОДНІ 25-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ ЗАГИБЕЛІ ОЛЕКСИ ГІРНИКА

Останнім часом особливо розперезалися ті, кого заведено звати яничарами. Яничари народили українські батьки, але вони проявляють завзяту наполегливість, воюючи проти української мови. Останнім кроком яничарів є заснування

ВЛАДА ТА «КРОЛІК»
НЕ ХОЧУТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО
ВІДРОДЖЕННЯ?

Чому українці не хочуть горнутися до свого національного, українського, а часто навіть затято борються з ним? Відповідь тут очевидна. Значна частина української нації внаслідок її тривалого перебування у складі царської Росії асимілювалася, стала національно-безхребетною, втратила чітку національну ідентичність. Національна політика шовіністів і більшовиків, їхнє вікове намагання зросійщити українство завершилися тим, що більша частина міського українського населення на тій території України, яка незмінно перебувала під Росією (схід, південь та столиця), втратила свої чіткі національно-етнічні ознаки, тобто національно виродилася. Такі українці вже перестали бути ук-

Зі згаданого визначення випливає, що “українці” відповідають більшості з перерахованих критеріїв. **Українці** в основному зосереджені на певній географічно поєднаній території (на сході й півдні держави). Вони демонструють більший потяг до Росії, ніж до Європи. Голосуючи за лівих, значна їх частина виявляє схильність до общинного, а не приватновласницького господарювання. Потяг до останнього є характерним для “західняків”. **Українці** в цілому є мало релігійними. Вони практично повністю відчужилися від національних звичаїв. Нарешті, **українці** мають свою мову, яку вони вважають російською. Насправді мова переважної більшості **українцев** своїми лексичними і фонологічними параметрами помітно відрізняється од справжньої російської мови. **Українці** вже навіть мають свої митці. Яскравим зразком тут є добре відомі “кроліки” та Верка Сердючка, які українську мову вживають лише тоді, коли хочуть поглузувати з українців. Існування **українцев** як окремої етнічної групи підтверджується суб’єктивними спостереженнями. Хіба, наприклад, можна вважати українцями людей, котрі, знаючи, яка смертельна загроза нависла над

їні. Там усунули графу “*національність*” з паспорта. Там постійно свідомо замінюють термін “український народ” терміном “народ України”. Там досі відмовляються од затвердження тексту національного гімну як гімну державного. Там вперто не хочуть створити умови для розвитку українського книговидання та створюють законодавчі умови для засилення російського слова в українському інформаційному просторі, добре знаючи, що в Україні лише кожна двадцята книжка є українською і кожна четверта за тиражністю газета видається державною мовою.

Зараз утворилася ситуація замкненого кола. Національне відродження не може пробити собі шлях без офіційного і рішучого курсу на нього з боку Президента та парламенту, тобто влади, а влада, яка була б здатна на проголошення і здійснення такого курсу, не може бути обрана, бо **українці**, як видно з наслідків останніх президентських і парламентських виборів, кількісно переважають українців. Політичне обличчя та поведінка парламенту і Президента значною мірою визначається національними особливостями населення сходу й півдня України. Адже всі західні області України, де живуть українці, вкупі мають населення ненабагато більше, ніж одна лише Донецька область.

УКРАЇНЕЦЬ НЕ СТАНЕ
УКРАЇНЦЕМ...

Особлива роль у формуванні будь-якої національної держави належить національній мові. Українська мова конституційно проголошена в нас державною. Подекуди спостерігається певний поступ у реалізації цього конституційного положення. Проте згаданий поступ торкнувся небагатьох сфер суспільного життя і не розповсюдився на всі регіони, зачепивши головним чином західну частину України. Застосування української мови є в Україні здебільшого справою виключно добровільною. Хто хоче, той застосовує, а хто не хоче, той ігнорує закон. Хоча противникам національного характеру української держави не вдалося включити в Статтю 10 Конституції норми про державність російської мови, вони реалізують цю норму на практиці найповнішою мірою. В Україні насправді існує дві державні мови. Особливо це стосується східних та південних областей, а також столиці. Державність двох мов повністю і відверто демонструють олігархічні телеканали — “Інтер”, “Новий”, “ІСТV”, “ТЕТ”, “1+1”. На виручку комуністам, що не перестають виступати за законодавчо унормовану державність російської мови, прийшли капіталісти, які цю тезу активно (а часом по-яничарськи агресивно) втілюють в життя, зрусіфікувавши по всій Україні інформаційний (телевізійний, газетний та книжковий) простір, приватний бізнес, приватну освіту тощо. Українська буржуазія виявилася буржуазією переважно **української**. Російська мова панує в Збройних Силах та в спорті, і надій на створення тут українськомовних оазисів немає. Українські діти, що потрапляють у військові чи спортивні навчальні заклади, піддаються, як і раніше, наступальному зросійщенню. Заради справи міг би міністр оборони. Він проблему знає і йому достатньо було б захотіти, але з усього видно, що він має вагомий підстави цього не хотіти. Один з військових начальників високого рівня сказав мені якось, що, якби він активно займався українізацією свого підрозділу, його дуже скоро “зняли б” під будь-яким приводом.

Російська мова зберегла за собою статус панівної, а фактично

Закінчення на с. 6

Український Шикидим

Спроквола, та дедалі все помітніше щось нам робиться. Чи то діє на мозок навала імпортного ширжитку в магазинах і на базарах, а чи те, що дороговказом нині стала по-жебрацьки простягнута на Захід рука в прагненні отримати фінансову допомогу чи бодай кредити в тамтешніх капіталістів... Та хоч би там як, "імпортизація" ментальності, радше названа психологами аберацією свідомості, таки триває.

Дарма, що контори тепер стали "офісами", а гастрольно-концертна діяльність перейменувалася на "шоу-бізнес". Як кажуть, називай хоч горщиком... У нашому ж випадку доладне ще інше прислів'я: звичка стає другою натурою. Тож багато чому вже навіть не дивуємось, бо, мабуть, позвикали.

Годі й казати, що за роки нашої Незалежності в українському (на жаль, умовному!) шоу-бізнесі почали обертатися казна-скільки "зірок" і "зірочок". Серед них можна вирізнити й досить пристойних, тобто і голосовитих, і фактурних, і артистичних — одне слово, талановитих. Назвати б юних Ані Лорак, Катю Бужинську, Павла Мрежука, Дмитра Литвинця і трохи старших Таїсію Повалій, В'ячеслава Хурсенка, Олександра Пономарьова. Всіх одразу й не згадаєш. Дехто навіть гідно представляє Україну на престижних міжнародних фестивалях і здобуває найвищі

ПЛЮС ІМПРОВІЗАЦІЯ ВСІЄЇ КРАЇНИ

нагороди: Ольга Крюкова — в Польщі, Євгенія Власова — в Італії, Ані Лорак — у Великобританії. Якщо список неповний, нехай мені дарують. Бо зараз про дещо інше.

Перші симптоми національної невизначеності в процесі становлення нової української музичної естради почали з'являтися ще на світанку Незалежності. Так, переможцями національного "Параду хіт-парадів", заключний концерт якого провівся на сцені столичного Палацу "Україна" 1997 року, стали... "Пісня Яшки-цигана" Яна Френкеля з фільму "Невловимі месники" у виконанні Дмитра Клімашенка та "Шикидим" турецької авторки Сезен Аксу в інтерпретуванні Віктора Павліка, нині заслуженого артиста України. Між іншим, саме він, попрацювавши в ресторанах Туреччини, привіз звідти й успішно ввів до естрадного обігу України низку тамтешніх шлягерів, переважно з репертуару Тархана. Причому настільки, як виявилось, органічно непомітно для самих українців, що той-таки "Шикидим" з українським текстом Степана Галіябарди став на кілька років мало не нашим національним суперхітом! То був помітний прецедент. А далі пішло похало.

Дійшло до того, що Катя Бужинська здобула Гран-прі фестивалю (з тюркським словом у назві!) "Слов'янський базар-98" в Одесі, представивши пісню французького композитора Анрі Жакко з репертуару незабутньої Даліди "Приречена", мало не покоячись, що цей твір, навіть після перекладу на українську мову, все одно лишився "імпортом", аж ніяк не слов'янським за мелосом, поготів, не українським. Додамо, що в репертуарі Бужинської, за її ж визнанням, "переважають російсько-італомовні пісні". Слід уточнити, що домінують не просто італомовні, а саме італійські твори. Навіть на репетиції під час "Базару", апробуючи фестивальну сцену, українська конкурсантка співала італійську "Лімінсіта" Дж.Баккі. А торік "Базарна" лауреатка таки здійснила омріяну мету, зумовлену її музичною італоманією, — виступила на італійському фестивалі в Сан-Ремо (щоправда, не на головній сцені) з піснями здебільшого тамтешніх авторів. Якщо ми вже прагнемо до всесвітнього визнання, то на міжнародну арену слід постачати якісну музику саме України, тобто своєї країни, як свого часу це зробили "ABBA" (Швеція), "Боні-М" (Німеччина), Патрісія Каас, Ванеса Параді (Франція), Уршуля Дудяк, Халіна Фронцков'як (Польща) та ін.

Ще приклади нашого манкуртства. Всенародний улюбленець Олександр По-

номарьов визнав за можливе в концерті того ж таки одеського "Слов'янського базару" виконати латиноамериканську "Гвантарамеру", начебто коріння слов'янської музичної культури живляться самбами, санхуанітами, самакуеками чи ча-ча-ча-, а не нашими думами, коломийками, музиченням троїстих музик. Далі — більше. Так і не пощастило з'ясувати, який саме зміст у слово "національний" протягом наступних років вкладав власник телефірми "Aiti-P.Ltd." Володимир Орлов, продюкуючи на замовлення Першого національного телеканалу України передачі торгової марки "Національний хіт-парад", де поряд з вітчизняними спокійно сусідили турецькі, італійські, американські пісні у виконанні Віктора Павліка, Каті Бужинської, Ольги Юнакової відповідно.

Це, сказати б, явні казуси. Є й приклади закамфльованих. Скажімо, пісня популярного серед молоді гурту "Скрябін", переможниця всіляких тутешніх поп-чартів "Танок пінгіна" — довільна підтекстовка твору "made in USA" (це неохоче визнає й лідер групи Андрій Кузьменко). Було навіть знято кліп на це крадіцтво, та, як у нас заведено, в титрах імена авторів твору не повідомлялися. З тієї ж причини популярна пісенька з відповідним кумедним кліпом Саші Беліної "Мама мила раму" — це не виріб її чоловіка Володимира Бебешка, як декому здавалося, а шлягер з репертуару британської групи "Honey". Також не втрималася заповідя фанатка української естради зі Львова Руслана Лижичко, перетекстувавши рідною мовою і давши іншу назву пісні москвича Олександра Зацепіна на вірші Рабіндраната Тагора з фільму "Вам і не снилося"...

Що це? Катастрофічний брак репертуару? Чи згасання завзяття й бажання розвивати саме національне музично-естрадне мистецтво, до чого було заходилося на зорі нашої суверенності? Щодо дефіциту художньо повноцінних творів саме українських авторів, то це, м'яко кажучи, — вигадка, бо продовжують творити такі корифеї вітчизняної пісні, як Олександр Білаш, Ігор Поклад, Богдан-Юрій Янівський, Ірина Кириліна, чий мелодій своїм національним колоритом унаочнюють бренд "зроблено в Україні". А скільки з'явилося обдарованих молодих авторів, здатних доладно користуватися в "попсі" ладо-гармонічними, метроритмічними атрибутами нашої фольклорної музики! А втім, нарікаючи на недостатню затребуваність їхньої творчості, змушені отут звернути увагу на хибність вітчизняного шоу-бізнесу, де виконавці й їхні так звані продюсери чомусь не можуть звикнути

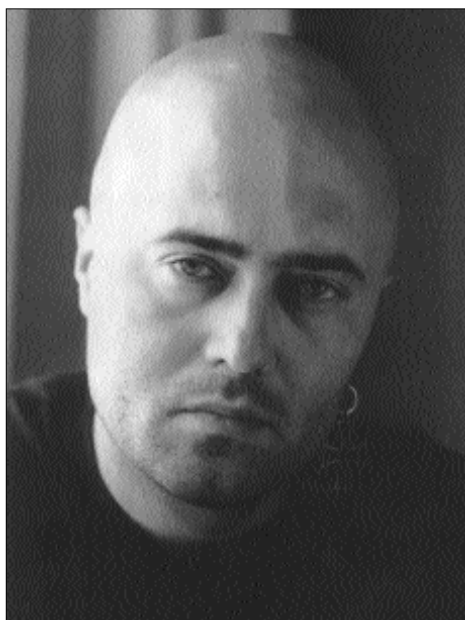
СПІВАЙМО УКРАЇНСЬКЕ!

до думки, що відповідно до світових норм авторського права композиторам і поетам за твори треба платити. У нас же буває навпаки: автори-початківці, аби їхні пісні дійшли до слухачів, мають платити виконавцям, чого в цивілізованому шоу-бізнесі не спостерігається. Деякі "зірки", мабуть, через вимушену заощадливість самі починають "творити" для себе репертуар, зразки якого за естетичним примітивізмом часто-густо стають урівень з відомою пісенькою "Чижики-пичики".

Якщо вже причина розірваного творчого ланцюга "автор-виконавець-аудиторія" справді полягає в бідності середньої ланки та її менеджменту, то є прийнятний вихід щодо поповнення репертуару високохудожніми вітчизняними піснями — за рахунок творчої спадщини таких блискучих піснярів України, як Платон Майборода, Юдіф Рожавська, Володимир Івасюк, Ігор Білозір, адже далеко не весь їхній доробок було вже озвучено. Варто лише не полінуватися — погортати збірки їхніх пісень, випущених, приміром, видавництвом "Музична Україна", або безпосередньо звернутися до архівів, що їх дбайливо, але "мертвим капіталом" зберігають найближчі родичі.

А то що виходить? Маємо чудовий виконавський потенціал без відповідного репертуару. В цьому доводиться постійно переконуватись, зокрема і недавно, під час сольних концертів Ані Лорак у Національному палаці "Україна" і гуртів "Менсаунд" та "Пікардійська терція" в Колонному залі імені М. В. Лисенка Національної філармонії. До слова, в програмах згаданих вокальних чоловічих секстетів переважають шедеври світового джазу і поп-музики. Українських же творів — катма. Це, ясна річ, добре, що співучі хлопці можуть дуже подібно імітувати спів ансамблів "Бітлз", "Біч Бойз", "Роллінг Стоунз" чи "Куїн". Але цього ще не досить, аби десь у Західній Європі чи США в когось виникло бажання запозичувати твори з репертуару саме цих українських виконавців. Скажімо, мало не з часу заснування тієї ж "Пікардійської терції" візитною карткою вітчизняного виробництва все ще лишається "Старенький трамвай". Та навіряд чи далеко на ньому заїдемо.

Юрій ТОКАРЄВ,
редактор відділу естради
журналу "Музика"

Андрій Середа — лідер гурту "Кому вниз" та ведучий "Шлягера"

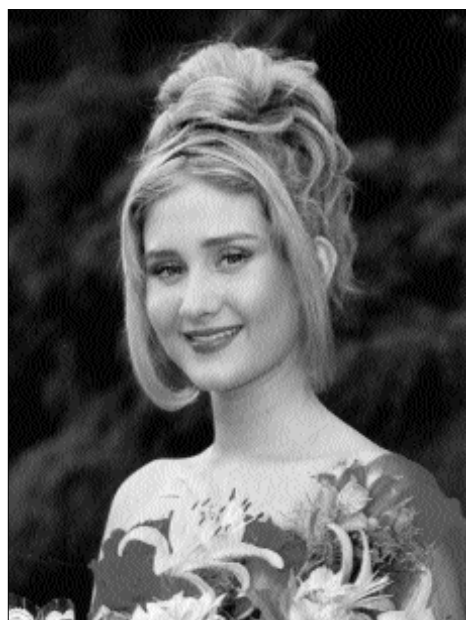
22 травня у київському Палаці культури "Україна" відбувся концерт, присвячений Дню Києва — "Як тебе не любити, Києве мій". Як його не любити, стало зрозуміло чи не з перших номерів програми, яку концертна агенція "Шлягер" запропонувала шанувальникам шлягерів. Не вдаючись до аналізу концепції фестивалю "Шлягер", бо такої просто не іс-

О, МАМІ... ШЛЯГЕР

нує, зауважу — окрім шлягеру "О, мамі, блю..." у виконанні Віталія Білоножка, який присвятив цю музику чи не українським мамам до Дня сім'ї і матері, що святкується останнім часом як одне з державних національних свят. "О, мамі!" — якою близькою та шлягерною була ця пісня для всіх... Віват плагіату і українському шоу-бізнесу, який "на ура" експлуатує світові здобутки і славу. А Віталія Білоножка любить великим народним серцем за все. За участь у "Шлягері" метри грошей не платять, вони є окрасою програми, що покликана радувати душу народу.

На титул шлягеру року претендувала і пісня у виконанні Віктора Павліка, яку і згадати важко, хоч колись же стане шлягером як мінімум: сам співак з ряду виконавців, що співали у першому відділенні концертної програми, виділявся своєю щирістю і самобутністю. Внесок турецького шлягеру в українську естраду колись дав йому змогу стати в ряд метрів і подякувати українському шоу-бізнесу за його транснаціональність.

А от участь російських виконавців Михайла Михайлова, дуету "Каті" навів ностальгічні переживання з приводу відсутності нашого Михайла Михайловича чи тих же "Алібі" та Діми Клімашенка. Усе пізнається в порівнянні. Мабуть, з цією метою і беруться до уваги та для процвітання і "розкрутки" в Україні ті, кому український шоу-бізнес спроможний дати

Катя Бужинська — володарка Гран-прі фестивалю "Слов'янський базар"

все, чого в Росії "не світить". І думаєш після таких виконавців про своє з великою любов'ю.

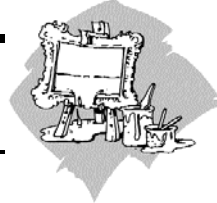
Як не дивно, але найяскравішими та найпрофесійнішими стали абсолютно несподівані виступи. Наталка Могилевська пісню про Київ розчулила серця киян, а її рафінований виступ у дуєті з гітаристом Сергієм Підкауною та стиль поведінки на сцені "аля-Мірей" був чи не натяком на те, що є європейським на українській естраді.

І найнесподіванішим та яскравим був виступ дуєту "Двоє як один", який складається з Петра Чорного та Оксани Пекун. "Суперпупер" — погодилися із мою думкою найвередливіші зірки української естради, які не відповіли на запитання: "А що ж воно — український шлягер? І скільки коштує участь у програмі?" Відомо лиш одне — треба стати метром, тоді ти просто береш участь, а для тих, хто росте і прагне — це найдорожче задоволення і перша сходинка на п'єдестал.

Саме тому на радість і суд глядачів "Шлягер" виставляє зовсім нові імена і бере до участі виконавців усіх жанрів естради. Адже про смаки не сперечаються, а розмаїття програми ніколи не втомлює пересічного шанувальника пісні.

Ще одним сюрпризом програми було повернення "блудного сина", що колись був незмінним ведучим "Шлягеру". Отже, лідер гурту "Кому вниз", співак і актор Андрій Середа — знову ведучий "Шлягеру". Не здивує, коли і рок-гурт "Кому вниз" з'явиться серед учасників українського "Шлягеру". Бо вони і є одними з тих, хто поставив український рок у ранг європейського... Хай не шлягеру, а року, який є дуже цікавим не лише українцям.

Леся САМІЙЛЕНКО

У церкві, розписаній у Катеринославі 1911 року “українським Чурльонісом” — Юхимом Михайловим, — й досі спортзал... Кілька виступів преси у цій справі не мали жодного ефекту.

Про уродженця Таврії українського художника Юхима Михайлова (1885—1935) вже розповідалося на сторінках преси. Та все ж нас турбує доля творинь “українського Чурльоніса” — саме так назвав свою статтю про нього 1986 року в “Літературній Україні” палкий пропагандист спадщини художника Юрій Васильович П’ядик із Києва. Торік влітку мені пощастило ознайомитися з роботами Михайлова у приватній колекції Юрія Васильовича. Вразило, що роботи в цій колекції зовсім маленькі. Але ж не розмірами визначається мистецька вартість твору...

Основну спадщину митця його дружина, рятуючи картини, вивезла за кордон — спершу до Німеччини, а потім до США. Там відбувалися виставки його робіт 1989—1990 років. Кореспондент Асошіейтед Прес, інші американські мистецтвознавці вітали сонячний український талант (власник колекції, зять художника Юрій Чапленко надіслав мені ксерокопії статей). Той же Юрій Чапленко разом із дружиною, донькою художника Тетяною підготував і видав 1988 року у США розкішний альбом, присвячений життю і творчості Юхима Михайлова. Талант, який зродився в таврійських Олешках, але був засланий у непривітний північний Котлас (ось вам антитеза: південь-північ, сонце-хмарі...), відкрився світові!

До речі, порівнюють його з литовським художником Чурльонісом неспроста: у творчості обох дивовижно поєдналися живопис і музика, а завдяки метафоричності їх вважали символістами. Окрім того, обидва спиралися на традиції національного фольклору.

Ось що згадувала вдова митця

Ганна Олексіївна Михайлова (1890—1979), корінна москвичка, яка всім серцем полюбила Україну і її народ. За спогадами Ганни Олексіївни, того року чоловіка послали в касарні (казарми) Катеринослава. “Полкове начальство, дізнавшись, що має художника, взяло його до бригади, що розмальовувала полкову церкву. Нелегко було це робити, бо стелю треба було малювати, лежачи на спині, на дошках. Спина терпла, фарба крапала на обличчя. Але це вже було справді тримісячне свято: без догляду начальників, улюблена робота за фахом!...” (цитую за збірником: “Юхим Михайлів. Його життя і творчість”, виданим

про цю прикметну споруду майбутні архітектори і будівельники? Навряд...

Колишній храм страшенно стиснутий зусбіч різними господарськими будівлями, ангарами, гаражами тощо. Його навіть сфотографувати до ладу важко! Це — зовні, а всередині? Стеля і стіни храму забілені в ті часи, коли нас оберігали від релігійного опіуму. Юні гімнасти охоче позують під бадьорим плакатом “Привет участникам соревнований!” Директор спорткомплексу повідомив, що вже були тут представники церкви (чи церковної громади) і порушували питання про повернення храму віруючим...

Колись, на початку століття, ця церква стояла на просторій Абрамівській площі. 1930 року, у розпал індустріалізації, площу віддали під будівництво нинішньої Придніпровської академії будівництва та

полку, яка збереглася дотепер всередині подвір’я будівельного інституту (зараз у ній спортивний зал). У цій церкві в 1918 р. мене хрестили, а всередині церковної огорожі була похована моя бабуся — Марія Костянтинівна (померла десь в 1923—1925 рр.)

Я докладно цитую різні джерела, щоб переконати і себе, і читачів, що йдеться саме про церкву, яку розписував Юхим Михайлів. На старих фотографіях збе-

ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ ІСТОРІЇ

1988 року в США).

Де ж та церква? Чи збереглася вона? Чи не втрачена у руйнівних хвилях войовничого більшовицького безвірництва? Такі питання виринали, коли ми з краєзнавцем Валентином Старостіним у грудні 1997 року вирушили на пошуки цього храму. На нас чекала невеличка сенсація, якою хочеться поділитися із зацікавленими читачами — церква частково вціліла. Стоїть вона, щоправда, без куполів-бань і використовується зовсім не як культова споруда. В ній нині спортзал Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Подумалося: чи знають

архітектури (якийсь час цей заклад називався Інженерно-будівельним інститутом і лише віднедавна дістав нинішню назву). Мій знайомий, нині покійний, викладач Дніпровського гірничого інституту Віктор Максимович у рукописній праці “Моє місто” (1984) згадує, що до революції його дід мешкав саме навпроти, у цьому куточку старого Катеринослава:

“У той час місце перед його будинком являло собою майже порожню т. зв. Абрамівську площу (вона зараз уся зайнята будівлями інженерно-будівельного інституту). Якраз навпроти будинку розташовувалася церква 228 піхотного запасного

реглюся зображення цієї Хрестовоздвиженської військової (ще казали — офіцерської, а директор спорткомплексу каже — гусарської) церкви, збудованої в характерному і досить типовому для того часу неоросійському стилі. Її спорудження завершилося 1911 року, що збігається з появою в місті Юхима Михайлова. Отже, практично немає сумніву в тому, що він розписував саме цю, а не якусь іншу церкву. Є також відомості, що куратором або консультантом при будівництві був відомий у місті фахівець, любитель церковної старовини, дослідник архітектури Володимир Машуков, який під час Першої світової війни

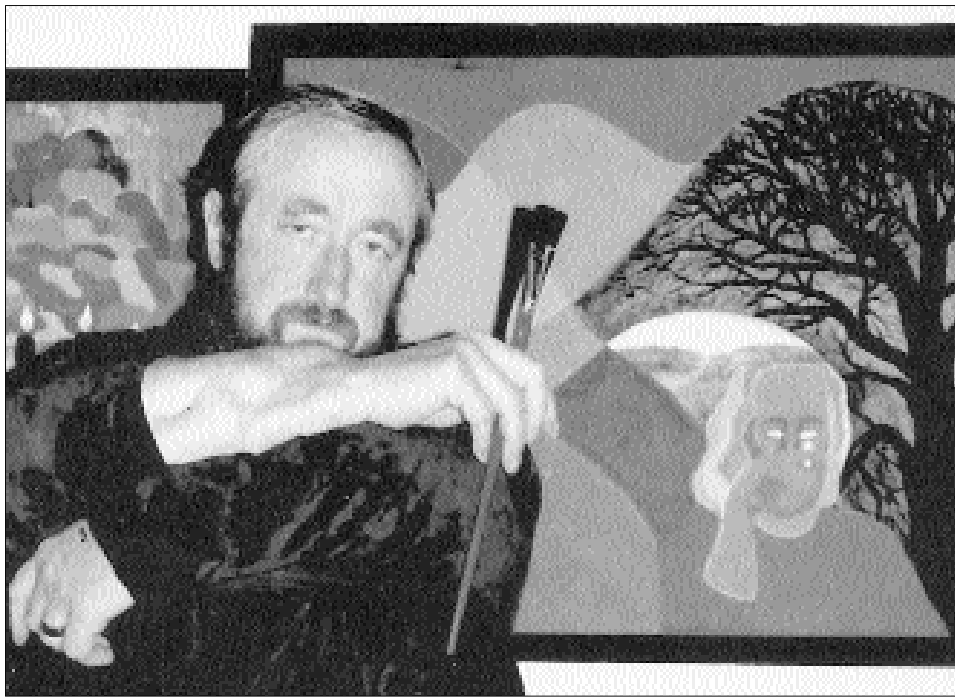
фотографував у Галичині тамтешні церкви. Цікаво й те, що з Катеринослава Михайлова перевели служити у Крим — до Севастополя... Та це — окрема й малодосліджена сторінка його біографії.

Підсумок: храм, розписаний Михайловим, стоїть давнім символом агресивного безбожництва. Несомніть згадується ще один улюблений символ художника Михайлова, символ України-чайки: “Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі, що вивела чаєняток при битій дорозі”. Скільки ж можна залишатися нам при битій дорозі Історії?

●

Микола ЧАБАН,

БАРВА І ХАРАКТЕР —

Стефан-Арпад Мадяр за роботою

З нагоди 385-ї річниці друкарні Києво-Печерської лаври, в приміщенні якої нині розташований Музей книги і друкарства України, фонд останнього поповнився торік унікальними експонатами. Серед них і лаврське видання “Тріоді пісної” 1640 р., що побачило світ у той час, коли на чолі книговидавничої справи тут стояв визначний релігійний і культурно-освітній діяч, засновник Києво-Могилянської

академії митрополит Петро Могила. Видання “Тріоді” цікаве саме вміщеними у ній “синаксарами” — короткими оповідями про життя святих, переклад яких із грецької на українську мову зробив Тарасій Земка. Цінність великоформатної книги доповнюється ще й майстерним художнім оформленням, багатим на барокові гравюри.

Музейну колекцію поповнили книжки, ви-

дані XVIII ст. у Києві та Чернігові, а також мініатюрний “Псалтир” 1-ї половини XIX ст. До зібрання книг XX ст. належить рідкісне видання “Прикрас рукописів Галицької України”, що здійснене 1922 р. у Жовкві (Львівська обл.). Усі ці книги — щедрі дар талановитого київського художника, відомого видавця й мецената Стефана-Арпада Мадяра, що багато років підтримує тісні зв’язки з Музеєм книги і друкарства України.

Визначальна риса характеру С.-А. Мадяра — залюбленість у рідний край, його своєрідне мистецтво. Народився Стефан-Арпад на мальовничій землі Закарпаття у небагатій родині угорця Йосипа та словачки Марії. Як найдорожчу реліквію сім’я зберігала картину відомого закарпатського художника першої половини минулого століття Адальберта Ерделі, — зображений ним літній сад став першим художнім досвідом хлопчини, який ще в дитячі роки захопився малюванням, особливо берегів Латориці. А здобувши фахову освіту на графічному факультеті Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, став неабияким живописцем та графіком, що засвідчили його виставки “Варіанти безконечності”, “Колір енергії, енергія кольору”, котрі з великим успіхом експонувалися в Австрії, Німеччині, Угорщині, Швейцарії.

Отож Стефан-Арпад Мадяр по праву вважається одним із провідних фахівців України в галузі історії мистецтва, іконографії. А ще в його доробку — робота у видавництвах як художника-графіка, ілюстратора книг, причому багато з них на престижних книжкових вернісажах були удостоєні найвищих нагород. Він також один із тих, хто відроджував сучасне книгодрукування релігійної літератури в Україні.

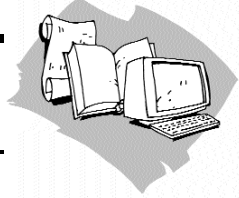
Багато діячів культури, співробітників музеїв, мистецьких установ із вдячністю говорять про спонсорську діяльність митця — активного члена благодійної міжнародної організації “Тріумф серця”. Окрасою зібрання Музею стали придбані за його допомогою і такі книги, як “Євангеліє” (1733 р.) з ілюстраціями Аверкія Козачківського, знаменитий “Києво-Печерський патерик”, виданий лаврською друкарнею у 1859 році, “История графа Рымникого князя Итальяского Суворова” (1853 р.) з багатьма чудовими ілюстраціями Тараса Шевченка, широко знані Гоголівські “Вечера на хуторі близ Диканьки” (видання 1874—1876 рр.) з літографіями видатних художників Костянтина Трутовського, Івана Крамського, Іллі Рєпіна.

Плідна діяльність С.-А. Мадяра — художника і вченого у теоретичній та практичній дослідницькій роботі в галузі кольорознавства, впливу кольору на сприйняття людини. Він творець унікальної теорії, яка обґрунтовує зв’язок внутрішнього кольорового біорезонансу людини з навколишнім середовищем. До речі, ця теорія дедалі більше знаходить різнобічне практичне застосування.

Отож ця мудра і щедра на добро людина робить усе, що може, для піднесення духовності і культури в Україні. Мистецтво його посправжньому служить красі — спільному нашому благу.

Микола ГЛАМАЗДА,
мистецтвознавець

●

УКРАЇНСЬКА ПРЕСА НА-“І”-ЖАЧИЛАСЬ

Журнал “І” є унікальним явищем сучасної української літератури і журналістики. Заявивши про себе як про незалежний культурологічний часопис, “І” упродовж останнього десятиліття зміг піднятися до рівня поважного видання, на шпальтах якого друкуються матеріали і твори таких непересічних осіб, як Збігнев Бжезинський та Дені Кон-Бендіт, Мирослав Попович і Антоніна Колодій, Мілорад Павич і Віктор Пелєвін, Лешек Колаковські та Гарусі Мураками тощо. Часопис вміщує на своїх шпальтах не лише наукові розвідки та публіцистику, але й поезію та прозу відомих та молодих письменників, зокрема нових і цікавих талантів — романіста Любомира Дереша та есеїста Антона Борковського.

Ідея часопису належить двом галичанам, добре відомим у літературних та просвітських колах — Тарасові Возняку та Миколі Яковині. “Просвіта” не є для них чимось далеким, свого часу вони доклали чимало зусиль для її організації та становлення. Наш кореспондент зустрівся із заступником головного редактора Андрієм Павлишиним. Пропонуємо виклад цієї бесіди.

— **Пане Андрію, напевно, це питання вже встигло Вам набриднути, і все-таки — чому журнал, редактором якого Ви є, отримав назву “І”? Адже Кулішевий винахід натакав скоріше на українську окремішність та ексклюзивність, аніж на євроінтеграційні цінності, які пропагуються на шпальтах Вашого часопису.**

— За переказами старійшин часопису, у ті далекі часи, коли його тільки задумували, то шукали неперекладної, справді унікальної назви. Журнал народився у середовищі малярів і графіків, отож, чималу вагу мала також візуальна виразність цієї літери, яку можна побачити у вигляді, скажімо, двох козаків напідпитку, які плече у плече крокують назустріч нам. Всупереч неокресленим суб'єктивним інтенціям, літера взяла своє. Адже, запровадження “i” та “і” в українській абетці було кроком до латинської цивілізації заходу, демонстрацією нашої спадковості античної, а відтак Ренесансної культури. “І” немає у кирилических шрифтах, але вона наявна у романських, зокрема французькому, — отож, не такі вже ми унікальні. Особисто я інтерпретую назву часопису як символ неоднозначності, стереоскопічності точок зору, прагнення показати кожну проблему всебічно.

— **В наші часи перманентної матеріальної скрути майже неможливо знайти гроші на мистецький проект, та ще й такий, що за визначенням є некомерційним. Як Вам та Вашим колегам вдається переконувати спонсорів у тому, що в “І” варто вкладати гроші і не варто сподіватись на зиск?**

— Насправді, існує чимало джерел матеріальної підтримки власне некомерційних проектів. Потрібно послідовно і наполегливо працювати в обраній сфері, і фундації помітять та підтримають вашу активність. Частина колег, які працюють на культурній ниві, використовують бюджетні кошти, і буває — навіть незле їм ведеться. Але, на нашу думку, це створює певну контрольова-

ність, узалежненість. А насамперед нам не хочеться бути частиною “проекту Україна”.

“І” — це недержавна громадська організація, основну увагу якої зосереджено на проблематиці кордонів, вільному пересуванню людей та ідей, регіональному розвитку, поширенню нових методологій у громадській сфері та розбудові громадянського суспільства. Основний наголос в інформаційній стратегії ми робимо на мережеве видання — в Інтернеті функціонують 2 наші мережеві вузли. Частина матеріалів ми публікуємо у вигляді квартальника. Третину накладу одразу даруємо бібліотекам. Ясна річ, цей проект для нас неприбутковий. Кошти для виконання проектів нам надає Фонд ім. Гайнріха Бьоля з Берліна, постійний та багаторічний партнер “І”. Окрім того, директорка програм постійно проводить пошук засобів для втілення окремих заходів, зокрема у фондах Німеччини, Нідерландів, Швейцарії, США.

— **Ви є одним з найвідоміших експертів українсько-польських стосунків, знаєте і любите польську культуру. Як Ваше культурне поєднання поєднується з українським патріотизмом, чи немає в цьому внутрішньої супереч-**

ності?

— Любов до батьківщини абсолютною не виключає сентиментальних почуттів до батьків, дружини, дітей чи краєвиду, знайомого від народження. Я, звичайно, український громадянин, але мої ідентичності дещо ширші за позначку в паспорті. Сучасна Польща — частково моя батьківщина, у Бєскадах назавжди залишиться моє серце лемка. А сучасна польська культура — значною мірою моя духовна батьківщина, і в цьому немає нічого екстраординарного, позаяк українсько-польський культурний симбіоз має багатовікову традицію та вагомі підстави.

Поляки надзвичайно близькі до нас за особистісними характеристиками, але внаслідок сприятливіших історичних обставин уже давно органічно засвоїли найвагоміше зі спадщини світової культури. Ресурс однієї людини обмежений у часі та просторі, тому без ретрансляторів не обійтися, власне таким ретранслятором є для мене культурний процес у Польщі. Мені ближчий тамтешній культурний код і дискурс загалом, ближчий, аніж, скажімо, російський. Росія — окремий унікальний світ, у нього цікаво занурюватися, але через свою особистість її культура погано надається власне до ретрансляції європейської культурної спадщини. Тому російською я волю читати автентично російських авторів, а переклади (якщо не доступний оригінал) — польською. Поширення системи вартостей, близьких моєму серцю, не станеться з Півночі, радше з Заходу, де й знаходиться наша найближча сусідка — Польща.

— **І в продовження “польської теми”. Збігнев Герберт — поет, якого Ви можете декламувати годинами. Але він відомий не лише своїм творчим доробком, а ще й непримиренною позицією до комуністичної влади. Як Ви вважаєте, хто з українського красномислення може стати поруч з Гербертом за талантом і за переконаннями?**

— Існує дивовижна подібність складу особистості і обсягу таланту між Гербертом і Василем Стусом. Назовні їхні долі склалися по-різному:

один — мандрівник, естет і улюбленець західної публіки, інший — безкомпромісний в'язень совєцьких концтаборів. Але навдивовижу близькими були їхні уявлення про красу, дуже схожим — коло уподобань і авторів, зрештою, ідентичним — висловлений у віршах етичний кодекс стійкості. І справа тут не в антикомунізмі (хоча і ця риса у них спільна), а в непримиренному відстоюванні людської гідності.

— **Останнє число “І” присвячене молоді та молодіжним субкультурам. В одному з матеріалів йдеться про те, що покоління 90-х не зреалізувалося в жодній сфері, окрім літератури. До великої політики не допустили, в бізнесі не склалося, єдине, що залишилося, — писати. Можливо, це не таке вже й погане призначення — писати, пане Андрію?**

— Писати, проповідувати, нести слово людям — зовсім непогане заняття. Воно дуже олюднює, позаяк письменник шліфує своїм ближнім і дальнім другу сигнальну систему; ще більшої ваги роль пишучої людини сягає в інформаційну добу. На жаль, в Україні ми ще поки тільки вступаємо в глобалізований простір всеагового слова, тому письменник, ширше — пишуча людина, інтелектуал — залишається особою маргінальною на тлі психопатичних братків і недолюблених гібридів “червоних директорів” з “капіталістами”. Я усе це не для самовтіхи кажу, а задля холодної фіксації реального становища. Хоча це дещо дивна постановка питання, хіба це дилема — стати політиком, бізнесменом чи письменником? Швець знай своє шевство... А дуже схочеться реалізувати себе в іншій галузі — прошу, але тепер для цього треба дедалі більше вчитися. Хай кожен міркує, чи вистачить йому життя і твердості для втілення своїх планів.

— **Редактура — не лише вирішення долі наданих матеріалів або сварка з авторами з приводу суми гонорару. Почасти це — ще й примус до відкриття в літературі. Можете поділитися своїми radoщами з цього приводу?**

— Про радощі редакторських відкриттів і розкші спілкування з мудрими людьми можна говорити безмежно довго. З тих, хто цікаво проявився останнім часом, варто назвати письменників Любка Дереша, Андрія Пехника і Антона Борковського зі Львова, есеїстів Яри-ну Борянюк та Василя Черепанина з Києва. Але найближчі мені завжди проблеми перекладачів і перекладу. У Львові у цій галузі сформувалося блискуче гроно особистостей. Юрко Прохазько, Оля Сидор, Тимофій Гаврилів, Христя Назаркевич, Софія Онуфрієв, Галія Томків, Мар'яна Прокопович, Алла Татаренко, Оля Рось, Христя Чушак, — це ті, хто насамперед спадають на гадку, коли я думаю про розвиток львівської перекладацької школи. Вони активно співпрацюють з журналом, адже значна частина текстів у “І” — перекладні.

— **Традиційне запитання — що маєте в редакційному портфелі, чим порадує нас журнал “І” в наступних числах?**

— Для мене самого це значною мірою таємниця. У нас немає редакційного портфеля у класичному розумінні слова. Практично усе, що надходить цікавого, ми намагаємося одразу ж публікувати на мережевому вузлі. Дивна річ, у нас не так багато журналів, але людей, які пишуть, — ще менше. Ми з великими труднощами віднаходимо потенційні тексти українських авторів, отож мусимо дуже часто апелювати до світової пишучої братії. Улітку вийде число, присвячене темі “Насильство—влада—терор” із компактним додатком і вперше за кілька років кольоровими вкладками, восени — “Топос поразки”, а взимку “Гендерні студії-2” і “Федералізм-2”. Детальніше про нас, про наші плани, про те, як подавати тексти і купувати окремі числа і книги “Бібліотеки І”, можна прочитати на наших мережевих вузлах (зокрема, <http://www.ji.lviv.ua>)

● — **Дякую, пане Андрію, за Ваші відповіді. Щиро бажаю успіхів Вам особисто та Вашому виданню.**

Фото О. Кутлахметова

РАДІО НЕ ЯК УСІ

“Роль радіо можна порівняти з роллю, яку відіграє Сонце для Землі”, — це слова колишнього президента Польщі Леха Валенси, і краших про роль радіо і його вплив на людську свідомість не згадаю. І слова ці стосувалися Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, яке свого часу зробило великий внесок у справу занепаду комунізму в європейському регіоні. І через той внесок і роль багато хто вважав, що радіо завершило свою місію і його варто ліквідувати. Та думка більшості збігалася з висловленою ще одним президентом — чеським. Вацлав Гавел у зверненні до працівників “Свободи” сказав: “Нам потрібен Ваш професіоналізм і Ваша здатність бачити події в широкій перспективі”. А президент Естонії Леннарт Мері висунув Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода на здобуття Нобелівської Премії миру. Борис Єльцин втрутився особисто у справу створення та відкриття представництва цієї інформаційної служби в Москві.

І все ж зміни відбулися. Скоротилася діяльність у деяких напрямках і розширилася в інших. Радіо закрило свою польську службу, чехословацьку розділено на чеську і словацьку і чеську об'єднано з Чеським радіо. Так виникла нова суспільно-політична радіопрограма. Зараз 22 служби Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода передають програми 26-ма мовами. Останнім часом вони звучать мовами народів Кавказу та виходять татарською в кримському регіоні. Ці зміни у мовному форматі зумовлені результатами соціологічних досліджень, які твердять, що люди люблять слухати радіо рідною мовою. Саме тому працівники Свободи отримують численні відгуки слухачів, які називають саме це радіо “своїм рідним і для душі”, адже виробниками програм є, як правило, українські, у регіонах — журналісти-земляки тих, про кого йдеться, а не імпортовані з далекої Америки, про що можна дізнатися хіба що з деяких українських ЗМІ. Чого доброго, а безглуздя в українському інформаційному просторі не бракує. Рудименти комплексу “ворожбівства” і пошуків ворога — негавомовний біль нашої суспільства, і логічним завершенням ідеологічної кризи стала боротьба за усунення старою системою інформації та її носіями капіталістичного інформаційного монстра, яким для колишніх володарів комуністичного простору є Радіо “Свобода”. З монстром розправитись не так просто, а от із відлунням його діяльності, тобто українськими партнерами Радіо “Довіра” боротьба почалась, і цей факт має підтвердження в вигляді постанови Національної Ради України з питань радіо і телебачення “Про оголошення мораторію на розбудову радіомереж у зв'язку з недотриманням радіокompаніями мережного мовлення вимог чинного законодавства та умов ліцензії”.

У цьому списку і ТРО “Довіра”, яку офіційні представники радіо “Свобода” вважають “своїм провідником до слухачських сердець”. Холодом повіяло, чи не правда? А голова Національної ради України на

гласність стосовно ліквідації “Довіри” не погоджується. За ним і криється від світу українська правда. Дізналися про це представники ЗМІ нещодавно, тобто під час роботи Асамблеї партнерів Радіо “Свобода”, що вже традиційно збирає у травні делегатів від усіх представництв. Цього року 130 представників зібраних у Києві, що дало змогу “гуртом і батька бити”, тобто боротися з незворушною, на сьогодні, Національною радою, адже серйозні проблеми у “довірівців” з'явилися з виходом на авансцену політичних сенсацій так званої справи майора Мельниченка і касетного скандалу. Погрожу-вали, ставили умовою існування — розірвання партнерських зв'язків зі “Свободою”. Де і хто ставив такі умови, краще здогадатися. І саме тому цікавим був коментар Олександра Народецького — програмного директора Корпорації Радіо “Свобода”, який чітко пояснив присутнім на прес-конференції журналістам, що всі претензії стосовно касетного скандалу можна висувати фахівцям і тим, хто йшов на радіо коментувати події. Адже самі працівники “Свободи” лише надавали таку можливість і оприлюднили факт існування плівок та зміст переговорів, а це не суперечить законам про свободу слова та інформації. Тобто до “Свободи” добратися не просто, а з “Довірою” проблеми є, хоча ліцензія цієї ТРО дійсна до 2007 року. Сергій Сай-Бондар — директор ТРО “Довіра” — певності не відчуває, бо знає, що найближчим часом Національна Рада має намір вирішити питання стосовно “Довіри”, а на сьогодні вже припинила своє існування “Ніка” FM, і стоїть питання про так зване переліцензування, що стосується і “Довіри”. Каже, що засідання відклали на колись, але, можливо, і тому, що цими днями виповнилося п'ять років з дня започаткування експерименту співпраці між радіо “Свобода” і радіо “Довіра”. До цього часу українська редакція радіо “Свобода” не співпрацювала з жодною з комерційних станцій. Сьогодні програми “Свободи” складають 20% ефірного часу “Довіри”.

Присутність в Україні президента корпорації радіо “Свобода” Томаса Дайна та програмного директора Джефа Трімбла уможливила почути від них враження про стан справ і перспективу співпраці. Вони певні у майбутньому. Сергій Сай-Бондар — пригнічений. Ма-буть, тому що добре усвідомлює різницю між словом і ділом носіїв комуністичної ідеї і тому, що Голова Нацради, який представляє інтереси комуністів у “демократичній” Україні, на пропозицію про зустріч відповів холодною мовчанкою. І важко повірити у те, що вона символізує згоду.

Лєся САМІЙЛЕНКО

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ЯК ВІДКРИЛИ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

ний видобуток нафти і газу в нашій державі.

УСІ ВЧЕНІ — ВОРОГИ

У 1937 р. розпочалася хвиля репресій в СРСР. 22 травня 1937 р. Ф.О. Лисенка арештували і звинуватили його в участі в націоналістичній організації, в шкідництві при проведенні розвідувальних робіт на Роменській структурі, в передачі секретних матеріалів через акад. М. Г. Світальського німецькій розвідці, а також у підготовці терористичних методів боротьби проти керівників ВКП(б) і Радянського уряду. Судила професора Лисенка «Трійка», — з Москви прибула візна сесія Військової Колегії Верховного Суду СРСР у складі головуючого диввійсьюриса А. М. Орлова, членів: бригадійсьюриса А. Ф. Козловського і військового юриса 1 рангу Ф. А. Кліміна при секретарі військового юриса 1 рангу А. А. Батнер. Трійка засудила проф. Лисенка до розстрілу з конфіскацією майна. Вирок остаточний, оскарженню не підлягає і мав бути виконаний негайно.

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, виповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

Дослідження Роменської структури розпочалося в 1927 році. Місцеві власті на виконання гасла індустріалізації запропонували будівництво алебастрового заводу, сировиною для якого мали стати гіпси гори Золотухи, розташованої на околицях міста. Роменський райвиконком попросив Академію наук УРСР надати їм допомогу у вивченні Роменського родовища гіпсів. Цю роботу доручили проф. Ф. О. Лисенку, який протягом 1928–30 рр. проводив польові дослідження роменської структури. Він дійшов висновку, що для оцінки запасів гіпсів потрібно буріння свердловин. На той час свердловання в Україні практично не велося. Тільки через рік отримали свердловальний верстат і 27 грудня 1931 р. була забурена свердловина № 1. Не маючи досвіду і умінь, бурильники з великими труднощами за 4 роки спромоглися просвердлити до глибини 563 м. Буріння супроводжувалося постійними аваріями, а на глибині 563 м аварія виявилася непереборною і свердловину довелося ліквідувати. (Свердловину глибиною 563 м в наш час можуть пробурити за 1–2 дні).

Оскільки в свердловині № 1 на глибині 60 м зустрілася кам'яна сіль з ознаками калієносності і газопроявами, проф. Лисенко заклав свердловину № 2, яка під час буріння виявила багаті нафтопрояви, починаючи з глибини 240 м і до вибою, тобто до глибини 301 м. Виявлення нафти на Лівобережжі України викликало широкий резонанс в Україні і за її межами і стало поштовхом інтенсивних досліджень Дніпровсько-Донецької западини. На той час проф. Лисенко захворів і роботи по розвідці нафти на Роменській структурі очолив І. Т. Шамака. Буріння свердловини 2-біс було розпочато 17 жовтня 1937 р. Свердловина зустріла багаті нафтопрояви, в результаті випробування цих інтервалів було отримано 1946 кг нафти протягом 14 діб. Так була відкрита нафтогазоносна провінція України, яка в даний момент забезпечує основ-

12 грудня 1937 р. була заарештована дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Комі АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шамаку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шамакою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шамаку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлітків ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що «Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським». І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоб захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стэнд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про

нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під забороною, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: «Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї ганебної фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незаконними його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадала на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину».

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), академік С. В. Оплоков (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковский (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс протисянь і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фремд та інші.

ЯК РАДЯНЬСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінци в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких

там ніхто не затримує. І вийшло так: провідних учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112/6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під забороною. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції «Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики», яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилася Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилося, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Велика Британія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувати матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявились справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислово нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і загибли, як «ворогів народу», шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якщо в радянській період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

Василь СОЗАНСЬКИЙ,
кандидат геолого-мінералогічних наук,
провідний науковий співробітник

З творами дитячого письменника Ігоря Січовика юні читачі знайомі не одне десятиріччя. Він створює веселі вірші, дотепні усмішки, загадки, скоромовки, цікаві літературні та математичні ігри, абетки, а упорядкований ним довідник-порадник **“Виручалочка”** відомий учням молодших класів

у найвіддаленіших куточках України — Видавничим центром “Просвіта” його перевидано вчетверте. Минулого року побачила світ укладена Ігорем Січовиком читанка для учнів початкових класів **“Кобзарик”**.

Пропонуємо літературні та ігрові твори Ігоря

ГАМАК У ПОЛІ

Знайшов метелик
в полі мак,
Сів на червону
квітку.
— Тепер у мене
є гамак —
Гой-датимуся
влітку!

НЕСЛУХНЯНЕ ВУХО

— Вмив ти щоби,
вухо, шию...
Тільки я
не розумію,
Чом не вмив
ти друге вухо?
— Бо воно мене
не слуха...

КУДИ ПОДІВСЯ АПЕТИТ?

— Чому, Богданчику, ти зранку
Не їв ні супчик,
ані манку?
— Допоки я, матусю, спав,
То апетит кудись
пропав...
— А я знайшла
його уранці,
Коли шукала
мед у банці.

СКОРОМОВКА

Шпак шпачисі
шапку шив,
Швидко шилом
ворушив.

ЙОГ І ЙОРЖ

Йогу цвях
не заважа —
Може сісти
й на йоржа.

ЧИ БУВАЄ ТАКЕ?

У песика робота не проста:
Охороняє від мишей кота.

Як завжди, зранку на сосні
Кує ворона нам пісні.

На Півночі настала рання осінь.
Зривають негри на сосні кокоси.

Від зайчика життя не буде вовку:
На нього він поставив мишоловку.

У річці пірнає, плаває кіт,
Ловить він жабку собі на обід.

ВОСЬМЕ ІМ'Я

Я вирішив привітати своїх двоюрідних братиків та сестричок з черговим святом. Сів за стіл і підписав листівки Яні, Романкові, Оксанці, Сергійкові, Лесі, Андрійкові, Віталію.

І тут виявилось, що одна з восьми листівок лишилася незаповненою. Як не прикро, але я забув ім'я одного з моїх братиків. Уважно перечитав імена родичів — і з подивом помітив, що його ім'я приховане саме поміж них.

Спробуй і ти відгадати ім'я мого брата.

(валсорЯ)

ЗАГАДКИ

Невеличка, скромна пташка,
З нею стрітись дуже важко.
Та чарує всіх людей
Гарним співом...

(йеволоС)

Не змій, а сичить,
Не човен, а плаває.
Кого побачить — кричить.
Ходить лівою, правою.

(касуГ)

У вирій відлітають,
Кричать: курли-курли,
А навесні вертають
До рідної землі.

(ілваруЖ)

КРОСВОРДИК “ГРА”

- Нагорода за відмінне навчання.
- Предмет дитячої розваги.
- Відблиски вогню або сонця.
- Поразка у спортивних змаганнях або іграх.

Г	Р	А				
	Г	Р	А			
		Г	Р	А		
			Г	Р	А	

(атома^рг, акша^ргі, аvara^гз, шарго^рП)

ДЕ ЖИВЕ ВІТЕР?

Ви мені казали, діти,
Що живе у горах вітер...
Я не згоден, дітки, з вами.
Живе вітер... за губами.

РЕП'ЯШОК

Учепився реп'яшок
За ведмежий козушок
І кричить, щоб чули всі:
— Я катаюсь на таксі!

ДВАДЦЯТЬ ТРИ СЛОВА

Склади 23 слова, рухаючись за стрілкою годинника.

(амок, рамок, рамо, акрам,
ра, акра, набак, тнаб, ткартна,
ткарт, кар, роткарт, ротка, тка,
аброт, каб, рка, корк, кор,
ококор, око, оок, кок, око)

РЕБУСИ

(авана^к, квов, їіВ)

БЕЗСОННЯ

Юрко поскаржився шкільній медсестрі:

— Щось я погано сплю
у вихідні...
— Може, занадто швидко бігаєш? —
запитала медсестра.
— Я взагалі не бігаю.
— Значить, багато читаєш!
— Я рідко читаю.
— Тоді довго дивишся телевизор?
— Майже не дивлюся...
— Чим же тоді ти займаєшся
цілий день?
— Сплю...

СЛАВКОВІ УСМІШКИ

ХОЧУ ДО ШКОЛИ!

Славко вимагає у батьків:
— Хочу до школи!
— Зараз канікули.
— Хочу на канікули!

ЛИПУЧКА

— Славчику, чому ти весь час чіпляєшся до хлопчиків?
— Тому, що я народився у рік липучки!

ПРИЧИНА

Мама намагається нагодувати Славка з ложечки, але він весь час крутить головою.

— Що з тобою скоїлося? Ти чому не їси?
— У мене поламаний рот! — виправдується Славко.

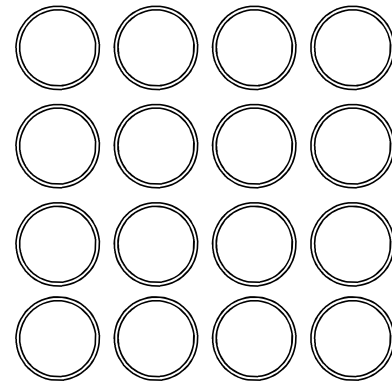
ЗАЙКО-ХВАЛЬКО

В лісі зайчик хвалькуватий
Вранці видряпався на дуб
І гукнув: — У мене свято —
В роті виріс перший зуб! —
Підійшла до нього білка:
— Чимось іншим похвались! —
Обламалась раптом гілка —
Зайчик долі опинивсь.
Обійшлося благополучно,
Зайчик землю витер з губ
І почав кричати гучно:
— В мене випав перший зуб!

СЛОВА У КВАДРАТІ

Перестав ці букви так, аби утворилися окремі слова. Запиши їх по черзі в порожні клітини квадрата. Читаються вони однаково як по вертикалі, так і по горизонталі.

- Р О Г Б
- А Р М О
- М А А Р
- Т А Б Р

(броГ, рамо, амаР, тарБ)

ДЕ ВЕЛИКА? ДЕ МАЛА?

В одній групі клітинок містяться слова, що починаються з великої літери, а в другій — з маленької. Впиши їх у відповідні клітинки.

1. Де поділась наша Л ю б а ?
— Повертайсь додому, л ю б а !

2. Я зіптив хлоп'ятко з вати.
Як його я буду звати?
Він призначений для і г о р,
Значить, зватиметься — І г о р.

3. Переміг в змаганнях С л а в а.
Жде тепер на нього с л а в а.

1	Л				
2	І				
3	С				

1	л				
2	і				
3	с				